

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Το Καθολικό Βασικό Εισόδημα (ΚΒΕ) ως ενδεχόμενη συνιστώσα κοινωνικής πολιτικής στην τοπική αυτοδιοίκηση: Προκαταρκτική έρευνα στον Δήμο Κορυδαλλού.

Κωνσταντίνος Καρατζάς

A.M.: 5121M004

Αθήνα, 2023

Επιβλέπων: Κωνσταντίνος Δημουλάς, Αναπληρωτής Καθηγητής

Μέλη επιτροπής:

Λουδοβίκος Κωτσονόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής

Χριστόφορος Σκαμνάκης, Επίκουρος Καθηγητής

Copyright © Κωνσταντίνος Καρατζάς, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Η συμμετοχή στο ΠΜΣ Ανάλυση και Εφαρμογή Κοινωνικής Πολιτικής μου παρείχε την δυνατότητα να προσεγγίσω ένα αντικείμενο που έχει να προσφέρει πολλά στην κατανόηση και βελτίωση της κοινωνίας που ζούμε. Η επιστημονική καθοδήγηση των διδασκόντων και τα πεδία μελέτης και διαλόγου που διανοίχθηκαν με την διδασκαλία τους ήταν εξαιρετικά ενδιαφέροντα, επίκαιρα και συνιστούν εφαλτήρια για περαιτέρω προβληματισμό, διάλογο και έρευνα.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον αναπληρωτή καθηγητή Κωνσταντίνο Δημουλά για τις πρωταρχικές γνώσεις που εμφύσησε σε σχέση με το καθολικό βασικό εισόδημα και το πεδίο της κοινωνικής πολιτικής εν γένει καθώς και στα μέλη της επιτροπής επίκουρους καθηγητές κκ. Λουδοβίκο Κωτσονόπουλο και Χριστόφορο Σκαμνάκη.

Θερμές ευχαριστίες στη δημοτική αρχή και στα στελέχη του Δήμου Κορυδαλλού που μου έδωσαν την δυνατότητα να ακούσω την άποψή τους για το καθολικό βασικό εισόδημα και την δυνατότητα εφαρμογής του.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	3
Περίληψη.....	6
Abstract.....	6
1. Πρόλογος.....	8
2. Θεωρητική ανάλυση και ιστορικές συνιστώσες	9
2.1. Η ιστορία μιας ιδέας.....	10
2.2. Η έννοια και τα χαρακτηριστικά του ΚΒΕ.....	13
2.3. Άλλες εκφάνσεις πολιτικών ενίσχυσης	15
2.3.1. Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ)	17
2.3.2. Σύγκριση ΚΒΕ και ΕΕΕ.....	18
2.3.3. Σύγκριση ΚΒΕ και άλλων μορφών ενισχύσεων	19
3. Επισκόπηση πιλοτικών προγραμμάτων που προσιδιάζουν στο ΚΒΕ.....	20
3.1. Πλειάδα πιλοτικών δράσεων για το ΚΒΕ διεθνώς.....	20
3.2. Η Ιβηρική περίπτωση: ΚΒΕ και πιλοτικά προγράμματα στην Καταλονία	21
3.2.1. B-MINCOME	21
3.2.2. Το νέο πιλοτικό πρόγραμμα της Καταλονίας	26
4. Το πρεκαριάτο ως δυνητικός διεκδικητής και δικαιούχος του ΚΒΕ;	28
5. ΟΤΑ και κοινωνική πολιτική.....	32
6. Ευρήματα για το ΚΒΕ στους ανθρώπους των ΟΤΑ.....	34
6.1. Μια ποσοτική έρευνα για το ΚΒΕ στο σύνολο των δήμων της χώρας	35
6.2. Γενικά στοιχεία για τον Δήμο Κορυδαλλού.....	37
6.3. Άσκηση Κοινωνικής Πολιτικής από τον Δήμο Κορυδαλλού.....	38
7. Μεθοδολογία και πεδίο της παρούσας έρευνας.....	41
7.1. Μεθοδολογικές επισημάνσεις και στοιχεία	41
7.2. Αποτελέσματα της έρευνας και σχολιασμός.....	44
8. Γενικά συμπεράσματα και προτάσεις.....	51
8.1 Ενδυνάμωση της συζήτησης	51
8.2 Μια ενδεικτική πρόταση πιλοτικής δράσης: τα νησιά	54
8.3 Προτάσεις χρηματοδότησης.....	55
8.3.1. Τέλος συμπεριφορικού κεφαλαίου	56
8.3.2. Τέλος διαδικασίας αυτοματοποίησης.....	57
8.3.3. Τέλος πνευματικής ιδιοκτησίας	58
8.4 Ο κατώτατος μισθός ως σημείο αναφοράς.....	61
8.5 Μεθοδολογία και οδικός χάρτης για την εφαρμογή ενός πιλοτικού προγράμματος ΚΒΕ	63

8.5.1. Μεθοδολογικές επισημάνσεις εφαρμογής του ΚΒΕ	64
8.5.2. Ενδεικτικά παραδείγματα οδικών χαρτών	65
Επίμετρο	67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	69
Πηγές	73
Σύνδεσμοι ενδιαφέροντος.....	74
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	75
Πίνακες.....	75
Πίνακας 1: Απασχολούμενοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης στον Δήμο Κορυδαλλού (ΕΛΣΤΑΤ:2011).....	75
Πίνακας 2: Άνεργοι στον Δήμο Κορυδαλλού κατά επίπεδο εκπαίδευσης (ΕΛΣΤΑΤ:2011).....	75
Πίνακας 3: Απασχολούμενοι στον Δήμο Κορυδαλλού κατά μονοψήφιο κωδικό οικονομικής δραστηριότητας (ΕΛΣΤΑΤ:2011).....	76
Πίνακας 4: Απασχολούμενοι στον Δήμο Κορυδαλλού κατά επάγγελμα και μονοψήφιο κωδικό οικονομικής δραστηριότητας (ΕΛΣΤΑΤ:2011).....	77
Πίνακας 5: Διαχρονικοί δείκτες Kaitz για 4 επιλεγμένες χώρες	78
Πίνακας 6: Πειράματα ΚΒΕ ή αντίστοιχα στις ΗΠΑ	78
Διαγράμματα	81
Διάγραμμα 1: Δείκτης Keitz 4 χωρών βάσει μέσου εισοδήματος.....	81
Διάγραμμα 2: Δείκτης Keitz 4 χωρών βάσει διάμεσου εισοδήματος.....	82
Διάγραμμα 3: Κόστη για χρήση πνευματικής ιδιοκτησίας διεθνώς	82

Περίληψη

Η εφαρμογή του Καθολικού Βασικού Εισοδήματος (ΚΒΕ) είναι μια ρηξικέλευθη πολιτική που έστω πιλοτικά έχει τεθεί υπό υλοποίηση εδώ και αρκετές δεκαετίες σε διάφορα μέρη του κόσμου κυρίως σε επίπεδο μικρών πόλεων ή επιμέρους θυλάκων δήμων.

Με το παρόν θα εξεταστεί η δυνατότητα εφαρμογής του σε τοπικό επίπεδο εξετάζοντας τις απόψεις στελεχών του Δήμου Κορυδαλλού, έστω σε αρχικό πιλοτικό στάδιο, ώστε να υπάρξει έμπρακτη διερεύνηση της δυνατότητας γενικευμένης εφαρμογής του. Η πραγμάτευση του θέματος αποτελείται από τις εξής ενότητες: α) Συνοπτική παρουσίαση του ΚΒΕ και πιλοτικών εφαρμογών του παγκοσμίως, β) Διερεύνηση των δυνατοτήτων εφαρμογής του ΚΒΕ σε επίπεδο Ο.Τ.Α. μέσω ποιοτικής έρευνας με ημιδομημένες συνεντεύξεις σε στελέχη του Δήμου Κορυδαλλού, ώστε να αποτυπωθεί η καταρχήν εξοικείωση με το θέμα και η στάση τους σε μια ενδεχόμενη συζήτηση εφαρμογής του ΚΒΕ στο πλαίσιο των τοπικών δράσεων, γ) Ανασκόπηση, ανάλυση των δεδομένων και συζήτηση των συμπερασμάτων αυτής της έρευνας. Επιπλέον θα παρουσιαστούν προτάσεις χρηματοδότησης του ΚΒΕ και ένας βασικός οδικός χάρτης – σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη μιας πιλοτικής δράσης ΚΒΕ στο πλαίσιο των Ο.Τ.Α.

Λέξεις κλειδιά: καθολικό βασικό εισόδημα, Ο.Τ.Α, Δήμος Κορυδαλλού, εναλλακτική κοινωνική πολιτική

Abstract

The implementation of a Universal Basic Income (UBI) is a groundbreaking policy that has been put into practice, albeit on an experimental basis, for some decades now in various parts of the world, mainly on a scale of small cities or even smaller municipal parts. The purpose of the present study is to examine the extent to which it could be possible to implement such a programme on a local level, based on the estimates of members working at the higher ranks of Municipality of Korydallos, at least at a germinal experimental stage, so as to make it possible to explore the probability of implementing such a programme on a larger scale. The discussion is comprised of the following: a) A summarized presentation of what UBI actually is and of its experimental implementations on a global level, b) an investigation of whether or not and to what extent UBI could be implemented by sectors of local government in Greece (Ο.Τ.Α – Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, in greek). The investigation is based on a qualitative research of partly semi-structured interviews with executive members of the Municipality of

Korydallos, so as to define their knowledge of the subject matter and their possible stance should the implementation of UBI be ever discussed as part of the municipal course of action. c) A review followed by a data analysis and a further discussion of the conclusions of the present study. Moreover, suggestions will be made concerning the potential funding for UBI and an action plan for the development of an experimental programme on a local government level will be presented.

Keywords: Universal Basic Income, O.T.A. (sectors of local government), Municipality of Korydallos, Alternative well-fare systems and social policy

1. Πρόλογος

Από τη «νύχτα της ανθρώπινης ιστορίας», η σπάνις και οι περιορισμοί στους πόρους ήταν σύμφυτη των κοινωνιών – όχι μόνο των ανθρώπινων. Οι τελευταίες πάντως προσπάθησαν να ξεорκίσουν την έλλειψη και τις ανικανοποίητες ανάγκες καταφεύγοντας σε υπερφυσικές ή θεϊκές δυνάμεις οι οποίες, λαμβάνοντας την μορφή υπερβατικών αλλά συνήθως ανθρωπόμορφων οντοτήτων, εντάχθηκαν με διαφορετικό τρόπο και σε τεράστια ποικιλία στην πραγματική ζωή ως παράγοντες διευκόλυνσης της άρσης των ελλείψεων και της διαχείρισής τους.

Λαμβάνοντας υπόψη την έκφραση «μάννα εξ ουρανού»¹ όπως αυτή έχει εγκολληθεί από το χριστιανικό φαντασιακό είναι προφανές ότι η μετάθεση της κάλυψης των αναγκών επαφίεται σε κάτι πέρα από τα ανθρώπινα και αυτή η αίσθηση ή ψευδαίσθηση εμφολωρεί με θρησκευτική χροιά στις ανθρώπινες ιδεολογίες. Ακόμα παλαιότερα το Κέρας της Αμάλθειας², σχετιζόμενο μάλιστα με την επιβίωση του προκαθήμενου στον Όλυμπο Δία, συνιστούσε – και συνιστά ακόμη και στις μέρες μας – ένα σύμβολο³ ισοδύναμο της άρσης των ανικανοποίητων αναγκών σε τροφή. Παρότι αυτές οι φαντασιακές αναπληρώσεις των συνθηκών μια ελλειμματικής επιβίωσης στο πλαίσιο της πραγματικής ζωής έχουν μετεξελιχθεί – το κοινωνικό κράτος είναι μια εμπράγματη σύγχρονη εξέλιξη όπου υπάρχει – οι μη ικανοποιήσιμες ανάγκες συνεχίζουν να υπάρχουν και περιγράφονται στην σύγχρονη κοινωνική θεωρία ως ανισότητες.

Στο πλαίσιο του παρόντος θα αναλυθεί μια εναλλακτική κάλυψη των αναγκών μέσω του Καθολικού Βασικού Εισοδήματος (ΚΒΕ). Δεδομένου ότι η καθολικότητα είναι ένα ζητούμενο που μένει να εκπληρωθεί, στην συνέχεια του κειμένου κάθε αναφορά στην έννοια του ΚΒΕ πρακτικά υπονοεί το Βασικό Εισόδημα (ΒΕ) ελλείψει επίτευξης της καθολικότητας. Το ΚΒΕ συνιστά μια διαδικασία που βρίσκεται σε εξέλιξη και περισσότερο προσιδιάζει σε ένα θεωρητικό πρόταγμα με πιλοτικές εφαρμογές στην πραγματικότητα και σκοπό να επιβεβαιωθεί η βιωσιμότητά του. Ειδικότερα θα εστιάσουμε σε ένα μικρότερο επίπεδο που πολύ απέχει από την καθολικότητα, ωστόσο θα μπορούσε να είναι η απαρχή για μια νέα προσέγγιση κατανομής πόρων σε επίπεδο δήμων.

---

¹ <https://el.wikisource.org/wiki/%CE%88%CE%BE%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82>

² Η λέξη προέρχεται από το α-στερητικό+μάλθος (έλλειψη, στέρηση) και υποδηλώνει μεταξύ άλλων την αφθονία. <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BC%CE%AC%CE%BB%CE%B8%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BC%CF%85%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1> (πρόσβαση 23/01/2023)

³ https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BC%CE%B1%CE%BB%CE%B8%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%BA%CE%AD%CF%81%CE%B1%CF%82 (πρόσβαση 23/01/2023)

Τροχιοδεικτικό πλοήγησης στα νερά του ΚΒΕ θα είναι η μελέτη περίπτωσης του Δήμου Κορυδαλλού. Η επιλογή προσιδιάζει σε ένα «βολικό θεωρητικό δείγμα» που επιλέχθηκε λόγω της ευχέρειας προσέγγισής του. Η εν λόγω προσέγγιση δεν αξιώνει κάποια αντιπροσωπευτικότητα αλλά μια κατ'εκλογή μελέτη του πεδίου που παραπέμπει στην τοπικότητα και την διοικητική οργάνωση σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης.

2. Θεωρητική ανάλυση και ιστορικές συνιστώσες

Παρότι μοιάζει καινοφανής η έννοια του ΚΒΕ, η επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας καταδεικνύει ότι οι απαρχές της έννοιας καθαυτής ή κάποιων αντίστοιχων εννοιών μετράει κάποιους αιώνες ζωής στο επίπεδο της κοινωνικής και πολιτικής θεωρίας και σκέψης. Αντίστοιχα, κάποιες πιλοτικές δράσεις επ'αυτού μετράνε δεκαετίες και το παράδοξο είναι ότι αυτές διεξήχθησαν σε χώρες που θεωρούνται κοιτίδες του καπιταλισμού⁴. Μάλιστα ένας τύπος εφαρμογής του εδράζεται στη ίδια τη νεοφιλελεύθερη θεωρία αποτυπωμένο από την πένα του Hayek το 1944 (Dimoulas: 2017).

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι οι διακηρυκτικές αρχές της ισότητας, της ισονομίας και η κατοχύρωση θεμελιωδών δικαιωμάτων, ειδικότερα μετά την έλευση του Διαφωτισμού και την αλλαγής σκέψης και πρακτικών που πυροδότησε, πάσχουν από ένα ελάττωμα: δεν αγγίζουν την έννοια της υλικής επιβίωσης των πληθυσμών. Συγκεκριμένα, ενώ υπερτονίζονται οι έννοιες της ελευθερίας και της δημοκρατίας, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, αφήνεται σε μια απροσδιόριστη ευχέρεια η ανεύρεση των υλικών όρων για την εμπέδωσή τους. Το δικαίωμα στην εργασία μέσα στους τελευταίους αιώνες κατοχυρώνεται μεν ως κινητήριο δύναμη για την οικονομία και ως μέσο για την ευδοκίμηση του πολίτη, ωστόσο αυτός είναι ο μοναδικός υπόλογος για την επιδίωξη της υπό το υπόρρητο κράτος της επιδίωξης του ατομικού συμφέροντος το οποίο υφέρπει καθαγιασμένο από τις διδαχές του Άνταμ Σμιθ. Η επιδίωξη του ατομικού κέρδους έχει παρόμοια υπόσταση, τόσο για τις παντοδύναμες επιχειρήσεις που διαθέτουν πλείστα μέσα για την ανάπτυξη τους, όσο και για τον έσχατο προλετάριο που το μόνο που διαθέτει είναι η εργασιακή του δύναμη. Δύο άνισες «φυσικές» δυνάμεις εξομοιώνονται στο καπιταλιστικό αφήγημα αφού παροράται η διαφορά ευχέρειας των ισχυρών και των ευάλωτων. Μοιάζει αυτή η προσέγγιση με τις θρησκευτικές διδαχές και την εφαρμογή τους σε κοσμικό επίπεδο: όλοι είναι ίσοι ενώπιον του θεού σαν αφηρημένες ασώματες υποστάσεις. Αν όπου «θεός» τεθεί η λέξη οικονομία, και πλέον η έννοια της αγοράς, το περίβλημα της τελευταίας μοιάζει υπερβατικό και ουδέτερο, σαν ένα

---

⁴ Στον πίνακα 6 στο παράρτημα αναφέρονται σύγχρονα πιλοτικά προγράμματα οιονεί ΚΒΕ στις ΗΠΑ.

φυσικό περιβάλλον που αγγίζει με παρόμοιο τρόπο τις ανθρώπινες ζωές. Επαφίεται στους καλούς πιστούς να επιβιώσουν σε αυτή την κατοπτρική γήινη αναπαράσταση της ουράνιας βασιλείας και αυτοί θα καταφέρουν να αναδειχθούν αν είναι αρκετά πιστοί, δηλαδή αρκετά υποταγμένοι στους όρους της οικονομικής δράσης. Με λίγα λόγια πρέπει να είναι οι ίδιοι καλοί επιχειρηματίες για την αξιοποίηση του πόρου που λέγεται εαυτός, ορίζοντάς τον μέσα από μια αφηρημένη παραδοχή ισότητας ως προς το μακρο- περιβάλλον.

Η καπιταλιστική οπτική, αν και όχι μόνο αυτή, κατάφερε στα διάφορα στάδια ανάπτυξής της να διηθηθεί και να ενσωματωθεί ως μια μοναδική συνταγή σωτηρίας για τον κάθε θιασώτη της. Μέσα από τις ποικίλες μεταλλάξεις και τροποποιήσεις της, πολλές από τις οποίες μοιάζουν να είναι πιο ανθρωπιστικές και κοντά στις ανθρώπινες ανάγκες, παράλλαξε την πρόσληψή της προσδίδοντας στον ιδεολογικό της μανδύα μια πανάκεια που αν δεν γίνεται αποδεκτή αυτό δεν οφείλεται σε οποιοδήποτε ελάττωμά της αλλά στην στρεβλή ατομική βούληση που δεν είναι ικανή να ακολουθήσει μια αξιωματικά ορθή συνταγή που οδηγεί στην ευμάρεια, στην ανάπτυξη, στην εξάλειψη της φτώχειας, στην ζωή που είναι άξια να βιωθεί.

Η έννοια του ΚΒΕ είναι μια ριζοσπαστική προσέγγιση για την διανομή των πόρων της κοινωνίας προς όλους τους δικαιούχους και άρα συνιστά ένα υλικό δικαίωμα το οποίο προσδιορίζεται βάσει την ανθρώπινης υπόστασης και μόνο βάσει μιας διάστασης πρακτικής, δικαιωματικής και ανθρωπιστικής. Παρότι δεν εξαλείφει τις εισοδηματικές ή άλλες περιουσιακές ανισότητες, όντας διανεμητέο σε όλους διευκολύνει όσους το έχουν ανάγκη να μην υπόκεινται στον στιγματισμό που προκαλεί η εξωτερίκευση της εισοδηματικής αδυναμίας και η ανάγκη στοιχειοθέτησής της.

Στην επόμενη ενότητα θίγονται αδρομερώς οι ιστορικές καταβολές και οι θεωρητικές προσεγγίσεις και του ΚΒΕ.

2.1. Η ιστορία μιας ιδέας

Οι απαρχές του βασικού εισοδήματος – κυρίως υπό την έννοια της κοινωνικής αρωγής - ανάγονται στην εποχή της Αρχαίας Ελλάδας με τη μορφή του «εισοδήματος πολιτών» (Standing 2021:11). Το 461 π.Χ. ο μεταρρυθμιστής Εφιάλτης θέσπισε «μισθό» που καταβαλλόταν στους πολίτες, και αργότερα ο συνεχιστής της πολιτικής του Περικλής – θεσμοθετώντας την «μισθοφορά» - διασφάλιζε στους συμμετέχοντες στα κοινά (συμμετοχή στην Ηλιαία και στις συνελεύσεις της Εκκλησίας) ένα χρηματικό αντιστάθμισμα για την πολιτική τους δραστηριοποίηση η οποία παρότι δεν ήταν υποχρεωτική θεωρείτο ως ηθικό καθήκον.

Ένα άλμα μιας χιλιετίας στη θεωρητική σκέψη αποκαλύπτει μια νέα προσέγγιση για την αρωγή και την επιβίωση των εχόντων ανάγκη: ο Τόμας Μορ (1516) αποφαινεται ότι «Καμιά τιμωρία δεν είναι τόσο τρομερή ώστε να τους αποτρέψει να κλέβουν, εάν η κλοπή είναι το μόνο μέσο για την εξασφάλιση του ψωμιού τους» (Ροζάνης, 2007:29), έχοντας επισημάνει νωρίτερα ότι «δεν υπάρχει καμιά τύχη κακιά» εξαιτίας της οποίας οι κλέφτες λυμαίνονται την χώρα. Προτρέπει στη συνέχεια ότι θα έπρεπε να τους είχαν δοθεί τα μέσα «για να εξασφαλίζουν το ψωμί τους ώστε να μην φτάνουν στα άκρα, πρώτα να κλέβουνε και μετά να πεθαίνουν».⁵ (Ροζάνης, 2007:30) και (Van Parijs & Vanderborght, 2021:108)

Ο Juan Luis Vives, σύγχρονος του Μορ, με το έργο του *De Subventionem Pauperum* (1526) στο δεύτερο βιβλίο του εν λόγω έργου, στηριζόμενος σε χριστιανικές – θεολογικές αρχές, εισηγείται την εμπλοκή των δημόσιων αρχών στη ανακούφιση των φτωχών ανεξαρτήτως των λόγων που οδήγησαν στην κατάσταση ένδειας θέτοντας ως προϋπόθεση την εργασία των ωφελούμενων εάν η κατάστασή τους το επέτρεπε. Επιπλέον η εισήγησή του για λήψη βοήθειας λαμβάνει υπόψη την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού και προκρίνει την αρωγή σε είδος και όχι σε χρήμα. Παρότι ο Vives εισάγει διαβαθμίσεις στις παροχές ανάλογα με την ηθική υπόσταση των αναξιοπαθόντων και βάσει συμπεριφορικών αιτίων των ωφελουμένων καταλήγει ότι «είναι ανεπίτρεπτο να αφήνεται οποιοσδήποτε να πεθάνει από την πείνα» επιφυλάσσοντας ωστόσο στους ηθικά μεμπτούς τις πλέον δυσάρεστες εργασίες. (Van Parijs & Vanderborght, 2021:109-111)

Ο Τόμας Πέιν στο φυλλάδιο που εκπόνησε με τίτλο «Αγροτική Δικαιοσύνη» και γράφτηκε το 1795, πρότεινε την χορήγηση «κεφαλαιακής ενίσχυσης» κατά την ενηλικίωση καθώς και βασικό εισόδημα για τους ηλικιωμένους (Standing, 2021:14). Η υλοποίηση αυτού του στόχου θα γινόταν μέσω ενός ταμείου και οι καταβολές θα συνιστούσαν «μερική αποζημίωση για την απώλεια του μεριδίου στην κοινή φυσική κληρονομιά εξαιτίας της έγγειας ιδιοκτησίας» (Van Parijs & Vanderborght, 2021:146). Η αιτιολόγηση του Πέιν στηριζόταν στο δικαίωμα και στην δικαιοσύνη και όχι σε κάποια ηθική αρχή που απέρριε από την φιλανθρωπία ή την γενναιοδωρία. Επιπλέον θεωρούσε ότι η γη ήταν μια πανανθρώπινη κληρονομιά και ότι στην ουσία η άσκηση ιδιοκτησίας πάνω σε αυτό το κοινό κτήμα δεν έπρεπε να θεωρείται ιδιοποίηση αλλά μάλλον παραχώρηση από την οποία θα έπρεπε να εισπράττεται κάποιο «ενοίκιο» και να κατατίθεται στο

---

⁵ Εννοεί την τιμωρία των κλεφτών δι' απαγχονισμού

προαναφερθέν ταμείο. Μάλιστα δεν διαχώριζε το δικαίωμα καταβολής βάσει της περιουσιακής κατάστασης των δικαιούχων (Van Parijs & Vanderborght, 2021:148).

Ο Τόμας Σπενς, εναντιώθηκε στην θεωρία του Πέιν και συνόψισε την δική του στο βιβλίο «Τα δικαιώματα των νηπίων». Πρότεινε οι εκτάσεις και η γη να διατίθενται προς διαχείριση σε επιτροπή γυναικών και αυτές να δημοπρατούν αυτά τα στοιχεία, στη συνέχεια τα έσοδα να καλύπτουν τις δημόσιες δαπάνες και το όποιο περίσσειμα να κατανέμεται ισότιμα και δίκαια σε όλα τα μέλη της κοινότητας από την γέννηση μέχρι το τέλος του βίου. Η βασική διαφορά των δύο ήταν ότι ο Πέιν αναφερόταν στην αξία της γης πριν καλλιεργηθεί, ενώ ο Σπενς περιλαμβάνει στο σχέδιό του κάθε έγγειο ιδιοκτησία και μορφή ακίνητης περιουσίας. Μάλιστα θεωρούσε ότι το σχέδιό του θα επέφερε γενικότερη ευημερία στην κοινωνία και εξάλειψη της φτώχειας (Van Parijs & Vanderborght, 2021:149-150).

Ο Ζοζέφ Σαρλιέ το 1848 στο βιβλίο του «Επίλυση του κοινωνικού ζητήματος», έθεσε μια λεπτομερή πρόταση για γνήσιο βασικό εισόδημα σε εθνική κλίμακα. Αυτό θα ήταν ένα εδαφικό μέρισμα, με τριμηνιαία βάση καταβολής, σε κάθε γηγενή κάτοικο της χώρας ανεξαιρέτως. Η χρηματοδότησή του θα γινόταν από την μίσθωση του συνόλου της ακίνητης περιουσίας αξιοποιημένης και μη. Εκκινώντας από την κοινή με τους Πέιν και Σπενς φυσιοκρατική αντίληψη ότι η φύση δημιουργήθηκε για να ικανοποιεί τις ανάγκες όλων των ανθρώπων και ότι η έγγεια ιδιοκτησία ήταν ασύμβατη με την δικαιοσύνη, θεωρούσε ότι το κράτος πρέπει να αναλάβει τον έλεγχο της γης και των κτισμάτων και να προβεί σε μια αναγκαία διαδικασία κατάσχεσης των ιδιοποιημένων γαιών. Στη συνέχεια αφού οι νυν ιδιοκτήτες αποζημιώνονταν με ένα δια βίου ετήσιο επίδομα, θα αποσπάτο ένα μέρος της αξίας μεταβίβασης των ακινήτων και τα έσοδα θα διανέμονταν στα νοικοκυριά για να καλύπτουν τις ανάγκες τους. Η άποψή του ήταν ότι θα έπρεπε να διασφαλίζονται τα αναγκαία και ότι ο καθένας θα έπρεπε να έχει ίσο μερίδιο χωρίς να υπάρχουν σφετεριστές που θα λειτουργούν σε βάρος άλλων (Van Parijs & Vanderborght, 2021:152-154).

Το 1848 ο Τζον Στούαρτ Μιλ στο βιβλίο του «Αρχές της πολιτικής οικονομίας» έθεσε ως πρόταγμα την υπό προϋπόθεση κάλυψη των αναγκών των άπορων αρτιμελών δια νόμου και όχι μέσω φιλανθρωπίας. Παρότι προέκρινε την εργασία ως μέσο επιβίωσης, θεωρούσε ότι μια νομική κρατική εγγύηση για την διαβίωση όσων είχαν περιπέσει σε κατάσταση ανέχειας ήταν αναγκαία είτε την άξιζαν είτε όχι. (Van Parijs & Vanderborght, 2021:155-154).

Ο Σαρλ Φουριέ (ένας από τους τρεις μεγάλους ουτοπιστές μαζί με τους Ρόμπερτ Όουεν και τον κόμη του Σαιν-Σιμόν), στο βιβλίο του «Στρεβλή Οικονομία» προτείνει την παραχώρηση

ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης για όσους έχασαν τις τέσσερις μορφές πρωταρχικής φυσικής διαβίωσης: το κυνήγι, το ψάρεμα, την συγκομιδή και την βόσκηση. Ομοίως και ο μαθητής του Victor Considerant, τάχθηκε υπέρ ενός άνευ όρων ελάχιστου εισοδήματος και ταυτόχρονα της αναβάθμισης της ελκυστικότητας της εργασίας (Van Parijs & Vanderborght, 2021:155-154).

Ο 20^{ος} αιώνας φέρνει νέες απόψεις για το ίδιο θέμα: από τον Ράσελ που πρότεινε την ύπαρξη ενός μικρού προκαθορισμένου εισοδήματος που θα κάλυπτε τις βασικές ανάγκες, μέχρι τον Θίομπαλντ το 1960, ο οποίος μίλησε για ένα εγγυημένο εισόδημα που αφενός θα καλύπτει τους ανθρώπους που χάνουν την εργασία τους λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης της εποχής και στη συνέχεια θα τους καλύπτει χωρίς να εξαρτώνται από την ενεργό απασχόληση, έως και τον Φρίντμαν που το 1962 εισηγήθηκε τον αρνητικό φόρο σαν έναν κοινωνικό αυτοματισμό. Ακολούθησαν, μεταξύ άλλων, οι Τόμπιν και Γκάλμπρειθ με την δική τους συνεισφορά στην θεωρία για το οιονεί βασικό εισόδημα μέχρι να λάβει και υφή πολιτικού σχεδιασμού με την μορφή του Demogrant από τον γερουσιαστή McGovern στις ΗΠΑ.

Τόσο στα τέλη του 20^{ου} αιώνα όσο και στις πρώτες δεκαετίες του 21^{ου} η συζήτηση για το ΚΒΕ έχει λάβει διαφορετικές διαστάσεις, έχει διεθνοποιηθεί και πλέον η εφαρμογή του αναζητά νέα ερείσματα.

2.2. Η έννοια και τα χαρακτηριστικά του ΚΒΕ

Υπάρχει μια εν πολλοίς ευρεία σύγκλιση σχετικά με την οροθέτηση του ΚΒΕ. Είναι ένα ποσό (ή πίστωση αγοραστικής δύναμης αν αναλογιστούμε τα τρέχοντα σύγχρονα ψηφιακά μέσα του άυλου χρήματος), το οποίο είναι βασικό, παρέχεται καθολικά, ατομικά, χωρίς έλεγχο πόρων αλλά και χωρίς περιορισμούς ως προς την διάθεσή του και καταβάλλεται τακτικά στους δικαιούχους, ενώ δεν μπορεί να ανακληθεί ή κατασχεθεί.

Η έννοια του «βασικού» προσιδιάζει σε ένα ελάχιστο επίπεδο αγοραστικής δύναμης για τον αποδέκτη: υπονοεί μια βασική οικονομική ασφάλεια η οποία θα του επιτρέπει να διαβιεί με στοιχειώδη άνεση όπως αυτή προσδίδεται από την επάρκεια τροφής, ένδυσης, στέγης, περίθαλψης, μόρφωσης και εντέλει από την συμμετοχή στην ίδια την κοινωνία η οποία οφείλει να του παρέχει ένα ελάχιστο επίπεδο διασφάλισης. Η ανέχεια και η μη ύπαρξη στοιχειωδών μέσων για την επιβίωση με όρους αξιοπρέπειας, αποσταθεροποιούν τόσο το ίδιο το άτομο όσο και την κοινωνία εν γένει, δημιουργώντας θύλακες δυστυχίας οι οποίοι στη συνέχεια δεν μπορούν να ενταχθούν σε ένα επίπεδο οργανικής αλληλεγγύης μέσα στην κοινωνία.

Η καθολική καταβολή λαμβάνει ως κριτήριο την ανθρώπινη διάσταση τουλάχιστον στο βαθμό που αυτή συνιστά τον μοναδικό και αυτοαναφορικό προσδιορισμό για να είναι κανείς αποδέκτης του ΚΒΕ. Παρότι μοιάζει ιδεαλιστική σαν παραδοχή και αποψιλώνει τα υποκείμενα από τις κοινωνικές διαφοροποιήσεις και τους συστημικούς παράγοντες τους οποίους αυτά εκφράζουν, προβαίνοντας σε αυτόν τον εξισωτισμό δίνει έμφαση στην ανθρώπινη ιδιότητα. Επιπλέον η καθολικότητα είναι και τρόπος υπέρβασης αγκυλώσεων που προκύπτουν από την θέσπιση κριτηρίων τα οποία σχεδιάζονται γραφειοκρατικά κυρίως με όρους του πως νομίζουν οι ιθύνοντες ότι θα λειτουργήσουν ορθά, ενώ στην πραγματικότητα δεν εξυπηρετούν τους τελικούς αποδέκτες τους οποίους στοχεύουν να εξυπηρετήσουν, δεδομένου ότι αυτοί δεν έχουν τις κοινωνικές προσλαμβάνουσες ή την γνώση ότι εμπίπτουν σε αυτές τις ρυθμίσεις. Είναι αναμενόμενο ωστόσο ότι η καθαρή μορφή της καθολικότητας δεν είναι ευχερές να εφαρμοστεί ωστόσο η πρόθεση της όσο περισσότερο διευρυμένης στόχευσης συνιστά μια ουσιοκρατική παράμετρο του ΚΒΕ.

Η ατομικότητα, ως άλλη συνιστώσα του ΚΒΕ, είναι μια πραγματικά ρηξικέλευθη πρόβλεψη για την εφαρμογή του. Εν πολλοίς η κοινωνική και επιδοματική πολιτική έχει ως σημείο αναφοράς την οικογένεια η οποία για πολλούς αιώνες συνιστά το πυρηνικό κύτταρο (και) του καπιταλισμού. Το ίδιο αυτό κύτταρο το οποίο αποπνέει χαρακτηριστικά σταθερότητας και νομιμότητας, είναι δυνατόν σε αρκετές περιπτώσεις να αποβαίνει εις βάρος του μεμονωμένου ατόμου και να το αυτοπαγιδεύει. Πληθώρα παραδειγμάτων με θύματα κυρίως γυναίκες αλλά και παιδιά, αναδεικνύουν ότι η εξάρτηση από τον «κουβαλητή» – αν και το αντίστροφο μπορεί να ισχύει – στο πλαίσιο της οικογένειας, είναι δυνατόν να συμβάλλει σε μια υφέρπουσα τοξικότητα εντός της οποίας δεν είναι ασύνηθες να εμφιλοχωρούν σχέσεις υποτέλειας και εξάρτησης οι οποίες διαιώνίζουν ένα νοσηρό πλαίσιο με ποικίλες επιπτώσεις θεατές και αθέατες. Άρα η ατομική καταβολή δημιουργεί, αν μη τι άλλο, μια δικλείδα ασφαλείας χειραφετώντας το ίδιο το άτομο και καθιστώντας το αποδέκτη και εμπράγματων δικαιωμάτων, έστω σε κάποιο βαθμό.

Η ανυπαρξία ελέγχου πόρων για την καταβολή του ΚΒΕ είναι άλλη μια ουσιώδης διάσταση. Στην ταινία «Εγώ, ο Ντάνιελ Μπλέικ»⁶ περιγράφεται γλαφυρά η παγίδευση στο σύστημα ελέγχου πόρων ενός άνεργου με πρόβλημα υγείας ο οποίος προσπαθεί να στοιχειοθετήσει το καθεστώς της ανάγκης του μέσα από έναν μηχανισμό που δεν είναι φιλικός

---

⁶ Τίτλος πρωτοτύπου: I, Daniel Blake (2016) σε σκηνοθεσία Ken Loach: <https://www.imdb.com/title/tt5168192/> (πρόσβαση 23/01/2023)

για τον ίδιο. Σε μια ιδεατά διαφορετική κρατική οργάνωση, το χρηματικό – εισοδηματικό δικαίωμα του πρωταγωνιστή θα τον προστάτευε από το να περιφέρει την ακούσια δυστυχία του ανάμεσα σε γραφειοκρατικά γρανάζια που τον απαξιώναν.

Άλλο ένα σημαντικό στοιχείο είναι η τακτική – περιοδική καταβολή του ΚΒΕ. Παρότι έχουν διατυπωθεί απόψεις και για την καταβολή ενός εφάπαξ κεφαλαίου σε συγκεκριμένο ηλικιακό σημείο του βίου, η καταβολή σε περιοδική βάση διασφαλίζει την μη κατασπατάλησή του αν ο αποδέκτης δεν το διαχειριστεί σωστά και επιπλέον βοηθάει στην προβλεψιμότητα της εισροής πόρων καθώς και στην ασφάλεια αντιμετώπισης των αναγκών που θα προκύψουν προϊόντος του χρόνου.

Τέλος, η μη ανακλητότητα του ΚΒΕ είναι ένα χαρακτηριστικό που το καθιστά ως ένα अपαράγραπτο οικονομικό δικαίωμα. Δεδομένου ότι είναι ένας ελάχιστος βιοτικός πόρος δεν πρέπει να αποτελεί ένα στοιχείο που θα μπορεί να παρακρατηθεί λόγω χρέους και να αποστερήσει τον δικαιούχο από τα ουσιώδη για να επιβιώσει. Κατ'αναλογία με την πρώτη κατοικία και την δικαιολογημένη συζήτηση που γίνεται για την προστασία της ώστε αυτή να μην υπόκειται σε καθεστώς εμπορευματοποίησης αποψιλωμένη από την πρωταρχική κοινωνική της διάσταση και λειτουργία, το ΚΒΕ δεν θα είναι επιλέξιμο για υποθήκευση, κατάσχεση ή εν γένει εμπορευματοποίησή του. Το ΚΒΕ θα εκλαμβάνεται νομικά και θεσμικά ως μια ακατάσχετη παροχή κατά αντιστοιχία του ακατάσχετου σε λογαριασμούς⁷ ώστε ο πολίτης να μην στερείται των βασικών μέσων επιβίωσής του.

2.3. Άλλες εκφάνσεις πολιτικών ενίσχυσης

Στο πλαίσιο άσκησης της κοινωνικής πολιτικής του, το κράτος μετατοπίζεται, ειδικά μετά την δεκαετία του '80 από την καθολικότητα στην επιλεκτικότητα (Χλέτσος, 2008:202). Υπό αυτή την οπτική και υπό το βάρος της κριτικής ως προς την ανεπάρκεια του κράτους πρόνοιας ως προς την ευόδωση των σκοπών του, τίθενται νέοι στόχοι που προκρίνουν την ενεργητική πολιτική απασχόλησης έναντι των παθητικών μεθόδων αποσόβησης των κοινωνικών κινδύνων μέσω της πρόνοιας. Συγκεκριμένα, γίνεται στόχευση στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες ώστε να υπάρχει αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα ως προς την αντιμετώπιση των πραγματικά ευρισκόμενων σε ανάγκη όπως αυτοί ορίζονται βάσει μιας συγκεκριμένης μεθοδολογίας. Επιπλέον, επιδιώκεται η σύνδεση της πρόνοιας με την εργασία και η επανένταξη στην αγορά

---

⁷ Για την ελληνική περίπτωση πρβλ. το αρ.130 του Ν.4611/2019 <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-4611-2019> (πρόσβαση 23/01/2023)

εργασίας μέσω της ενεργοποίησης του ωφελούμενου ο οποίος ενθαρρύνεται ή υποχρεώνεται να αποποιηθεί την παθητική αποδοχή επιδομάτων.

Οι ανωτέρω νεόκοπες πολιτικές στοχεύσεις τείνουν να διαμορφωθούν ως αντίβαρο στις ενισχύσεις οι οποίες θεωρούνται σαν αντικίνητρα προς την εργασία και καθιστούν εξαρτημένους και εφησυχασμένους τους δικαιούχους, δημιουργώντας μια παγίδα ανεργίας αλλά και φτώχειας. Οι δύο αυτές καταστάσεις προκύπτουν από την αποδοχή εκ μέρους του επιδοματούχου ότι βιώνει μια δυσχερή κατάσταση που δεν μπορεί να βελτιωθεί και αυτό που του απομένει είναι η συντηρητική πρόσδεσή του στις κρατικές ενισχύσεις ως μορφή προστασίας. Παράλληλα απορρίπτει ως εναλλακτική την ένταξή του στην αγορά εργασίας όταν οι προσδοκώμενες απολαβές σε μισθό δεν είναι ιδιαίτερα δελεαστικές σε σχέση με το υπάρχον ύψος επιδόματος. Το γενναιόδωρο επίδομα καθίσταται αποτρεπτικό για την αναζήτηση εργασίας και αντιμετωπίζεται από κάποιους θεωρητικούς ως αντιπαραγωγικό (λ.χ. Murray (1984) σε Χλέτσος, 2008:203). Συνεπώς, κατά μια έννοια, τα επιδόματα δημιουργούν το αποτέλεσμα εισοδήματος (income effect) και την υποκατάσταση της εργασίας από την ανάπαυση (Χλέτσος, 2008: 204). Και στις δύο περιπτώσεις το ύψος του επιδόματος μπορεί να επιδρά ανασταλτικά στην βούληση διαφυγής από την φτώχεια και την ανεργία, όταν το καθεστώς επιδότησης καθιστά τις δύο εκδοχές αυτοσυντήρησης (μέσω επιδόματος ή μέσω εργασίας) μια μορφή παιγνίου μηδενικού αθροίσματος ως προς την προσπόριση κάποιου οφέλους εάν κάποιος θελήσει να μεταβεί από την μια κατάσταση στην άλλη. Αυτό το κρίσιμο όριο μετατόπισης ερμηνεύεται και από την θεωρία του «μισθού επιφύλαξης» (reserve wage) (Χλέτσος, 2008:205) το ύψος του οποίου λειτουργεί ως ουσιώδες κίνητρο για να αποτιμήσει κάποιος ως θετική την ενσωμάτωσή του στον εργασιακό χώρο. Υπό την ερμηνεία του ορθολογικού δρώντος, η έννοια του οριακού φορολογικού συντελεστή (marginal tax rate) είναι η ποσοτική επιτομή για την αποτίμηση της μετάβασης από μια θέση που χωρίς καταβολή προσπάθειας υπάρχει όφελος, σε μια άλλη που επιφέρει άρση της μη προσπάθειας και ένταξη σε ένα σύστημα που καθιστά το άτομο αποδέκτη αμοιβής βάσει εργασίας, ενώ παράλληλα το καθιστά υπόλογο φοροδοτικής ικανότητας κάτι που δεν συμβαίνει συνήθως όταν βρίσκεται στην κατάσταση του επιδοματούχου. Άρα αν η επιδοματική διάσταση σε καθεστώς μη εργασίας υπαγορεύει μεγαλύτερα οφέλη σε σχέση με τον εργασιακό αντίποδα, τότε η επιλογή της εργασίας δεν τίθεται στο σχέδιο ζωής του δρώντα.

Παρότι οι ανωτέρω θεωρητικές προσεγγίσεις μοιάζουν ευλογοφανείς σε βαθμό που θα μπορούσε αβίαστα να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η εν πολλοίς κατάργηση των επιδομάτων θα

έθετε σε κίνηση ένα βιώσιμο σύστημα συντήρησης για όλους με παραγωγικούς όρους και χωρίς την επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού, η ίδια η πραγματικότητα καταδεικνύει ότι αυτό δεν είναι δυνατόν λόγω προφανών δυσχερειών που εμφιλοχωρούν στο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα. Ενδεικτικά, η συνεχώς αυξανόμενη ανεργία που όπως έχει αποδειχθεί δεν μειώνεται απαραίτητα με τους επιδιωκόμενους αναπτυξιακούς ρυθμούς, η τεχνολογική υποκατάσταση της εργασίας από αυτοματισμούς και η ολοένα αυξανόμενη περιθωριακή και αποσπασματική χρήση των ανθρώπινων δεξιοτήτων στην παραγωγική διαδικασία, δημιουργούν συνθήκες επισφάλειας και περιθωριοποίησης με γοργούς ρυθμούς. Η χρήση του θεσμοθετημένου Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος ως εργαλείου κοινωνικής βοήθειας είναι μια συνήθης πολιτική αλλά και αναγκαία για την αντιμετώπιση των προαναφερθέντων στρεβλώσεων.

2.3.1. Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ)

Το ΕΕΕ συνιστά μια εισοδηματική αναπλήρωση ή καθαρή καταβολή στην περίπτωση που ο δικαιούχος δεν διαθέτει πόρους από εργασία ή άλλη πηγή. Είναι ένα μέτρο προνοιακού χαρακτήρα τρίτης γενιάς (Λαλιώτη: 2017, σελ.17)⁸ και μπορεί να οριστεί ως μια απόπειρα διασφάλισης ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης μέρους του πληθυσμού, που βρίσκεται στις εσχατιές των δυνατοτήτων επιβίωσης, ώστε να μην περιέλθει σε κατάσταση πλήρους ένδειας. Προσομοιάζει με ένα ύστατο δίκτυο ασφάλειας όπως το όρισε ο Hayek το 1944 (Dimoulas: 2017), ωστόσο εμπεριέχει μια μορφή ανταποδοτικότητας από την πλευρά του δικαιούχου υπό την έννοια της υποχρέωσής του να πληροί συγκεκριμένα κριτήρια και να προτίθεται να αναλάβει δράσεις - υπαγορευμένες κατά κύριο λόγο - ώστε να μπορέσει να επανενταχθεί στους όρους του συστήματος. Το τελευταίο μοιάζει να επανορθώνει τις αστοχίες του παρέχοντας διορθωτικούς αλγόριθμους για την κοινωνική απόρριψη κάποιων ατόμων που το απαρτίζουν.

Οι παράμετροι της επιλεξιμότητας και του περιοδικού ελέγχου αυτής, της αιρεσιμότητας, η τεκμηρίωση ότι ο δικαιούχος αναζητά εργασία, η συμπληρωματικότητα με άλλες παροχές και το επίπεδο απόδοσης του ΕΕΕ (τοπική αυτοδιοίκηση ή κεντρική κυβέρνηση), συνιστούν το λειτουργικό υπόβαθρο για το ΕΕΕ. Επιπλέον, το ΕΕΕ αποτελεί μια κάθετη αναδιανομή (από τους πλούσιους στους φτωχούς) σε αντιδιαστολή με την οριζόντια αναδιανομή που εφαρμόζεται σε

---

⁸ Η πρώτη γενιά αντίστοιχων δικαιωμάτων ξεκινά τον 17^ο αιώνα στην Αγγλία όταν η βασιλική εξουσία με νομοθετική ρύθμιση (The act of the relief of the poor) υποχρέωσε τις τοπικές εξουσίες να μερμνούν για την ανακούφιση των φτωχών. Στη συνέχεια η πολιτική αυτή ενδυναμώθηκε με συστάδα νομοθετημάτων γνωστών ως Poor laws. Η δεύτερη γενιά προνοιακών δικαιωμάτων, συνδέεται με την Γαλλική και Βιομηχανική Επανάσταση και την ανάληψη δημόσιας κρατικής ευθύνης έναντι των εχόντων ανάγκη. (Λαλιώτη, 2017: 17-19)

διαφορετικούς κύκλους ζωής του ατόμου (πχ συντάξεις που καταβάλλονται οι οποίες χρηματοδοτήθηκαν σε προγενέστερο στάδιο από τις εισφορές του ατόμου).

Παρότι η εφαρμογή του ΕΕΕ είναι ένα σημαντικό εργαλείο κάλυψης των εχόντων ανάγκη, η εφαρμογή του παρουσιάζει αρκετά προβλήματα, σε βαθμό που μπορεί να χαρακτηριστεί ως μέτρο με στοιχεία υπολειμματικής προστασίας.

2.3.2. Σύγκριση ΚΒΕ και ΕΕΕ

Τα δύο είδη ενίσχυσης για όσους την έχουν ανάγκη έχουν μια σημαντική διαφορά: το ΕΕΕ έχει με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ή έκταση εφαρμοστεί ευρέως, φυσικά όχι χωρίς παλινδρομήσεις και ολιγορίες. Το ΚΒΕ είναι μια επιδίωξη για το μέλλον που απορρέει από τις τρέχουσες και μελλοντικές συνθήκες όπως αυτές διαφαίνονται. Λαμβάνοντας υπόψη την ραγδαία τεχνολογικοποίηση της εργασίας και την διάσπασή της σε υπο-τμήματα – κυρίως μέσω πλατφορμών που θα υποκαταστήσουν την επαγγελματική ταυτότητα όπως την γνωρίζουμε ως σήμερα – βρισκόμαστε ενώπιον μιας αναγκαιότητας να αξιολογήσουμε τα υπάρχοντα και δυνητικά εργαλεία μείωσης των ανισοτήτων.

Ξεκινώντας από το ΕΕΕ, είναι προφανές ότι η εφαρμογή του σκοντάφτει σε βαθιές γραφειοκρατικές και δαπανηρές διαδικασίες. Ο έλεγχος του κατωφλίου υπαγωγής των εχόντων ανάγκη σε αυτό, είναι ένας αρκετά περίπλοκος μηχανισμός. Ως προς την προσβασιμότητα των δικαιούχων στην διαδικασία, αν κρίνουμε από την ελληνική περίπτωση της πιλοτικής εφαρμογής⁹, μπορεί να λεχθεί ότι ο εν μέρει μη φιλικός μηχανισμός διάχυσης του προγράμματος είναι δυνατό να εξαιρέσει ακούσια δικαιούχους – λχ. λόγοι όπως το επίπεδο γραμματισμού ή η αστεγία (Δημουλάς, 2017:17) συμβάλλουν σε αυτό. Η οιονεί αυτόματη εφαρμογή του ΚΒΕ, αντιμετωπίζει το πρόβλημα εναργέστερα, δεδομένου ότι η πίστωσή του, λόγω της καθολικότητας και της μη αιρεσιμότητας φτάνει πιο ευχερώς στους αποδέκτες του. Επιπλέον, με το ΚΒΕ αποτρέπεται ο στιγματισμός των δικαιούχων διαμέσου εξεταστικών πρακτικών που επιβάλλονται για την ύπαρξη της επιλεξιμότητας. Η υποβολή των δικαιούχων σε τέτοιες διαδικασίες διαμορφώνει μια ψυχολογία παρία η οποία ευθύνεται για την παγίδευση του ατόμου στην επιδοτούμενη φτωχοποίηση σε αντίθεση με τις δυνατότητες χειραφέτησης που δημιουργεί το ΚΒΕ.

Σημαντική παράμετρος είναι η χρήση του ΕΕΕ ως μέτρου «ύστατης επικουρικότητας» (Γεώργμας σε Σακελλαρόπουλος, 2011:352) που «ενίοτε συμπληρώνεται από άλλα κατηγορικά

---

⁹ Πρβλ. Λαλιώτη, 2017: 63-73, όπου διατυπώνονται οι εν γένει αστοχίες εφαρμογής του προγράμματος στην Ελλάδα.

επιδόματα». Δεδομένης της αναγκαιότητας των τελευταίων και για την εφαρμογή του ΚΒΕ, η διαφοροποίηση των δύο έγκειται ότι το ΚΒΕ αρύεται από την δικαιωματική διάσταση του ανθρώπου όπως αυτή προσδιορίζεται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΗΕ, 1948)¹⁰ όπως και στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹¹. Με λίγα λόγια, το ΚΒΕ υποστασιοποιείται σε μια απτή εμπέδωση του δικαιώματος στους πόρους, που δεν εξαιρεί, κατά το σύνηθες, τον οικονομικό παράγοντα – εντέλει χρηματικό - από τα θεσμικά κατοχυρωμένα ανθρώπινα δικαιώματα, γεγονός που στην ολότητά του παραγνωρίζεται για πολύ καιρό ως προς τις πτυχές της εφαρμογής του.

Η εκ των άνω εναρμόνιση των ελάχιστων ορίων επιβίωσης και ο καθορισμός από τρίτους αυτών των ορίων σχετικά με το τι χρειάζεται ένας άνθρωπος για να επιβιώσει, δημιουργεί μια έντονα πατερναλιστική χροιά που δεν συνάδει με την ευαγγελιζόμενη θεωρία της ορθολογικής επιλογής πάνω στην οποία έχει στηριχτεί η καπιταλιστική κοινωνία. Σε αυτή τη νοοτροπία συνεισφέρει το ΕΕΕ το οποίο εισάγει έναν δεοντολογικό σχολαστικισμό ως προς την προσέγγιση των αποδεκτών του. Τους προσδιορίζει τα όρια διαβίωσης ωςάν να είναι πλημμελώς δρώντες οι οποίοι με δική τους ευθύνη περιέπεσαν σε ένα καθεστώς ανάγκης και χρήζουν υποστήριξης όχι μόνο υλικής αλλά και συμπεριφορικής. Σε αντίθεση με το προηγούμενο, το ΚΒΕ είναι περισσότερο συνυφασμένο με ένα μίνιμουμ αξιοπρέπειας που παρέχεται εκ προοιμίου στον αποδέκτη δίνοντάς του τη δυνατότητα να ενισχύσει την αφετηρία του σχεδίου ζωής που του ανήκει, να βελτιώσει το επίπεδο ενσωμάτωσης του στην κοινωνία και να δράσει με περισσότερο ίσους όρους με τους συμπολίτες του.

Δεδομένου ότι η πραγμάτευση των δύο αυτών εκφάνσεων εισοδήματος ενέχει μεγάλο βάθος, ως τελική παρατήρηση πρέπει να τεθεί ότι ο κύριος στόχος που είναι αναγκαίο να επιτευχθεί, είναι η ενίσχυση του δικαιώματος όλων των πολιτών να λαμβάνουν ένα αντιστάθμισμα της διαρρέουσας υπεραξίας η οποία παρακρατείται στην κορυφή της εισοδηματικής πυραμίδας.

2.3.3. Σύγκριση ΚΒΕ και άλλων μορφών ενισχύσεων

Άλλες μορφές επιδομάτων - ενισχύσεων όπως το προνοιακό επίδομα ως ποσοστό επί του εισοδήματος από εργασία και ο αρνητικός φόρος εισοδήματος, παρότι έχουν μια χρησιμότητα απαιτούν ως προϋπόθεση την εργασιακή απασχόληση. Αυτή όμως δεν είναι πάντοτε ευχερές να

---

¹⁰ Ειδικότερα στα άρθρα 22-25 <https://www.amnesty.gr/universal-declaration-of-human-rights> (πρόσβαση 23/01/2023)

¹¹ 2000C/364/01, Άρθρο 34 https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf (πρόσβαση 23/01/2023)

βρεθεί – ειδικά υπό συνθήκες τεχνολογικής ανεργίας ή αν βρεθεί μπορεί να είναι μια κακοπληρωμένη θέση που έχει αρνητικές επιπτώσεις στον εργαζόμενο. Συνεπώς εξαλείφεται η διακριτική ευχέρεια που δίνει το ΚΒΕ ως προς τα θέματα επιλογής και ελευθερίας στα άτομα για την ανάληψη ή όχι μιας εργασίας. Επιπλέον ο συσχετισμός εργασίας - ενίσχυσης δεν λαμβάνει υπόψη την άδηλη εργασία που προσφέρεται χωρίς να πληρώνεται όπως λ.χ. οι δουλειές του νοικοκυριού ή η φροντίδα ηλικιωμένων. Η εξαίρεση αυτών των έργων από το επίσημο εργασιακό κύκλωμα δεν προάγει την χειραφέτηση στο βαθμό που είναι αναγκαίο.

Άλλοι τρόποι ενίσχυσης σε είδος όπως η παροχή κουπονιών για τρόφιμα πέραν του ότι είναι μια στιγματιστική πρακτική, όπως αποδεικνύει ο Χλέτσος (2008:230-233), η αγοραστική δύναμη των κουπονιών είναι μικρότερη σε σχέση με το εάν θα λάμβανε ο δικαιούχος την αξία τους σε χρήμα.

3. Επισκόπηση πιλοτικών προγραμμάτων που προσιδιάζουν στο ΚΒΕ

Στην παρούσα ενότητα γίνεται μια σύντομη αναφορά και σχολιασμός πιλοτικών προγραμμάτων τα οποία συνιστούν εφαρμοστικά ψήγματα θεωρίας και πράξης για το ΚΒΕ.

3.1. Πλειάδα πιλοτικών δράσεων για το ΚΒΕ διεθνώς

Αν θέλαμε να ιεραρχήσουμε εφαρμογές ή προσπάθειες εφαρμογών του ΚΒΕ ανά τον κόσμο, η διαπίστωση είναι ότι ένα από τα πιο σημαντικά παραδείγματα που είναι πιο κοντά στο ΚΒΕ είναι αυτό της Πολιτείας της Αλάσκας. Το Alaska Permanent Fund Corporation συστάθηκε το 1976 όταν η πολιτεία εξασφάλισε για λογαριασμό της τα κοιτάσματα πετρελαίου του Prudhoe Bay.

Ο κυβερνήτης Jay Hammond, θεώρησε ότι αυτός ο πλούτος θα ήταν δυνατόν – αλλά και δίκαιο – να ωφελήσει και τις επερχόμενες γενιές. Βάσει αυτής της συλλογιστικής εισηγήθηκε την δημιουργία αυτού του ταμείου το οποίο θα εξασφάλιζε στους κατοίκους της Αλάσκας ένα ετήσιο μέρος από την εκμετάλλευση του πετρελαίου για κάθε κάτοικο. Το πρόγραμμα τέθηκε σε εφαρμογή το 1982 και το 2015 οι δικαιούχοι ανέρχονταν σε 637.000.

Τα πρώτα χρόνια το μέρος είχε ύψος 400 δολαρίων και έφτασε στο αποκορύφωμά του το 2008 όταν απέδωσε μέρος της τάξης των 2069 δολαρίων. Ο ετήσιος ρυθμός απόδοσης των μερισμάτων έχει διακυμάνσεις κάθε έτος. Παρόλο που το αποδιδόμενο ποσό δεν έχει ξεπεράσει μέχρι τώρα το 4% του ΑΕΠ της Αλάσκας, λογίζεται ως ένα γνήσιο βασικό εισόδημα αφού παρέχεται ατομικά σε κάθε πολίτη. Παρότι αντίστοιχα ταμεία διαθέτουν και άλλες χώρες του κόσμου, δεν έχει υπάρξει η πολιτική βούληση να ακολουθηθεί η πρακτική της Αλάσκας (Van Parijs & Vanderborght, 2021:188-192).

Στην Φινλανδία διεξήχθη πρόσφατα ένα πρόγραμμα οιονεί ΚΒΕ διάρκειας δύο ετών (2017-2019). Επιλέχθηκαν 2000 άνεργοι οι οποίοι λάμβαναν το μηνιαίο αφορολόγητο ποσό των €560. Παράλληλα μπορούσαν να εργαστούν αν ήθελαν ή να δημιουργήσουν την δική τους επιχείρηση, ωστόσο δεν μπορούσαν να αποχωρήσουν από το πείραμα.

Τα αποτελέσματα του προγράμματος έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες, μετά την ολοκλήρωση του, ένιωθαν καλύτερα ψυχολογικά, ήταν λιγότερο καταθλιπτικοί, είχαν λιγότερο στρες και δεν αντιμετώπιζαν έντονα αισθήματα μοναξιάς. Ωστόσο το πρόγραμμα δεν τους βοήθησε στην ανεύρεση εργασίας¹².

Υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία προγραμμάτων παγκοσμίως. Στο παράρτημα της έκθεσης της Παγκόσμιας Τράπεζας για το ΚΒΕ,¹³ ανευρίσκονται δεκάδες πιλοτικές απόπειρες και σχεδιασμοί όπου χρησιμοποιούνται διαφορετικές μεθοδολογίες.¹⁴ Από αυτά τα προγράμματα αποκτάται τεχνογνωσία και εμπειρία ως προς την μεθόδευση του ΚΒΕ παρότι ελάχιστα προσομοιάζουν με αυτό ως προς όλα του τα χαρακτηριστικά. Η χρησιμότητά τους δεικνύεται από την ανάλυση των δύο πιλοτικών δράσεων της Καταλονίας.

3.2. Η Ιβηρική περίπτωση: ΚΒΕ και πιλοτικά προγράμματα στην Καταλονία

Μια περισσότερο αναλυτική παράθεση δύο πιλοτικών προγραμμάτων οιονεί ΚΒΕ, ένα ήδη συντελεσμένο και ένα που βρίσκεται στο ξεκίνημά του, δίνει ένα στίγμα του τρόπου με τον οποίο αυτά είναι δυνατόν να σχεδιαστούν και εκπονηθούν. Το ότι και τα δύο λαμβάνουν χώρα στην Ισπανία η οποία αντιμετωπίζει παραπλήσια κοινωνικά προβλήματα με την Ελλάδα, ίσως να έχει και κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την χώρα μας.

3.2.1. B-MINCOME

Το Νοέμβριο του 2016 ξεκινάει στην Βαρκελώνη το πιλοτικό πρόγραμμα B-MINCOME με τελική διετή διάρκεια (2017-2019). Χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης με το ποσό των € 4.854.088,56¹⁵ στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας της ΕΕ Urban Innovative Actions (UIA).¹⁶ Η εφαρμογή του προγράμματος θα λάμβανε χώρα στην συνοικία της Βαρκελώνης Eje Besos, μια περιοχή 114.000 κατοίκων, με υψηλό δείκτη ανεργίας (12,3% έναντι του 8,6% συνολικά στην πόλη), με μέσο οικογενειακό εισόδημα 40-50% του μέσου όρου της

¹² <https://yle.fi/a/3-11337944> (πρόσβαση 23/01/2023)

¹³ <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32677> (πρόσβαση 23/01/2023)

¹⁴ Στον Πίνακα 6 στο παράρτημα αναφέρονται κάποιες περιπτώσεις στις ΗΠΑ.

¹⁵ Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος ανήλθε σε 13 εκ. Ευρώ (World Bank Group, 2020:242)

¹⁶ <https://www.uia-initiative.eu/en/uia-cities/barcelona> (πρόσβαση 23/01/2023)

πόλης και με μη μορφωμένους κατοίκους της τάξης του 13,5% του πληθυσμού, έναντι 7% του μέσου όρου της Βαρκελώνης. Συνοπτικά τα χαρακτηριστικά που καταδεικνύουν την κοινωνική ευαλωτότητα των κατοίκων της περιοχής Eje Besos σχετίζονται με¹⁷:

- Το υψηλό ποσοστό ανεργίας
- Τα χαμηλά εισοδήματα: μέσο οικογενειακό εισόδημα της περιοχής < €24.000 σε σχέση με τον μέσο όρο των €35.000 της Βαρκελώνης
- Χαμηλότερο προσδόκιμο ζωής: 81,9 έτη σε σχέση με τα 83,8 έτη της πόλης
- Στεγαστική κρίση: αδυναμία καταβολής κόστους στέγασης η οποία καταδεικνύεται και από τον αριθμό εξώσεων την περίοδο 2008-2015 ο οποίος ανήλθε σε 35.234 μεταξύ των ετών 2008-2015.¹⁸
- Πολυπολιτισμικότητα των κατοίκων: 28% των κατοίκων γεννήθηκαν εκτός της χώρας (3% περισσότερο από τον μέσο όρο της πόλης – στοιχεία 2018)
- Δείκτης Αστικής Ευαλωτότητας¹⁹: Λαμβάνοντας υπόψη την υγεία, την εκπαίδευση και το εισόδημα, ο δείκτης για την εν λόγω περιοχή ανερχόταν σε 622 έναντι 804 της Βαρκελώνης (κλίμακα 0-1000) (EBM, 2021:11-12)

Η πολιτική του B-MINCOME λειτούργησε συμπληρωματικά με άλλες τοπικές πολιτικές²⁰ όπως το εμβληματικό *Pla de Barris*²¹, με προϋπολογισμό εκείνη την εποχή της τάξης των 130 εκ. Ευρώ, το οποίο περιλάμβανε δράσεις για την εκπαίδευση, τα κοινωνικά δικαιώματα, την οικονομική δραστηριότητα και την οικολογία του άστεως (EBM, 2021:13). Η ύπαρξη και μια πλειάδας άλλων προγραμμάτων ήταν μια κομβική συνθήκη για την εξέλιξη του B-MINCOME.

---

¹⁷ Τα στοιχεία ανακτήθηκαν από την την τελική έκθεση για το B-Mincome η οποία θα αναφέρεται ως EBM. Η έκθεση ανευρίσκεται στο: <https://ajuntament.barcelona.cat/bmincome/es/informacion-ayudas-economicas> (πρόσβαση 23/01/2023)

¹⁸ Στην Ισπανία το σύνολο των εξώσεων την περίοδο 2008-2019 ανήλθε σε 684.385 και αφορούσε 1,7 εκατομμύρια άτομα. Στην Καταλονία οι εξώσεις ανήλθαν σε 130.002 την ίδια περίοδο. Πηγή: <https://www.elsaltodiario.com/vivienda/analisis-684385-desahucios-2008-hipoteca-alquiler-pah-observatori-desc-concluye-crisis-permanente-cronica> (πρόσβαση 23/01/2023)

¹⁹ Δείκτης που λαμβάνει τιμές από 0-1000 και εκπονήθηκε από το Δημαρχείο της Βαρκελώνης, ο οποίος συνοπολογίζει το προσδόκιμο ζωής, την εκπαίδευση του πληθυσμού (ποσοστό του πληθυσμού με στοιχειώδη εκπαίδευση και αντίστοιχο ποσοστό του πληθυσμού με τριτοβάθμια εκπαίδευση και κατά κεφαλήν διαθέσιμο οικογενειακό εισόδημα)

²⁰ Εκτός από το *Pla de Barris*, αναφέρονται τα: *Acuerdo Ciudadano por una Barcelona Inclusiva* (με δράσεις πολλαπλών φορέων για την βελτίωση της ποιότητας ζωής στην πόλη), *Radars* (για την αντιμετώπιση της απομόνωσης των ηλικιωμένων), *Salut de Barris* (σχετιζόμενο με την προστασία της υγείας στις συνοικίες) και άλλα.

²¹ <https://www.pladebarris.barcelona/es/inicio> (πρόσβαση 23/01/2023)

Για την έναρξη του προγράμματος επιλέχθηκαν 5.000 νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα ως δυνητικοί δικαιούχοι και ενημερώθηκαν σε 400 διαφορετικές συνεδρίες. Ετέθησαν οκτώ αθροιστικές προϋποθέσεις για την συμμετοχής τους στο πρόγραμμα (EBM, 2021:14):

- Να είναι ωφελούμενοι του Κέντρου Κοινωνικών Υπηρεσιών
- Να είναι κάτοικοι της Βαρκελώνης από τις 30/06/2015, να διαμένουν στο Eje Besos και να παραμείνουν εκεί μέχρι την περάτωση του προγράμματος
- Τουλάχιστον ένα μέλος του νοικοκυριού να έχει ηλικία μεταξύ 25-60 έτη στις 31/07/2017 για να μπορούν να συμμετέχουν σε πολιτικές ενεργοποίησης (εκπαιδευτικές – εργασιακές)
- Να υπάρχει πραγματική συνοίκηση των μελών του νοικοκυριού δεδομένου ότι η καταβολή του Δημοτικού Επιδόματος Ενσωμάτωσης (ΔΕΕ)²² επηρεάζεται από τη σύνθεση του νοικοκυριού (θάνατος μελών, διαζύγιο, κλπ)
- Υποχρέωση αποδοχής της καταβολής του ΔΕΕ βάσει της μεθοδολογίας που θα οριζόταν και λήψη του 25% αυτού υπό την μορφή του *νομίματος του πολίτη* (REC)²³
- Αποδοχή συμμετοχής σε διαδικασίες παροχής πληροφοριών σχετικών για το πρόγραμμα και συγκατάθεση για λήψη στοιχείων των συμμετεχόντων από τις δημόσιες βάσεις διοικητικών δεδομένων
- Ο υπολογισμός του ΔΕΕ γινόταν βάσει των στοιχείων εισοδήματος του νοικοκυριού την προηγούμενη χρονιά, έπρεπε να υπερβαίνει τα €100 διαφορετικά έπρεπε να υποβληθεί υπεύθυνη δήλωση ότι τα εισοδήματα δεν υπερέβαιναν το εν λόγω κατώφλι.
- Εξαιρούνταν τα νοικοκυριά των οποίων τα περιουσιακά στοιχεία υπερέβαιναν το ύψος ενός τετραετούς ΔΕΕ μη υπολογιζόμενων των χρεών, της αξίας πρώτης κατοικίας και μιας θέσης στάθμευσης

---

²² *Soporte Minimal de Inclusion*: Επίδομα καταβαλλόμενο από τις τοπικές αρχές κατόπιν αίτησης και έλεγχο πόρων για την αντιμετώπιση εκτάκτων βασικών αναγκών για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κινδύνου αποκλεισμού των δικαιούχων. Τα ποσά που προβλέπονταν ανέρχονταν σε μηνιαία βάση: α) Για τις βασικές ανάγκες συμπεριλαμβανομένων ενεργειακών αναγκών και ύδρευση): €402,6 / για το πρώτο ενήλικο μέλος και €148 για κάθε επιπλέον μέλος του νοικοκυριού και β) Για τις ανάγκες της κατοικίας: €260 / για το πρώτο ενήλικο μέλος, €110 για το δεύτερο μέλος και €40 για κάθε επιπλέον μέλος. <https://ajuntament.barcelona.cat/serveissocials/es/canal/ajuts-orientats-al-suport-economic-dinclusio> (πρόσβαση 23/01/2023)

²³ *Recurs Economic Ciutadana* (REC): Ψηφιακό νόμισμα που χρησιμοποιήθηκε κατά την διάρκεια το προγράμματος για τις τοπικές συναλλαγές. Μέχρι το τέλος του προγράμματος βρίσκονταν σε κυκλοφορία 789.592 REC, χρησιμοποιούνται από 534 οικογένειες και γίνονταν αποδεκτά από 167 καταστήματα το 2019 (από 86 το 2018). Διαπιστώθηκε ότι η κυκλοφορία του εν λόγω νομίσματος επέφερε πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην τοπική οικονομία. (EBM, 2021:20)

Υπεβλήθησαν 2.525 αιτήσεις για συμμετοχή στο πείραμα, 1527 εκ των οποίων αφορούσαν επιλέξιμα νοικοκυριά, ενώ με κλήρωση το Νοέμβριο του 2017, εφαρμόζοντας τυχαία στρωματοποιημένη δειγματοληψία προκρίθηκαν 1000 νοικοκυριά ως ομάδα συμμετεχόντων στο πρόγραμμα, 383 θα συνιστούσαν την ομάδα ελέγχου και 144 ήταν επιλαχόντα. Τα επιλεγέντα νοικοκυριά αποτελούντο από 3.774 μέλη εκ των οποίων το 56% ήταν γυναίκες και το 44% άνδρες ενώ οι γυναίκες ήταν δικαιούχοι του ΔΕΕ σε ποσοστό 84% έναντι 16% των ανδρών.²⁴ Στην ηλικία κάτω των 16 ετών ανήκαν 1.453 άτομα, 1.115 άτομα μεταξύ 31-50 ετών, ενώ στην παραγωγική ηλικία 16-64 υπάγονταν 2.271 άτομα (87,7%). Το 62,7% των νοικοκυριών αποτελούνταν από 4 μέλη και άνω και το 38,2% του συνόλου των νοικοκυριών ήταν ισπανικής καταγωγής με το υπόλοιπο ποσοστό να απαρτίζεται από μετανάστες. Σημειωτέον ότι το 47,1% των συμμετεχόντων προέρχονταν από χώρες εκτός ΕΕ (EBM, 2021:15-16).

Ο σχεδιασμός του προγράμματος προέβλεπε 4 τρόπους συμμετοχής: α) Με λήψη του ΔΕΕ υπό προϋποθέσεις και υποχρεωτική συμμετοχή σε πολιτικές ενεργοποίησης, β) Με λήψη του ΔΕΕ χωρίς υποχρέωση συμμετοχής σε πολιτικές ενεργοποίησης, γ) Με λήψη του ΔΕΕ που υπόκειται σε αναλογική αυξομείωση βάσει των εισοδημάτων των νοικοκυριών, δ) Περιορισμένη ή μερικώς περιορισμένη λήψη του ΔΕΕ με κλιμάκωση ως εξής: εάν το εισόδημα υπερέβαινε κατά €250 το κατώφλι το ΔΕΕ, τότε υπήρχε μείωση του ΔΕΕ κατά το 25% του ποσού αυτής της αύξησης των εισοδημάτων. Για το μέρος της αύξησης άνω των €250 προβλεπόταν μείωση με συντελεστή 35%.

Σε συνδυασμό με την καταβολή του ΔΕΕ κάποιοι δικαιούχοι επιλέχθηκαν να συμμετέχουν και στις κατωτέρω ενεργητικές πολιτικές: α) Κατάρτισης και ενίσχυσης της απασχολησιμότητας, β) Κοινωνική επιχειρηματικότητα, γ) Επιδότηση για την ανακαίνιση των οικιών ώστε να διαθέτουν προς ενοικίαση κάποιο δωμάτιο της οικίας τους, δ) Συμμετοχή στα κοινά (EBM, 2021:17).

Το μίγμα των πολιτικών που εφαρμόστηκε στο πλαίσιο του B-MINCOME προσδοκούσε την επίτευξη των ακόλουθων αποτελεσμάτων: α) Μείωση της φτώχειας μέσω της παροχής του ΔΕΕ με παράπλευρες θετικές επιδράσεις σε τομείς της ζωής που επηρεάζονταν από τη φτώχεια, β) Αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των μέτρων κοινωνικής ενσωμάτωσης, βελτίωση των παροχών στους ωφελούμενους, ελάφρυνση του γραφειοκρατικού φόρτου και κατανόηση των παραγόντων της φτώχειας, γ) Βελτίωση της αντίληψης των κοινοτικών οργανισμών που

---

²⁴ Παρατηρήθηκε ότι οι γυναίκες αιτούνται την χρήση επιδομάτων κατά 71,8% έναντι 28,1% των ανδρών και ως εκ τούτου υπερεκπροσωπήθηκαν στο δείγμα των νοικοκυριών.

συμμετέχουν ενεργά στις πολιτικές ενσωμάτωσης ως προς του παράγοντες που οδηγούν στην φτωχοποίηση, την εν γένει κοινοτική εμπλοκή στην αντιμετώπιση των προβλημάτων και την συμμετοχή των ωφελουμένων στην κοινοτική ζωή, δ) Την αυτονόμηση των αποδεκτών του ΔΕΕ και την ενεργοποίησή τους ως προς το σχέδιο ζωής τους ώστε να μην εξαρτώνται από επιδόματα σε μεσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα, ε) Την παραγωγή συμπερασμάτων και γνώσης για την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των μέσων για την αντιμετώπιση της φτώχειας βάσει της πειραματικής μεθοδολογίας που έλαβε υπόψη τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές αξιολογήσεις, ώστε αυτά να εφαρμοστούν σε ευρύτερο επίπεδο (EBM, 2021:17).

Για την αξιολόγηση των συμπερασμάτων εφαρμογής του προγράμματος συνεργάστηκαν αρκετοί φορείς²⁵ και οι εκτιμήσεις τους ως προς την επίπτωσή του σε επίπεδο ατομικό, κοινοτικό και θεσμικό χωρίζονται σε τέσσερις ενότητες: α) Αυτά που επιβεβαιώνουν τις εκτιμήσεις, β) Αυτά που δεν επιβεβαιώνουν τις εκτιμήσεις, γ) Συμπεράσματα αμφίρροπα και δ) Απροσδόκητα συμπεράσματα.

Ως προς τα επιβεβαιωθέντα αποτελέσματα, το πείραμα συνεισέφερε στην μείωση της σοβαρής υλικής αποστέρησης και της διατροφικής ανασφάλειας. Επιπλέον, περιορίστηκε η στεγαστική ανασφάλεια και η ανάγκη εξάρτησης και υποστήριξης από τρίτους (φίλους, συγγενείς κλπ) για την ανταπόκριση των ωφελουμένων σε υποχρεώσεις τους όπως το ενοίκιο και τα δάνεια με υποθήκη. Μειώθηκε η οικονομική αβεβαιότητα και το συνεπαγόμενο από αυτή στρες, ενώ βελτιώθηκε και η αίσθηση ικανοποίησης των συμμετεχόντων τόσο για την οικονομική τους κατάσταση, όσο και για το επίπεδο ζωής τους εν γένει. Αυτό επιβεβαιώθηκε σε σχέση με τα ευρήματα στο δείγμα ελέγχου. Μια ακόμα θετική επίπτωση ήταν η αύξηση της πιθανότητας για συμμετοχή στην κοινοτική ζωή, σε κάποια ομάδα ή κοινοτική πρωτοβουλία. Ωστόσο αυτή η εκτίμηση σχετίζεται περισσότερο με όσους υπήχθησαν στην εκδοχή με συμμετοχή υπό όρους στο πρόγραμμα. Ως προς τις θεσμικές επιπτώσεις, έγινε προφανής η αλληλεπιδραστική σχέση μεταξύ της κοινωνίας και της δημόσιας διοίκησης και διαφοροποιήθηκε η εκτίμηση της πρώτης για την δεύτερη ως παράγοντα που βρίσκεται κοντά στις ανάγκες της κοινότητας. Επίσης αναφέρονται κάποιες θετικές επιπτώσεις στην τοπική οικονομία με την χρήση του εναλλακτικού ψηφιακού νομίσματος REC και μια διαφοροποίηση των καταναλωτικών προτύπων (EBM, 2021:97-98).

---

²⁵ Μεταξύ άλλων: IVALUA (Καταλανικό Ινστιτούτο για την Αξιολόγηση των Δημόσιων Πολιτικών), ICTA (Ινστιτούτο για την Επιστήμη και την Τεχνολογία του Περιβάλλοντος), IGOP (Ινστιτούτο για την Διακυβέρνηση και τις Δημόσιες Πολιτικές του Αυτόνομου Πανεπιστημίου της Βαρκελώνης (UAB), The Young Foundation, NOVACT.

Ως προς τα μη επιβεβαιωμένα συμπεράσματα (EBM, 2021:97-100), αυτά κυρίως σχετίζονται με τις αλλαγές σε ατομικό επίπεδο. Δεν διαπιστώνεται καλύτερευση στην φυσική υγεία των συμμετεχόντων κατά την διάρκεια του προγράμματος αλλά ούτε και στην αυτοαντίληψη ως προς αυτή, ενώ ούτε και στην ψυχική υγεία διαπιστώνεται κάποια επίπτωση ως προς την πιθανότητα εμφάνισης ψυχολογικών προβλημάτων όπως κατάθλιψη ή άγχος κάτι που αντιδιαστέλεται με τα συμπεράσματα που ελήφθησαν στο ενδιάμεσο στάδιο της αξιολόγησης. Οι εργασιακές διαδρομές των συμμετεχόντων δεν αποδείχτηκε ότι βελτιώθηκαν λόγω των πολιτικών ενεργοποίησης. Δεν διαπιστώθηκε ούτε αύξηση της επιχειρηματικότητας αλλά ούτε έγινε πιθανότερη η εξεύρεση μιας πιο ποιοτικής εργασίας. Όσον αφορά την χρήση του ελεύθερου χρόνου, δεν διαπιστώνεται κάποιο σημαντικό αποτέλεσμα στην πιθανότητα να απολαμβάνουν περισσότερο τον ελεύθερό τους χρόνο οι συμμετέχοντες. Ομοίως, τόσο η ενδυνάμωση της συμμετοχής στην κοινότητα, όσο και η χρήση του ψηφιακού νομίσματος REC δεν επιβεβαίωσαν τις εκτιμήσεις.

Μια από τις σημαντικές αμφίρροπες διαπιστώσεις (EBM, 2021:101) για το B-MINCOME ήταν ότι μόνο το 12% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι ήταν σε θέση να ανταπεξέλθει με ίδιους πόρους και χωρίς να έχει ανάγκη δημοτικών κοινωνικών μεταβιβάσεων. Αντιθέτως, άλλα νοικοκυριά δεν κατάφεραν να ξεπεράσουν το καθεστώς της οικονομικής και στεγαστικής επισφάλειας και θεώρησαν ότι το ύψος του ΔΕΕ δεν ήταν επαρκές για να ξεφύγουν από την ακραία κατάσταση τρωτότητας στην οποία σε αρκετές περιπτώσεις είχαν περιέλθει λόγω υψηλών ή μακροχρόνιων χρεών.

Τέλος, τα απροσδόκητα συμπεράσματα (EBM, 2021:102), είχαν κατά κύριο λόγο θετική χροιά και σχετίζονται με την άρση της απομόνωσης των ατόμων, την ενδυνάμωση της προδιάθεσης να συσχετιστούν με τους τριγύρω, η δημιουργία νέων κοινοτικών ομάδων, ενώ το πρόγραμμα είχε επίπτωση στην θέση των γυναικών οι οποίες κατάφεραν να αναβαθμίσουν τον ρόλο τους.

3.2.2. Το νέο πιλοτικό πρόγραμμα της Καταλονίας

Μετά την περάτωση του B-MINCOME η κυβέρνηση της Καταλονίας, σχεδιάζει ένα νέο πιλοτικό σχέδιο – πείραμα για το ΚΒΕ. Όπως δήλωσε ο Sergi Raventos, διευθύνων του γραφείου για την εφαρμογή του προγράμματος²⁶, «πρόκειται για το μεγαλύτερο πρόγραμμα

---

²⁶ https://presidencia.gencat.cat/es/ambits_d_actuacio/renda-basica-universal/El-cap-de-lOficina (πρόσβαση 23/01/2023)

ΚΒΕ στην Ευρώπη». Επιπλέον το πρόγραμμα θα εφαρμόσει κριτήρια εγγύτερα της έννοιας του «καθολικού εισοδήματος» ενώ θα εξαιρεθεί από την συμμετοχή το 10% των κατοίκων με τα υψηλότερα εισοδήματα. Πέρα από αυτό δεν τίθενται άλλα κριτήρια εκτός του ότι οι δικαιούχοι πρέπει να είναι κάτοικοι της Καταλονίας.

Οι συμμετέχοντες - αποδέκτες θα ανέλθουν συνολικά σε 5.000 και θα προέλθουν, οι μισοί, από δύο δήμους με πληθυσμό μεταξύ 1.200 και 1.400 κατοίκους²⁷, ενώ το υπόλοιπο ήμισυ των 2.500 θα προέρχεται από διάσπαρτους κατοίκους της Καταλονίας οι οποίοι θα κληρωθούν. Οι ενήλικες θα λαμβάνουν το ποσό των €800 / μήνα και €300 / μήνα οι ανήλικοι ή αντ' αυτών οι κηδεμόνες τους. Η διάρκεια του προγράμματος θα είναι διετής και η έναρξή του αναμένεται μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 2023. Οι επιλεγθέντες θα είναι υποχρεωμένοι να συμμετέχουν σε έρευνες και συνεντεύξεις σχετιζόμενες με το πρόγραμμα.

Με την περάτωση του προγράμματος αναμένεται οι συμμετέχοντες να έχουν καλύτερευσει την φυσική και ψυχολογική τους κατάσταση και να μειωθεί ο δείκτης φτώχειας. Σημειωτέον ότι το 25,9% των Καταλανών (περίπου δύο εκατομμύρια) αντιμετωπίζει τον κίνδυνο φτώχειας και αποκλεισμού. Εξ' αυτών 700.000 υποφέρουν από ακραία υλική και κοινωνική στέρηση. Παρότι υπάρχει από το 2017 το πρόγραμμα «Εγγυημένο Εισόδημα για τους Πολίτες»²⁸ οι ωφελούμενοι από αυτό ανέρχονται στις 172.501 και όπως αναφέρεται για το 2022 το 69% των αιτήσεων για την υπαγωγή σε αυτό απορρίφθηκαν.²⁹

Η εξέλιξη και η ενδεχόμενη ευόδωση του προγράμματος θα έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον. Είναι ίσως η στιγμή να υπάρξει ενεργός παρακολούθηση αυτής της προσπάθειας και από την πλευρά της Ελλάδας ώστε να αποκτηθεί τεχνογνωσία. Η συμμετοχή ηχηρών ονομάτων στην συμβουλευτική επιτροπή του φορέα που οργανώνει το πρόγραμμα είναι χαρακτηριστική για την βαρύτητα που δίνεται.

Αυτές οι εξελίξεις που αφορούν την εναλλακτική κοινωνική πολιτική και οι δράσεις που αναλαμβάνονται, καταδεικνύουν ότι το ΚΒΕ αποτελεί μια ευρύτερη ανάγκη που υπαγορεύουν οι συνθήκες και δεν θα αφορά μόνο τα χαρακτηρισμένα με τυπικούς – γραφειοκρατικούς όρους

---

²⁷ Με βάση τα στοιχεία της καταλανικής στατιστικής υπηρεσίας οι δήμοι που ενδέχεται να επιλεγούν θα είναι μεταξύ των εξής 20: Torà, Bellcaire d'Urgell, Riudecols, Cabra del Camp, Sant Martí de Tous, la Fuliola, Llers, Corçà, Perafort, Vila-rodona, el Pla del Penedès, Sant Julià del Llor i Bonmatí, la Vall de Bianya, Almofter, Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura, Tèrmens, Anglesola, Miralcamp, Vallbona d'Anoia y Puigverd de Lleida.

²⁸ Renta Garantizada de Ciudanía (RGC)

²⁹ https://www.infolibre.es/politica/800-euros-mes-ciudadano-plan-ensayara-catalunya-combatir-pobreza_1_1372573.html (πρόσβαση 23/01/2023)

«φτωχά στρώματα». Η ανάλυση της επόμενης ενότητας διαπιστώνει στο προεκαριάτο τους νέους αποδέκτες που θα μπορούσαν να ωφεληθούν οι οποίοι συνιστούν την εύπλαστη αλλά ευμεγέθη ομάδα του προεκαριάτου όπως την όρισε ο Standing (2021).

4. Το προεκαριάτο ως δυνητικός διεκδικητής και δικαιούχος του ΚΒΕ;

Οι κοινωνίες της μετα-νεωτερικότητας διάγουν μια περίοδο κατά την οποία τα αφηγήματα και οι προσδοκίες της μεταπολεμικής περιόδου έχουν δώσει τη θέση τους σε μια αποδιάρθρωση στόχων και προσανατολισμών. Οι εγγενείς κρίσεις του καπιταλισμού και τα απόνερά τους στη διασυνδεδεμένη υφήλιο έχουν καταστήσει ανεπαρκώς λειτουργούντα τα προηγούμενα παραδείγματα, τόσο αυτά που άπτονται της οικονομίας, της κοινωνικής πολιτικής, των περιβαλλοντικών διευθετήσεων αλλά και τις επιμέρους εκφάνσεις τους.

Ειδικότερα στο πεδίο της εργασίας, ακόμα και αν αυτή έχει περιχαρακωθεί από εχέγγυα διασφάλισης και προστασίας, ιδιαίτερα στα κράτη όπου υπάρχει μια βαθύτερη παράδοση κοινωνικής πολιτικής, διαφαίνεται από καιρό πως η εργασία υποφέρει από αποδιάρθρωση τόσο των κεκτημένων που την πλαισιώνουν, όσο και των δυνατοτήτων επιβίωσης που προσδίδει στα άτομα, σε τέτοιο βαθμό ώστε να υπάρχει μια σύγκλιση ως προς την φτωχοποίηση τόσο των εργαζομένων, όσο και των μη εργαζομένων. Αυτή η πολτοποίηση εννοιών και ταυτοτήτων συνιστά το μόρφωμα του προεκαριάτου³⁰. Όπως αναφέρει ο Standing (2022:47), «η ταξική δομή που ήταν το θεμέλιο της βιομηχανικής κοινωνίας, υποχωρούσε για να δώσει τη θέση της σε κάτι πιο περίπλοκο, αλλά σαφώς όχι λιγότερο ταξικά προσδιορισμένο». Παρά την ρευστότητα του ορισμού που ερείζεται σε μια ιδεοτυπική προσέγγιση (Standing, 2022: 48), αυτός αναπαριστά και χαρακτηρίζει άτομα που στερούνται επτά βασικές μορφές εργασιακής ασφάλειας: α) Αγοράς αμειβόμενης εργασίας, β) Απασχόλησης, γ) Θέσης εργασίας, δ) Προστασίας στην εργασία, ε) Ενίσχυσης δεξιοτήτων, στ) Εισοδήματος, ζ) Εκπροσώπησης (Standing, 2022:55). Αυτό το πέπλο επισφάλειας που καλύπτει όλο και πιο διευρυμένες ομάδες πληθυσμών πλέον όχι μόνο στον επονομαζόμενο Τρίτο (ή αναπτυσσόμενο) κόσμο αλλά ακόμη και στον ανεπτυγμένο, είναι το νέο φάντασμα ανισότητας που πλανάται πάνω από τον πλανήτη. Το προεκαριάτο είναι η ρευστή επιτομή της αναπαράστασης αυτής της ανισότητας: εργαζόμενοι υπό αίρεση, χωρίς διασφαλίσεις, ελαστικοποιημένοι και ευάλωτοι, σε μια μεταίχμιακή κατάσταση που τους καθιστά προσωρινούς θιασώτες του «καθαρηρίου» μεταξύ δύο καταστάσεων: της ανεργίας και «θεσμικής» φτώχειας και της δυνατότητας προσπορισμού των απαραίτητων.

---

³⁰ Σύμφωνο του λατινικού “precarious” (επισφαλής) και της λέξης προλεταριάτο

Αυτή η ενδιάμεση κατάσταση που συνίσταται σε ένα καθεστώς οιονεί ένδειας και εξαθλίωσης είναι η κατάληξη της επονομαζόμενης μεσαίας τάξης. Η τελευταία αφού αντιποιήθηκε την δυναμική της για ανοδική κοινωνική κινητικότητα, καταλήγει, ως προκαριάτο πλέον, να εγκλωβίζεται στην εγγενώς προλεταριακή της προδιάθεση. Η «ασυμφωνία κοινωνικής θέσης» (Standing, 2022: 54) πραγματώνεται σε όλο της το μεγαλείο στο βαθμό που ο αυτοπροσδιορισμός των ατόμων δεν συμβαδίζει με το σχέδιο ζωής τους το οποίο εκ των πραγμάτων οδηγεί προς μια καθοδική κοινωνική κινητικότητα. Το προκαριάτο θα μπορούσε να οριστεί και ως μη- τάξη η οποία, όπως αναφέρει ο Andre Gorz (1986: 103), πλειοψηφικά εμπεριέχει το «...μεταβιομηχανικό, νεοπρολεταριάτο των ανθρώπων χωρίς υπόσταση κοινωνική και χωρίς τάξη, που απασχολούνται σε αβέβαιες θέσεις, βοηθού, αντικαταστάτη, ευκαιριακού εργάτη, αναπληρωματικού, μερικής απασχόλησης», ενώ στη συνέχεια προέβλεψε ότι ο αυτοματισμός και η ταχύτατη ανάπτυξη των τεχνολογιών θα καθηλώσει τον υπερ-ειδικευμένο ως προς την απασχόληση που βρίσκει νέο-προλετάριο σε μια σταδιοδρομία πρακτικά άνεργης ζωής» (Gorz, 1986: 104).

Η σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη οικονομία του ύστερου καπιταλισμού, έμελλε να αναδείξει τις αιτιάσεις του Gorz και αυτές να προσδιοριστούν με τον ορισμό του προκαριάτου. Αφενός η ίδια η παγκοσμιοποίηση μετέτρεψε τις μεμονωμένες εθνικές εργατικές τάξεις σε αποσπάσματα και δεξαμενές εργατικού δυναμικού που αν και μετατοπίστηκε σε μεγάλο βαθμό στον τομέα των υπηρεσιών, παρέμεινε εξαρτημένο και υπόλογο στους κεντρικούς και διασυνοριακούς σχεδιασμούς του κεφαλαίου, των αστραπιαίων και άυλων μετακινήσεων των χρηματοπιστωτικών ροών ενώ υπήρξε εμβάθυνση της αλλοτριωτικής διαδικασίας που υφίσταται, όπως την είχε περιγράψει ο Μαρξ. Η παγκοσμιοποιημένη οικονομία δεν έχει πλέον εμφανές σημείο αναφοράς μιας και οι ελίτ είναι τόσο κινητικές όσο και τα κεφάλαιά τους ενώ οι συντελεστές παραγωγής, εύκολα μετατρέψιμοι και ευμετάβλητοι, τείνουν να λάβουν μια μορφή άυλων παραγωγικών δυνάμεων που ξεφεύγουν από κάθε έλεγχο ακόμα και των εθνικών κρατών. Με αυτό τον τρόπο επετεύχθη η απόσπαση των παραγωγικών δυνατοτήτων από τις εθνικές επικράτειες οι οποίες συνίστανται σε ενδιάμεσους σταθμούς μιας τράνζιτ εδαφικής πραγμάτωσης των κεφαλαιακών συντελεστών σε όσο βαθμό επιτρέπει η ευόδωση αόρατων στους πολλούς επιχειρηματικών σχεδίων μέσω πρόσφορων και ευκαιριακών παραμέτρων (κόστος εργασίας, φορολογία κλπ) που συνολικά στηρίζουν τις προσδοκίες κέρδους. Τα ανωτέρω είναι απόρροια της ευέλικτης συσσώρευσης η οποία χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση νέων τομέων παραγωγής,

ευέλικτων εργασιακών διαδικασιών και αγορών, νέων προϊόντων, καταναλωτικών προτύπων και την κυριαρχία του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου (Harvey, 2009:206). Κομβικό σημείο συνιστά η ευελιξία και η επιτάχυνση των κεφαλαιακών ροών σε πλανητικό επίπεδο. Η επιτυχία της επίτευξής τους εξαρτάται από το κατά πόσο μια υπαγορευμένη ζήτηση έλκει τα παραγόμενα προϊόντα στο καλάθι αγορών των καταναλωτών, μεταβιβάζοντας χρηματικό αντιστάθμισμα στους παραγωγούς – κεφαλαιούχους, σε αντίθεση με τον φορντικό τρόπο παραγωγής ο οποίος μεταλλάχθηκε λόγω ακαμψίας δεδομένου ότι το παραγωγικό του μοντέλο ωθούσε την παραγωγή βάσει της ζήτησης. (push-pull model)³¹

Συνεπώς η ευέλικτη συσσώρευση «συνεπάγεται υψηλά επίπεδα διαρθρωτικής ανεργίας, ταχεία καταστροφή και αναδόμηση των δεξιοτήτων, μέτριες αυξήσεις (αν υπάρχουν) των πραγματικών μισθών και την υποχώρηση της δύναμης των συνδικάτων...» (Harvey, 2009:107) Περαιτέρω αυτές οι συνθήκες του μακροοικονομικού περιβάλλοντος με την συνεπικουρία των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων οδηγούν κατά τον Gorz (Hall et al. 2003:263) σε μια πόλωση των εργαζομένων: στην μια πλευρά του φάσματος βρίσκεται μια καλοπληρωμένη αριστοκρατία, στον αντίποδα οι άνεργοι και στο ενδιάμεσο μια εργατική τάξη εργαλειοποιημένη για την οποία η εργασία δεν συνιστά στοιχείο ταυτότητας ή εκπλήρωσης ενδιαφερόντων, αλλά ένα ισχυρό μέσο επιβίωσης που δεν αποφέρει ουδεμία ικανοποίηση ή ανάπτυξη των δεξιοτήτων.

Οι ανωτέρω συνθήκες, όπως μέσα στα χρόνια διαφοροποιήθηκαν, οδηγούν στον σχηματισμό και στην ενδυνάμωση του προκαριάτου. Αυτή η νέα υβριδική τάξη (ή μη τάξη) έχει εγκλωβιστεί σε υπολειμματικές συνθήκες διαβίωσης και σε χωλαίνουσες προοπτικές. Εξ' αυτού προκύπτει το ζήτημα της εισοδηματικής στήριξης αυτού του στρώματος το οποίο πρακτικά εμπεριέχει την συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού. Έχοντας στερηθεί διαχρονικά πόρους από τους μηχανισμούς αναδιανομής και κοινωνικής κινητικότητας που θα προσέφεραν μια βελτίωση στις συνθήκες διαβίωσής του, το προκαριάτο οφείλει να διεκδικήσει την προοπτική επιστροφής της κοινωνικής υπεραξίας υπό τη μορφή του ΚΒΕ. Δεδομένου ότι τα σενάρια της ανάπτυξης, όπως έχει αποδειχθεί, τελικά αυξάνουν την συγκέντρωση πλούτου στους ήδη έχοντες, αφήνοντας σε συνθήκες χειροτέρευσης τους μη έχοντες, μια προσέγγιση αντιμετώπισης είναι ότι ανεξαρτήτως των ρυθμών ανάπτυξης ή / και από-ανάπτυξης, είναι πλέον αναγκαία η αναρρύθμιση της κατανομής των πόρων προς μια κατεύθυνση ισοτιμίας η οποία θα τύχει ταχείας εφαρμογής χωρίς γραφειοκρατικά προσκόμματα και αγκυλώσεις που το μόνο που προσφέρουν είναι

³¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Push%E2%80%93pull_strategy (πρόσβαση 23/01/2023)

καθυστερήσεις στην δυνατότητα επαρκούς διαβίωσης των πολιτών. Η κατάστρωση ενός σχεδίου αναδιανομής που θα περνάει μέσα από το ΚΒΕ είναι επιτακτική.

Η εποχή της πανδημίας κατέστη η επίρρωση αυτή της αναγκαιότητας. Αίφνης, η κρατική κοινωνική πολιτική έλαβε μια σοσιαλιστική χροιά και επιδότησε τις υπό καθεστώς αναστολής θέσεις εργασίας σε πολλές χώρες. Είναι βέβαιο ότι αυτό το καινοφανές αντανάκλαστικό κοινωνικής αρωγής που ο νεοφιλελευθερισμός θα θεωρούσε ως ατόπημα στο πλαίσιο της αυτόματης ρύθμισης των αντινομιών της αγοράς, τελικά συγκράτησε τον παραγωγικό ιστό σε ένα στοιχειώδες επίπεδο επιβίωσης και διαβίωσης. Παρότι κατά κύριο λόγο ευνοήθηκε η επιχορήγηση του βιοπορισμού κυρίως των εργαζομένων, ενώ άλλες πληθυσμιακές ή επαγγελματικές ομάδες - όπως λ.χ. οι καλλιτέχνες - περιθωριοποιήθηκαν έτι περαιτέρω, υπήρξε μια συντονισμένη προσπάθεια διάσωσης - αν και πυροσβεστικής χροιάς - υπό το καθεστώς της έκτακτης ανάγκης. Σε ελάχιστο διάστημα με την επικράτηση ενός παράγοντα που δεν βρισκόταν ποτέ εμφιασμένα στην ατζέντα της ενημέρωσης, μια ίωση που δεν αναμενόταν και διεσπάρη στην υφήλιο μέσω των διαύλων που έχει δημιουργήσει η ίδια η παγκοσμιότητα, βρέθηκαν οι κοινωνίες σε μια συνθήκη στο πλαίσιο της οποίας συλλήβδην ο πληθυσμός τους βίωσε μια πρωτοφανή επισφάλεια η οποία προστέθηκε στις υπάρχουσες. Αυτός ο παράγοντας φανέρωσε τις αδυναμίες και τα ελλείμματα αντανάκλαστικά που δημιούργησαν επί δεκαετίες τα αφηγήματα της ανάπτυξης, της ευρυθμίας, της άτρωτης τεχνολογικής αυτοπεποίθησης αλλά κυρίως της αλαζονείας των θιασωτών της ελεύθερης ανεμπόδιστης αγοράς που επιλύει τα πάντα. Σε αυτή την περίπτωση η επίλυση προήλθε από μια νομοθέτηση υπό κατάσταση εξαίρεσης που εν μέρει έθεσε και υπό αίρεση δημοκρατικές αρχές και ενσωμάτωσε ένα τετελεσμένο οριοθέτησης των θεσμικών παρεμβάσεων. Περισσότερο όμως η πανδημία κατέδειξε πως ένα μη αναμενόμενο δεινό μπορεί να επισκιάσει την προβλεπόμενη αισιοδοξία των κοινωνιών που εστιάζεται στην διακηρυττόμενη λειτουργικότητα και επάρκεια του status quo. Η εν λόγω συγκυρία πρωτίστως φανέρωσε ότι η ρητορική περί ανθεκτικότητας εν μέσω συστημικής αβεβαιότητας, που εν πολλοίς αποκρύπτεται, δεν μπορεί να παραχθεί χωρίς «μηχανισμούς με τους οποίους θα παρέχεται εκ των προτέρων κοινωνική προστασία» αλλά με «εκ των υστέρων προγράμματα κατά το προσχέδιο του Beveridge» (Standing, 2022:23).

Θα είναι λοιπόν το προκαρίατο ο πυροκροτητής για την πρόσδοση οικονομικών - εισοδηματικών δικαιωμάτων στην ευρύτερη κοινωνία; Θα είναι ο διαμορφωτής μιας διαφορετικής αντίληψης για το τι είναι κοινωνική πολιτική η οποία όντας πραγματικά ενεργή δεν θα σχετίζεται

μόνο με την καθιερωμένη εργασιακή συμμετοχή σε μια αγορά εργασίας που επιλέγει τους συμμετέχοντες της μόνο όταν είναι αναγκαίοι για την καπιταλιστικά παραγωγική διαδικασία; Οι αποχρώσεις ενδείξεις κατατείνουν προς αυτήν την κατεύθυνση: ρομποτοποίηση των εργασιών, τεχνητή νοημοσύνη, gig οικονομία και πλατφόρμες εργασίας (όπως και ενοικίασης, μετακίνησης, διανομής κλπ) οι οποίες συνιστούν μια τεχνολογική ομπρέλα εκμετάλλευσης δημιουργώντας τις συνθήκες εμπέδωσης του προκαριάτου. Το σύστημα απαιτεί η εργασία να υπόκειται σε άπειρη ελαστικότητα και ελαστικοποίηση, να εδράζεται σε συμβάσεις εργασίας «...οι όροι των οποίων θα μπορούσαν να αναθεωρούνται κάθε μέρα.»³², ή σε συμβάσεις μηδενικού χρόνου (zero-hour contracts) οι οποίες δημιουργούν όχι απλά τον εργαλειοποιημένο άνθρωπο αλλά τον «άνθρωπο ως υπηρεσία» (Prassl, 2018). Αυτή η τάση δημιουργεί αφ'εαυτής επισφάλεια δεδομένου ότι οι εργαζόμενοι δεν μπορούν να προγραμματίσουν μια βεβαιότητα περιοδικού εισοδήματος για να επιβιώσουν ούτε και οι προοπτικές οδηγούν σε μια τέτοια κατεύθυνση.

5. ΟΤΑ και κοινωνική πολιτική

Μια σύντομη επισκόπηση της άσκησης κοινωνικής πολιτικής στο επίπεδο των ΟΤΑ με γνώμονα την ελληνική περίπτωση, είναι αναγκαία στο πλαίσιο διερεύνησης των δυνατοτήτων εφαρμογής του ΚΒΕ υπό την διαχείριση των μηχανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η αλλαγή παραδείγματος κοινωνικής πολιτικής ειδικότερα μετά την δεκαετία του '80 απαντά σε πολλαπλά αιτήματα τόσο της κριτικής του προηγούμενου μοντέλου το οποίο στρέβλωνε κατά του νεοφιλελεύθερους την ισορροπημένη λειτουργία της αγοράς και της κοινωνίας εν γένει, όσο και στην μετατόπιση από ένα οριζόντιο επίπεδο οιονεί καθολικών παρεμβάσεων σε αυτό επιμέρους «κόμβων» (όπως στην περίπτωση των δήμων) οι οποίοι λόγω της γεωγραφικής και θεσμικής τους διάρθρωσης θα μπορούσαν να προσδώσουν πιο εξατομικευμένη και στοχευμένη θεραπεία στα κοινωνικά προβλήματα. Προφανώς η μετάθεση των αρμοδιοτήτων, τουλάχιστον ως προς την ελληνική περίπτωση, ενείχε και ψήγματα ανεπάρκειας τα οποία οι δήμοι θα έπρεπε να διαχειριστούν. Τόσο οι παλιοί όσο και οι νέοι κοινωνικοί κίνδυνοι που κατά τον Taylor-Gooby συνίστανται στην γυναικεία απασχόληση και την αλλαγή του ρόλου της γυναίκας στο νοικοκυριό, στην δημογραφική γήρανση και στο πεδίο

---

³² Boyer, R., (1987), Labour Flexibilities: Many forms, Uncertain Effects, Labour and Society, Vol. 12, No1, January, σελ. 107-129, ιδίως σελ. 109-111 (αναφέρεται σε Δασκαλάκης, Δ. (2014) σελ. 467)

αυξημένης φροντίδας που διανοίγεται, στην ανάγκη διαρκούς επιμόρφωσης και κατάρτισης των εργαζομένων και, τέλος, στην επέκταση ιδιωτών παρόχων υπηρεσιών (Σκαμνάκης, 2020:35-36) είναι το νέο πραγματολογικό υπόβαθρο που υπαγορεύει αυτή την αλλαγή.

Περαιτέρω η ανάπτυξη του προνοιακού πλουραλισμού (Σκαμνάκης, 2020:41) ο οποίος καταλαμβάνει τα κενά που προήλθαν από την υποχώρηση του προγενέστερου παραδείγματος κοινωνικής πολιτικής, εντάσσει στο πεδίο πέραν του παραδοσιακού κρατικού φορέα, νέους συνεισφέροντες στην άσκησή της, όπως οι εθελοντικές οργανώσεις, οι επιχειρήσεις καθώς και τις άτυπες μορφές φροντίδας. Επιπλέον, η αυτοδιοίκηση, οι παράγοντες του Τρίτου Τομέα³³ της οικονομίας, οι ΜΚΟ καθώς και άλλα ιδρύματα συνιστούν μίγμα συντελεστών αυτής της νέας τάσης (Σκαμνάκης, 2020:42). Όσον αφορά την αυτοδιοίκηση, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής είναι: α) αμεσότητα ανταπόκρισης στις τοπικές συνθήκες και ανάγκες, β) Σύνδεση των τοπικών αρχών με τις κατά τόπους κοινότητες, γ) Η ευχερής προσβασιμότητα του πολίτη στις υπηρεσίες που παρέχει η τοπική αυτοδιοίκηση, και δ) Η οικοδόμηση σχημάτων συνεργασίας για την οργάνωση μηχανισμών και παρεμβάσεων κοινωνικής προστασίας³⁴ με κεντρικό ή / και συντονιστικό ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης (Σκαμνάκης σε Σακελλαρόπουλος, 2018:441 - 442). Ωστόσο, αντίρροπες επιπτώσεις είναι πιθανές όπως α) Η διάσπαση του συστήματος κοινωνικής προστασίας, β) Η αδυναμία ανάπτυξης θεσμών κοινωνικής προστασίας στο τοπικό επίπεδο λόγω αποσπασματικότητας, γ) Οι διαθέσιμοι πόροι οι οποίοι ρυθμίζονται κεντρικά και αφορούν άνωθεν υπαγορευόμενες προτεραιότητες και δ) Το πλήγμα που ενδέχεται να δεχτούν οι θεσμικές ρυθμίσεις κοινωνικής προστασίας εξ αιτίας πελατειακών ή άλλων σχέσεων που είναι δυνατό να αναπτύσσονται σε τοπικό επίπεδο (Σκαμνάκης σε Σακελλαρόπουλος, 2018:442-443).

Επί του πρακτέου, το πρόγραμμα Καλλικράτης (Ν.3852/2010) συνιστά μια σύγχρονη επιχειρησιακή προοπτική για τους δήμους βάσει των ακόλουθων αξόνων: α) Εμπλουτισμός διαδικασιών δημοκρατικής συμμετοχής και ενίσχυση δημοκρατικού σχεδιασμού με στόχο την τοπική ανάπτυξη, β) Αποκέντρωση και καταπολέμηση του συγκεντρωτισμού μέσω της

33

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%BF%CF%82_%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1%CF%82_%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82 (πρόσβαση 23/01/2023)

³⁴ Λ.χ. Δίκτυα αλληλεγγύης, συσσίτια, συντονισμένες κινήσεις πολιτών για την αντιμετώπιση ad hoc αλλά και μονιμότερων προβλημάτων.

λειτουργίας της αυτοδιοίκησης σε δύο βαθμούς (δήμοι και 13 περιφέρειες) με παράλληλη εξοικονόμηση του κόστους διοίκησης, γ) Ενίσχυση διακυβέρνησης τοπικών υποθέσεων και συμμετοχής του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου, δ) Προώθηση ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ε) Υποστήριξη πράσινης ανάπτυξης, και ε) Αξιοποίηση διαδικασιών λογοδοσίας και διαφάνειας (Σκαμνάκης, 2020: 106). Παρά τους διακηρυσσόμενους φιλόδοξους στόχους, η χρηματοδότηση της τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα συνιστά το 5% των δημοσίων δαπανών σε αντιδιαστολή με το 1/3 των δημοσίων δαπανών που κατευθύνονται στην ΤΑ στις σκανδιναβικές χώρες με προεξάρχουσα την Δανία η οποία διοχετεύει το 60% της δημόσιας δαπάνης στην ΤΑ. (Σκαμνάκης, 2020: 78-80).

Παρά την αποψίλωση των οικονομικών των δήμων μέσω της συνεχώς μειούμενης χρηματοδότησης μετά την εποχή των μνημονίων (Σκαμνάκης, 2020, κεφ.4), οι δήμοι εκπονούν ένα σημαντικό έργο κατά κύριο λόγο στους τομείς της φροντίδας και της κάλυψης των βασικών αναγκών (Σκαμνάκης, 2020:214). Οι αδυναμίες ωστόσο που εντοπίζονται δεν οφείλονται στον συγκεντρωτικό χαρακτήρα άσκησης κοινωνικής πολιτικής αλλά στις εγγενείς αδυναμίες της κοινωνικής πολιτικής στη χώρα. (Σκαμνάκης, 2020:226). Με αυτά τα δεδομένα οι δήμοι πρέπει να αναλάβουν ενεργό δράση για την βελτίωση των όρων άσκησης κοινωνικής πολιτικής. Μια πτυχή θα μπορούσε να είναι η εντατικοποίηση των προσπαθειών και η πίεση προς τα πάνω για άσκηση και εναλλακτικής κοινωνικής πολιτικής. Ένας σκέλος αυτής της ενεργοποίησης θα μπορούσε να είναι και η διερεύνηση του οφέλους της εφαρμογής του ΚΒΕ μέσω της πιλοτικής δοκιμής του.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται ακροθιγώς δύο ερευνητικές προσπάθειες με θέμα το ΚΒΕ ώστε να διερευνηθεί η προοπτική του ΚΒΕ σε επίπεδο δήμων.

6. Ευρήματα για το ΚΒΕ στους ανθρώπους των ΟΤΑ

Η συζήτηση για το ΚΒΕ και την πιλοτική εφαρμογή του εντείνεται. Ανωτέρω παρουσιάστηκαν δύο εκδοχές του στην περιοχή της Καταλονίας. Και στην Ελλάδα έχει ξεκινήσει μια σοβαρή ενασχόληση με το θέμα που παρότι βρίσκεται σε αρχικό στάδιο κινείται σε ικανοποιητικό επίπεδο. Ένα σκέλος της συζήτησης είναι η απήχηση του ΚΒΕ προς του δήμους. Δύο ερευνητικές απόπειρες περιγράφονται στις επόμενες ενότητες.

6.1. Μια ποσοτική έρευνα για το ΚΒΕ στο σύνολο των δήμων της χώρας

Κατά το έτος συγγραφής του παρόντος, διεξήχθη έρευνα μέσω διαδικτυακών ερωτηματολογίων³⁵ (Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2022) σε σύνολο 332 δημάρχων της χώρας στην οποία συμμετείχαν τελικά 78 (~24%). Το ηλικιακό εύρος των απαντησάντων είναι μεταξύ 50-64 ετών, στην πλειοψηφία άνδρες, έγγαμοι με παιδιά και κάτοχοι πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η κύρια οικονομική δραστηριότητα των δήμων που ανταποκρίθηκαν στην έρευνα ήταν η αγροτική παραγωγή και η αλιεία. Ένα πρωταρχικό συμπέρασμα προέρχεται από την συμφωνία των συμμετεχόντων στο 76% ότι ένα εισόδημα ύψους €500 θα ήταν επαρκές για την αξιοπρεπή διαβίωση των δημοτών τους.

Σε εκδήλωση που έλαβε χώρα στο Impact Hub Athens³⁶ στις 18/10/2022 παρουσιάστηκαν τα κύρια σημεία της έρευνας³⁷ από τον υποψήφιο διδάκτορα Κοινωνικής Πολιτικής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Ιορδάνη Παρασκευά³⁸ τα οποία συνοψίζονται στα εξής:

- Βασικά προβλήματα των δημοτών που έθεσαν οι δήμαρχοι στην έρευνα ήταν: η κάλυψη καθημερινών αναγκών, η ανεργία – υποαπασχόληση και η εργασιακή επισφάλεια
- Στη συντριπτική πλειοψηφία θεωρούν λίγο επαρκή και ανεπαρκή τα υπάρχοντα επιδόματα (ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, εθνική σύνταξη, οικογενειακά επιδόματα κλπ)
- Δεδομένης της ύπαρξης χρηματοδότησης η οποία προτιμάται να προέρχεται από ευρωπαϊκούς πόρους και δευτερευόντως από εθνική φορολογία, είναι θετικοί (με θετικότερη στάση να προέρχεται από γυναίκες δημάρχους) στην πιλοτική εφαρμογή προγραμμάτων βασικού εισοδήματος
- Ως προς τις δυσκολίες πιλοτικής εφαρμογής, η έλλειψη πόρων και η ανεπάρκεια του θεσμικού πλαισίου προκρίθηκαν ως οι πιο σημαντικές
- Διαπιστώθηκε σύγκυση μεταξύ του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος και του καθολικού εισοδήματος δεδομένου ότι παρότι θεωρήθηκε ότι πρέπει να είναι ακατάσχετο, αφορολόγητο, ατομικό και επαρκές, θα πρέπει να υπόκειται σε κριτήρια για την παροχή του γεγονός που αντιστρατεύεται την ουσία της έννοιας του ΚΒΕ

³⁵ Τα στοιχεία αυτής της ενότητας βασίστηκαν από δελτίο τύπου του Ινστιτούτου Heinrich Böll: <https://gr.boell.org/el/2022/11/11/basiko-eisodima-kai-topiki-aytodioikisi-mia-proti-ereyna> (ανάκτηση 12/11/2022)

³⁶ <https://athens.impacthub.net/> (πρόσβαση 12/11/2022)

³⁷ Η έρευνα διεξήχθη από την AMKE Contentativa (<https://contentativa.com/content-box-gr/>), με την υποστήριξη του γραφείου Θεσσαλονίκης του Ιδρύματος Heinrich Boell <https://gr.boell.org/el> και σε συνεργασία με μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας του Παντείου Πανεπιστημίου.

³⁸ <https://socialpolicy.panteion.gr/people/paraskevasiord> (πρόσβαση 12/11/2022)

Από τα ανωτέρω συνάγονται τα εξής συμπεράσματα:

- Υπάρχουν σημαντικά προβλήματα στο σώμα των δημοτών που χρήζουν θεραπείας και αυτό είναι κοινός τόπος στις απόψεις των δημάρχων
- Διαφαίνεται μια διάθεση ευαισθητοποίησης και πειραματισμού με το καινοφανές κατά τα φαινόμενα ΚΒΕ, ωστόσο υπάρχει επιφυλακτικότητα ως προς την εφαρμογή του λόγω έλλειψης πόρων και μη υποστηρικτικού θεσμικού πλαισίου

Ως προς τα ανωτέρω κομβικά συμπεράσματα τοποθετήθηκε ο ομιλητής στην εκδήλωση αναπληρωτής καθηγητής Κωνσταντίνος Δημουλάς³⁹ ο οποίος επισήμανε ακόμα και τεχνικά ζητήματα ως προς την δυνατότητα εξεύρεσης πόρων παραθέτοντας στοιχεία από προσομοιώσεις στην Αγγλία που προϋπολόγισαν το κόστος του ΚΒΕ στο 2% του ΑΕΠ της χώρας σε αντιδιαστολή με τις ελληνικές επιδοτήσεις για την ενεργειακή κρίση οι οποίες βάσει κυβερνητικών δηλώσεων θα ανέρχονταν στα 10 δις ήτοι στο 5% του ελληνικού ΑΕΠ. Υπογραμμίστηκε από τον ομιλητή ότι θα προέλθουν επιμέρους εξοικονομήσεις πόρων και χρόνου από αντικατάσταση άλλων μεθόδων κοινωνικής – επιδοματικής πολιτικής, θα ανακτηθούν δαπάνες μέσω της αύξησης των φορολογικών εσόδων ακόμα και χωρίς αναπροσαρμογή των φορολογικών συντελεστών και σαν κατακλείδα αναφέρθηκε στην επαναπροσέγγιση του ΚΒΕ μέσω αλλαγής αξιακού πλαισίου και προσανατολισμού θέτοντας ως προϋπόθεση την εμβάθυνση της συζήτησης επί του θέματος.

Είναι γεγονός ότι για την ελληνική πραγματικότητα – αλλά όχι μόνο για αυτή - μοιάζουν εξωτικές έννοιες ή πρακτικές που προσιδιάζουν σε μια υπερ-γενναιόδωρη όπως φαντάζει πολιτική εισοδηματικής ενίσχυσης. Στο γνώριμο καθαγιασμένο φαντασιακό που συνοψίζεται με το «αυτός που δεν εργάζεται δεν θα σιτίζεται»,⁴⁰ είναι δυσχερής ακόμα και η τοποθέτηση του θέματος στο δημόσιο διάλογο. Η ελληνική κοινωνία που χειμάζεται πλέον της δεκαετίας από τις μνημονιακές επιταγές και την επιτακτική συμμόρφωση σε αυτές, έχει περιέλθει σε κατάσταση σοκ. Πλέον είναι αναγκαίο, και μόνο αν ληφθεί υπόψη από πλευράς καθαρής επιβίωσης, να διερευνηθούν δυνατές λύσεις μιας και για παλιά προβλήματα δεν αρκούν παλιές συνταγές, ειδικά αν οι τελευταίες έχουν διαγράψει έναν συγκεκριμένο κύκλο ζωής που ναι μεν η εφαρμογή τους διαχειρίστηκε τα

³⁹ <https://socialpolicy.panteion.gr/people/kdimoul> (πρόσβαση 12/11/2022)

⁴⁰ Απόστολος Παύλος, Θεσ.Β'.3,10: « τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω»

αιτήματα των καιρών, ωστόσο οι καιροί αλλάζουν και τα αιτήματα δεν είναι δυνατόν να παρουσιάζονται ως ίδια. Ούτε ο τρόπος ικανοποίησής τους.

Η εμβάθυνση στο πλαίσιο μελέτης ενός και μόνο δήμου είναι μια συμπληρωματική προσπάθεια να εντοπιστεί μια κρίσιμη μάζα εμπειρικού υλικού και να αναζητηθούν ερείσματα για να προχωρήσει η συζήτηση περαιτέρω.

6.2. Γενικά στοιχεία για τον Δήμο Κορυδαλλού

Ο Δήμος Κορυδαλλού (NUTS 1,2 351, ΚΩΔ.: 5103, ΚΩΔ. ΕΕ EL307, Γεωγραφικό επίπεδο: 5 Γεωγραφικός κωδικός: 3515103) ανήκει στην Περιφερειακή Ενότητα Πειραιώς και με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 2021⁴¹ ο μόνιμος πληθυσμός του ανέρχεται σε 61.247 άτομα (52.903 νόμιμοι κάτοικοι)⁴². Είναι εμφανής η τάση μείωσης του πληθυσμού του δήμου από το 2001 αφού προηγήθηκε μισός αιώνας θεαματικής πληθυσμιακής αύξησης (1951: 15.750 κάτοικοι, 2001: 70.710, 2011: 63.445) (ΕΠΔΚ Α, 2021:14).⁴³

Τα δύο φύλα εκπροσωπούνται σχεδόν ισομερώς στον πληθυσμό (Άνδρες 49,87%, Γυναίκες 50,13%), ενώ ο εν δυνάμει οικονομικά ενεργός πληθυσμός (15-64 ετών) αποτελεί το 70,32% (44.617 άτομα). Το ποσοστό των παιδιών (0-14 ετών) ανέρχεται στο 13% του πληθυσμού και οι ηλικιωμένοι (65 ετών και άνω) αποτελούν το 16,79% (ΕΠΔΚ Α, 2021:16). Επισημαίνεται, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ 2011, μια τάση αυξανόμενης υπογεννητικότητας η οποία μεταξύ των ετών 2001-2011 αποτυπώνεται στην αύξηση του δείκτη γήρανσης κατά 36% (2011: 130,26 ηλικιωμένοι ανά 100 παιδιά).⁴⁴ Η κατάσταση αυτή επιβεβαιώνεται και από την μείωση των μελών ανά νοικοκυριό τα οποία από 2,8 το 2001, μειώθηκαν σε 2,3 το 2011. Τα νοικοκυριά στο σύνολό τους ανέρχονται σε 23.701 εκ των οποίων το 94,81% αποτελούνται από μέχρι τέσσερα μέλη. Οι πυρηνικές οικογένειες (παντρεμένοι – συμβιούντες) ανέρχονται σε 14.225 (με 43.613 μέλη), ενώ οι μονογονεϊκές οικογένειες (με μόνη μητέρα ή πατέρα σε αναλογία 8:1) ανέρχονται σε 3.123 (με 7.288 μέλη). Το ποσοστό των μελών των μονογονεϊκών οικογενειών υπερβαίνει το

---

⁴¹ ΕΛΣΤΑΤ, 19-07-2022, Προσωρινά στοιχεία απογραφής 2021: [https://elstat-
outsourcers.statistics.gr/Census2022_GR.pdf](https://elstat-
outsourcers.statistics.gr/Census2022_GR.pdf) (πρόσβαση 23/01/2023)

⁴² ΕΛΣΤΑΤ, Απόφαση 29-12-2022, <https://www.statistics.gr/el/2021-census-legal-pop-results> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁴³ Η παρούσα ενότητα αντλεί κυρίως στοιχεία από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Κορυδαλλού 2020-2024, Α' & Β' Φάση (στο εξής θα ορίζονται ως ΕΠΔΚ Α & ΕΠΔΚ Β) τα στοιχεία του οποίου στηρίζονται στην απογραφή του 2011

⁴⁴ Δείκτης γήρανσης: ο λόγος του αριθμού ατόμων >65 ετών X 100 / Αριθμό ατόμων 0-14 ετών.

10% του δημοτικού πληθυσμού γεγονός που υπογραμμίζει ότι υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός πολιτών που χρίζουν επιπρόσθετης υποστήριξης ή και ενίσχυσης (ΕΠΔΚ Α, 2021:17-23).

Το εκπαιδευτικό επίπεδο των δημοτών υπολείπεται σημαντικά σε επίπεδο περιφέρειας και χώρας ως προς τους αποφοίτους τριτοβάθμιας και άνω εκπαίδευσης (15% ή 9.083 άτομα επί συνόλου δημοτών σε αντιδιαστολή με 24% των κατοίκων της περιφέρειας) με τους απόφοιτους μέσης και στοιχειώδους εκπαίδευσης να ανέρχονται στο 28% και 23% αντίστοιχα, συνιστώντας το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του δήμου.

Όσον αφορά την οικονομική - παραγωγική δραστηριότητα, αυτή εντοπίζεται στο λιανικό εμπόριο και στον κλάδο της εστίασης. Οι πίνακες του παραρτήματος 1-4 δίνουν μια γενική εικόνα για το παραγωγικό προφίλ του δήμου καθώς και για τους δείκτες ανεργίας / εκπαίδευσης. Μια εκτενής εικόνα του δήμου εμπεριέχεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2020-2024⁴⁵.

6.3. Άσκηση Κοινωνικής Πολιτικής από τον Δήμο Κορυδαλλού⁴⁶

Οι κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου Κορυδαλλού αποτελούνται από τους ακόλουθους τομείς δραστηριοποίησης:

- **Εθελοντισμός:** ο δήμος υποστηρίζει και ενθαρρύνει την ανάπτυξη μαζικού και αποτελεσματικού κινήματος στην πόλη.⁴⁷
- **Κέντρο Κοινότητας:** Γίνεται υποδοχή και καταγραφή των ωφελουμένων και μετά την διάγνωση των αναγκών τους υπάρχει υποστήριξη για την ενδεχόμενη ένταξή τους σε δομές και προγράμματα που τους αφορούν.
- **Παροχή σίτισης:** Παρέχεται σίτιση σε σταθερή βάση σε άτομα και οικογένειες που χρίζουν αυτής της υποστήριξης. Λειτουργεί κοινωνικό μαγειρείο, ενώ προσφέρεται και κατ'οίκον σίτιση για όσους αδυνατούν να προσέλθουν στην υπηρεσία.

45

<https://korydallos.gr/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1-%CE%B4%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%BF%CF%81%CF%85%CE%B4/> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁴⁶ Τα στοιχεία αυτής της ενότητας αντλήθηκαν από τον ιστότοπο του Δήμου Κορυδαλλού:

<https://korydallos.gr/%ce%ba%ce%bf%ce%b9%ce%bd%cf%89%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%cf%80%ce%bf%ce%bb%ce%b9%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae/> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁴⁷ Ο ιστότοπος της δράσης ανευρίσκεται: <https://oloimazi.korydallos.gr/> (πρόσβαση 23/01/2023)

- **Κοινωνικό Παντοπωλείο:** Μέσω εθελοντών τόσο φυσικών προσώπων όσο και επιχειρήσεων, συγκεντρώνονται και διανέμονται – βάσει κριτηρίων - είδη πρώτης ανάγκης για τους δημότες που είναι σε καθεστώς απορίας και κινδυνεύουν να καταστούν κοινωνικά αποκλεισμένοι.
- **Κοινωνικό Φαρμακείο:** Παρέχει δωρεάν φάρμακα και υγειονομικό υλικό σε δημότες που έχουν περιορισμένη πρόσβαση στο ΕΣΥ. Οι προμήθειες των σκευασμάτων γίνεται μέσω πλέγματος δράσεων ώστε να εξασφαλίζεται η παροχή τους από ποικίλους προμηθευτές.
- **Γραφείο Κοινωνικών Λειτουργιών:** Η εν λόγω υπηρεσία συνδράμει τους ωφελούμενους μέσω ατομικής συμβουλευτικής, κοινωνικού σχεδιασμού, κοινωνικο-συναισθηματικής στήριξης και μέσω μιας πλειάδας άλλων δραστηριοτήτων.
- **Ψυχολογική υποστήριξη ενηλίκων:** Διαχείριση συμβουλευτικών αιτημάτων των κατοίκων του δήμου σε θέματα σχέσεων, συμβουλευτική γονέων, εφήβων, ζευγαριών, διαχείριση τραύματος, πένθους και εν γένει παρέχονται υπηρεσίες Ψυχολόγου.
- **Γραφείο στήριξης ανέργων:** Παρέχονται υπηρεσίες που σχετίζονται με την αναζήτηση εργασίας και όλες τις σχετιζόμενες παραμέτρους της. Η στήριξη ξεκινάει από την σύνταξη βιογραφικών σημειωμάτων μέχρι την καθοδήγηση για αναζήτηση προκηρύξεων, θέσεων εργασίας ή την συμβουλευτική για την ενίσχυση των δεξιοτήτων των ωφελουμένων, μέχρι και την διασύνδεσή τους με άλλους φορείς, εκπαιδευτικούς, επιχειρηματικούς κ.ο.κ.
- **Κέντρο Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ)** ⁴⁸ : Απευθύνεται σε ηλικιωμένους για τους οποίους δεν υπάρχει δυνατότητα υποστήριξης από το οικογενειακό τους περιβάλλον και παρέχονται οι εξής υπηρεσίες: νοσηλευτική φροντίδα, δημιουργική απασχόληση, ανάπτυξη λειτουργικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, φροντίδα για ικανοποίηση πρακτικών αναγκών διαβίωσης.
- **Βοήθεια στο σπίτι:** Λειτουργούν 4 δομές στον δήμο και οι υπηρεσίες τους παρέχονται σε άτομα τρίτης ηλικίας που δεν αυτοεξυπηρετούνται και σε ΑΜΕΑ, με προτεραιότητα σε όσους έχουν ζουν μόνοι, διαθέτουν χαμηλό εισόδημα και έχουν έλλειψη υποστηρικτικού οικογενειακού περιβάλλοντος. Παρέχεται κοινωνική διαμεσολάβηση, συναισθηματική –

⁴⁸ Οι δράσεις του ΚΗΦΗ ανευρίσκονται εδώ:

<https://www.facebook.com/people/%CE%9A%CE%97%CE%A6%CE%97-%CE%9A%CE%BF%CF%81%CF%85%CE%B4%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CF%8D/100052908979624/> (πρόσβαση 23/01/2023)

συμβουλευτική υποστήριξη, νοσηλευτική φροντίδα, συνοδεία σε νοσηλευτικά ιδρύματα και δημόσιες υπηρεσίες, εξυπηρέτηση πρακτικών αναγκών διαβίωσης.

- **Τμήμα Προστασίας – Προαγωγής Δημόσιας Υγείας & Υγιεινής:** Για όλους τους κατοίκους του δήμου με προτεραιότητα στους δικαιούχους ΚΕΑ παρέχονται νοσηλευτικές υπηρεσίες (ενδεικτικά: ενεσθεραπεία, έλεγχος γλυκόζης αίματος, εμβολιασμός ενηλικών κ.ο.κ.). Στο πλαίσιο της υπηρεσίας λειτουργεί ιατρείο μνήμης και διεξάγεται νευροψυχολογική εκτίμηση και τεστ μνήμης στους κατοίκους άνω των 60 ετών. Στην ίδια ηλικιακή ομάδα απευθύνονται και οι ομάδες νοητικής ενδυνάμωσης ενώ λειτουργεί σχολείο φροντιστών ασθενών με άνοια.
- **Τμήμα Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ):** Μέλη των ΚΑΠΗ μπορούν να γίνουν άτομα ηλικίας 60 ετών και άνω είτε συνταξιούχοι ανεξαρτήτως ηλικίας. Προσφέρεται μια ευρεία γκάμα υπηρεσιών που σχετίζονται με την νοσηλευτική φροντίδα (εργοθεραπεία, φυσιοθεραπεία, προληπτικές ιατρικές εξετάσεις κλπ), οργανωμένη ψυχαγωγία και κοινωνική δικτύωση (εντευκτήριο, βιβλιοθήκη, εκδρομές, επιμόρφωση), εξατομικευμένη βοήθεια στο πλαίσιο της καθημερινότητας για άτομα που το έχουν ανάγκη και ποικίλες άλλες παροχές.
- **Κοινωνικό Φροντιστήριο:** Απευθύνεται σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η διδασκαλία γίνεται από εθελοντές καθηγητές και δασκάλους και για την συμμετοχή των μαθητών λαμβάνεται υπόψη το εισόδημα των συνοικούντων, εν γένει η οικογενειακή κατάσταση και ενδεχόμενα κοινωνικά προβλήματα

Επιπλέον ο Δήμος Κορυδαλλού διαθέτει Δημοτικό Κέντρο Επιμόρφωσης (ΔΗ.Κ.ΕΠ.Ι.) το οποίο βρίσκεται υπό την αιγίδα και την εποπτεία του και προσφέρει επιμορφωτικά μαθήματα σε ενήλικες (πληροφορική, ξένες γλώσσες, διδασκαλία ελληνικής γλώσσας). Τα μαθήματα απευθύνονται τόσο σε εργαζόμενους όσο και σε ανέργους με σκοπό να βοηθηθούν στην ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων.

Η Διεύθυνση Κοινωνικών Υπηρεσιών – Παιδείας & Δια βίου μάθησης στελεχώνεται από 30 άτομα σε σύνολο 333 ατόμων τακτικού προσωπικού (ΕΠΔΚ Α, 2021:112). Στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος του δήμου για τα έτη 2020-2024, έχουν προγραμματιστεί 105 έργα σε διαφορετικές φάσεις ωριμότητας τα οποία αφορούν τον Άξονα Προτεραιότητας 3, Κοινωνική Πολιτική – Υγεία – Παιδεία – Πολιτισμός και Αθλητισμός (ΕΠΔΚ Β, 2021:7).

7. Μεθοδολογία και πεδίο της παρούσας έρευνας

Στην παρούσα ενότητα γίνεται πραγμάτευση της ερευνητικής απόπειρας για την καταγραφή των απόψεων κάποιων εργαζομένων στον Δήμο Κορυδαλλού. Παρουσιάζεται τόσο η μεθοδολογική προσέγγιση όσο και τα σχολιασμένα ευρήματα καθαυτά.

7.1. Μεθοδολογικές επισημάνσεις και στοιχεία

Ο σκοπός της έρευνας είναι η καταγραφή των απόψεων στελεχών του Δήμου Κορυδαλλού για το ΚΒΕ. Η εκλογή του συγκεκριμένου δήμου συνιστά μια «βολική» μελέτη περίπτωσης λόγω της εγγύτητας του τόπου κατοικίας του γράφοντα και της δυνατότητας να υπάρξει πρόσβαση στο δήμο.

Η προσέγγιση έγινε μέσω σύστασης φιλικού προσώπου το οποίο εργάζεται στον δήμο και κατεύθυε τον ερωτώντα για το ποιος έπρεπε να λάβει γνώση για την συγκεκριμένη ενέργεια ώστε να ληφθεί η σχετική έγκριση. Δεδομένου ότι πρόκειται για έναν θεσμικό φορέα, συντάχθηκε ενημερωτικό email προς τον δήμο το οποίο περιέγραφε το ερευνητικό ενδιαφέρον της συγκεκριμένης προσπάθειας και επισημάνθηκε η ακαδημαϊκή χροιά της έρευνας. Στη συνέχεια υπήρξε δια ζώσης επαφή με ανώτερο στέλεχος του δήμου και εκτέθηκε το αίτημα του γράφοντος. Η αντιμετώπιση ήταν θερμή και επιδείχθηκε ενδιαφέρον για το θέμα και θετική στάση για την προσπάθεια ενώ υποδείχτηκε ότι θα ήταν χρήσιμη για τον γράφοντα η πρόσβαση στο πολυσέλιδο «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου Κορυδαλλού 2020-2024» για την πληρέστερη κατανόηση της ταυτότητας του δήμου και των πολιτικών που ακολουθεί σε διάφορους τομείς.

Τόσο γραπτώς όσο και προφορικά ο γράφων διαβεβαίωσε ότι θα τηρηθούν κανόνες δεοντολογίας η οποία συνίστατο:

- α) Στην τήρηση της ανωνυμίας των ερωτωμένων ώστε να μην είναι ευχερής η ταυτοποίηση των προσώπων. Για αυτό τον λόγο παρόλο που οι απόψεις που εκτίθενται είναι προσωπικές αλλά και διωλισμένες από τον εργασιακό / θεσμικό ρόλο των ερωτώμενων, κρίθηκε σκόπιμο οι αυτούσιες παραθέσεις, οι απόψεις και τα συμπεράσματα που διατύπωσαν οι ερωτώμενοι να μην σχετίζονται με συγκεκριμένες προσωπικές αναφορές ώστε να μην καθίστανται δυνατές όποιες ταυτοποιήσεις.
- β) Στην ενημέρωση ότι όσα λέγονταν θα χρησιμοποιούνταν για τη συγγραφή μιας ακαδημαϊκής εργασίας. Αυτή η γνωστοποίηση λειτουργεί θετικά και προς τους πληροφορητές οι οποίοι δείχνουν ενδιαφέρον για την ευόδωση της προσπάθειας.
- γ) Στην αποστολή του τελικού παραδοτέου στον δήμο ώστε να έχουν ίδια γνώση για τα αποτελέσματα του πονήματος. Αυτό συνεισφέρει επιπλέον σε μια εξοικείωση των πληροφορητών

με τα συμπεράσματα και είναι πιθανό να έχουν και στη συνέχεια θετική προδιάθεση για περαιτέρω έρευνες.

Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν αρχές Δεκέμβρη του 2022 στο κτήριο που στεγάζονται οι υπηρεσίες κοινωνικής πολιτικής. Ένας σύγχρονος χώρος, φωτεινός, γεμάτος κίνηση, που ξεφεύγει από την αντίληψη της γκρίζας υφής που έχει διαμορφωθεί για τις δημόσιες υπηρεσίες στην Ελλάδα. Εν όψει της επικείμενης χριστουγεννιάτικης περιόδου ήταν εμφανής η προετοιμασία για τις δράσεις που θα απευθύνονταν στους δημότες και ωφελούμενους για τις γιορτές. Παρά την έντονη εργασιακή κινητικότητα, με την παραίνεση της προϊσταμένης αρχής, ο γράφων συναντήθηκε με στελέχη του δήμου από την συγκεκριμένη υπηρεσία. Ο μεσοσταθμικός χρόνος απασχόλησης των ερωτωμένων ήταν 30 λεπτά γεγονός που δικαιολογείται από της συνθήκες λήψης των συνεντεύξεων εν μέσω του εργασιακού χρόνου. Λόγω της χρονικής πίεσης και της συγκυρίας του εργασιακού περιβάλλοντος κάποια στοιχεία δεν αποτυπώθηκαν από τον γράφοντα. Τηρήθηκαν σημειώσεις και δεν έγινε ηχογράφηση.

Είναι προφανές ότι σε συνθήκες έλλειψης χρόνου δεν είναι ευχερής η εμπειριστατωμένη ανάκτηση των επιμέρους απόψεων, ωστόσο αυτό ο χρόνος αποδείχθηκε επαρκής για την στοιχειοθέτηση πρώτων συμπερασμάτων σε σχέση με το ερευνητικό ερώτημα.

Ως προς το τελευταίο ο «ερευνητικός γρίφος» (Mason, 2011:21) ήταν εάν υπήρχε θετική ή όχι αντίληψη για το ΚΒΕ, η ενδεχόμενη συμβολή του στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής, καθώς και η δυνατότητα εφαρμογής του. Οι συνιστώσες για την προσέγγιση αυτής της ερευνητικής διαδικασίας στηρίχθηκαν στους εξής άξονες που υπονοούνταν καθόλη την διάρκεια των ημιδομημένων συνεντεύξεων:

Πώς εφαρμόζεται η κοινωνική πολιτική (Κ.Π.) στο πλαίσιο του Δήμου Κορυδαλλού;

Πώς αξιολογείτε την εφαρμογή της Κ.Π.;

Πώς βλέπετε ότι θα μπορούσε να ενισχυθεί βελτιωθεί η άσκηση της Κ.Π. στο πλαίσιο του δήμου;

Πώς αντιλαμβάνεστε τον ρόλο των κοινωνικών επιδομάτων στην άσκηση της Κ.Π.;

Πώς εκτιμάτε τον ρόλο ενός ΚΒΕ στην Κ.Π.;

Θα επιθυμούσατε την εφαρμογή του ΚΒΕ;

Τι πρέπει να γίνει για να εφαρμοστεί είτε πλήρως είτε πιλοτικά;

Οι ανωτέρω άξονες εν είδει ερευνητικών ερωτημάτων (Mason, 2011:37) δεν διατυπώθηκαν στις περισσότερες περιπτώσεις ρητά αλλά συνιστούσαν ένα νοητό θεωρητικό υπόστρωμα για την αλίευση των βαθύτερων στάσεων και πεποιθήσεων των πληροφορητών ως

προς τα ζητούμενα. Η μεθοδολογία της χρήσης πρόσωπο με πρόσωπο ημιδομημένων συνεντεύξεων που εφαρμόστηκε, θέτει τον ερευνητή υπό την τυπολογική έννοια του συμμετέχοντα ως παρατηρητή (Λυδάκη, 2016:46). Ο ερωτών εμφορούμενος από το πνεύμα της βεμπεριανής έννοιας της κατανόησης (Verständnis) λειτουργεί ως ερμηνευτής για το πως βιώνουν οι ερωτώμενοι την πραγματικότητα. Η απουσία στεγανών και ενίοτε ακούσια κατευθυντικών ερωτήσεων από πλευράς του ερευνητή, ενεργοποιούν την αυθόρμητη διατύπωση των απόψεων των ερωτωμένων. Πρόκειται για την «ημική σκοπιά» της θέασης της πραγματικότητας η οποία πρέπει να ανακτηθεί μέσω της «ητικής θέσης» του ερευνητή (Eriksen, 2007:74-75)⁴⁹. Το τελικό ζητούμενο είναι η εξαγωγή των συμπερασμάτων υπό το φως της ερμηνευτικής προσέγγισης, ώστε να αναδυθεί μια αναστοχαστική κοινωνιολογία η οποία θα καταστήσει τα εξαγόμενα της έρευνας, μια ψηφίδα της δημόσιας κοινωνιολογίας (Burawoy σε Λυδάκη, 2016: 47-54).

Το σύνολο των συνεντεύξεων διεξήχθη με την συνδρομή των εξής πληροφορητών:

ΑΑ	Πληροφορητής	Φύλο	Θέση στην ιεραρχία	ΕΤΗ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ	Καθεστώς εργασίας	Εκπαίδευση
1	A	Γ	B	19	Μόνιμη	ΠΕ
2	B	Γ	B	22	Μόνιμη	ΠΕ
3	Γ	Γ	B	20	Μόνιμη	ΠΕ
4	Δ	Γ	B	22	Μόνιμη	ΠΕ
5	E	Γ	B	0,5	ΣΟΧ	ΠΕ
6	ΣΤ	Γ	B	22	Μόνιμη	Β' ΘΜΙΑ
7	Z	Γ	B	13	Μόνιμη	ΠΕ
8	H	Γ	A	30	Μόνιμη	ΠΕ
9	Θ	A	A		Αιρετός	
10	I	Γ	B			

⁴⁹ Οι όροι ημική (emic) και ητική (etic) προέρχονται καταρχήν από τον γλωσσολόγο Keneth Pike ο οποίος έθεσε την διάκριση ανάμεσα στις έννοιες φωνητική και τη φωνημική και σχετίζονται με τους ήχους και το νόημα των ήχων. Εισήχθησαν ως έννοιες στην ανθρωπολογία από τον Marvin Harris και αφενός το ημικό επίπεδο συνιστά την περιγραφή των υποκειμένων και της κοινωνίας τους από τα ίδια τα υποκείμενα (αυτοαντίληψη), και αφετέρου το ητικό επίπεδο αναφέρεται στην πρόσληψη των ερευνώμενων μέσω παρατήρησης και στην περιγραφή από τον ερευνητή της κατάστασης των υποκειμένων. Η ερμηνεία του ερευνητή πρέπει να είναι ένας συγκερασμός των δύο οπτικών χωρίς να παραγνωρίζεται η ίδια αντίληψη των ερευνώμενων δεδομένου ότι ο ερευνητής προσεγγίζει το πεδίο με προκατασκευασμένες αντιλήψεις και θεωρίες οι οποίες αναμένεται να επιβεβαιωθούν ή όχι στο πεδίο. Αυτό μπορεί να καταστεί δυνατό μόνο αν οι ερωτώμενοι εκφράσουν αβίαστα τον τρόπο που εκλαμβάνουν την δική τους πραγματικότητα, γεγονός που αναδεικνύεται μέσω των ημι-δομημένων συνεντεύξεων. Με αυτό τον τρόπο – δηλαδή αφουγκραζόμενοι το ίδιο το υποκείμενο – παράγεται γνώση που δεν είναι αναμενόμενη και ξεφεύγει από τα στεγανά μιας a priori προσδοκίας κατανόησης.

7.2. Αποτελέσματα της έρευνας και σχολιασμός

Το ΚΒΕ συνιστά μια έννοια που είναι σε γενικές γραμμές άγνωστη για τους πληροφορητές. Υπήρξε μια κατά το δυνατόν εκτενής επεξήγηση ώστε να εξοικειωθούν με την έννοια του. Κατά κύριο λόγο ενημερώθηκαν τόσο για τις φιλοσοφικές απαρχές της έννοιας όσο και για τα τρέχοντα πιλοτικά προγράμματα με αναφορές τόσο σε αυτό της Φινλανδίας αλλά και ειδικότερα σε αυτό που επίκειται να λάβει χώρα στην Καταλονία. Κατά το δυνατόν επεξηγήθηκε το σκεπτικό αυτών των πιλοτικών προγραμμάτων ενώ δόθηκαν τα αδρά τους χαρακτηριστικά. Η έννοια της αναφοράς σε πιλοτικό πρόγραμμα παρέπεμψε συνειρμικά σε πείραμα και προκάλεσε εντύπωση και ίσως κάποιον σκεπτικισμό δεδομένου ότι η αντιμετώπιση των ανθρώπινων υποκειμένων σε πλαίσια πειράματος δημιουργεί δυσανασχέτηση αφού εκλαμβάνεται ότι η κοινωνική ζωή μπορεί να τύχει παρατήρησης οιονεί εργαστηριακής. Η πιο συγκλονιστική παρατήρηση που διατυπώθηκε ως προς την εκλαμβανόμενη «πειραματική» διάσταση ήταν:

Μου θυμίζει πείραμα. Σαν το στιγμιότυπο που βλέπαμε στην τηλεόραση όταν ένα πλήθος 5.000 κινήγαγε μια αγελάδα για να την σφάζει.

Είναι φυσιολογικό ένα πιλοτικό πρόγραμμα να εκλαμβάνεται ως πείραμα και όταν εμπλέκεται το ανθρώπινο στοιχείο να δημιουργούνται ανάμεικτα συναισθήματα. Βέβαια στην καθημερινότητα μέσω των πολιτικών εξαγγελιών και ενισχύσεων που πάντα καλύπτουν μερικώς ποικίλα ζητήματα – προβλήματα, βιώνεται - χωρίς να γίνεται αντιληπτό - η πειραματικοποίηση των όρων διαβίωσης. Από τα διάφορα ενεργειακά και επισιτιστικά επιδόματα, μέχρι τις κατά περίπτωση εφάπαξ παροχές που δρουν κατευναστικά για την όλο και πιο διευρυμένη φτωχοποίηση, η κοινωνία διάγει εν μέσω «εύσχημων πειραματισμών» που μάλιστα εμπίπτουν σε λανθασμένες προσεγγίσεις της πραγματικότητας. Οι όροι και προϋποθέσεις που τίθενται για την συμπερίληψη ή όχι των όποιων βοηθημάτων, καλύπτουν μόνο ένα μέρος των εχόντων ανάγκη και καθυστερούν το κοινωνικό σύνολο.

Στην ρύμη του λόγου χαριτολογώντας ακούστηκε ότι θα τίθεντο οι συμμετοχοί του πειραματισμού σε συγκεκριμένο χώρο κατ' αναλογία με τους συμμετέχοντες σε παιχνίδια ριάλιτι. Η εν λόγω επισήμανση πρέπει να ληφθεί υπόψη ως προς τον τρόπο που θα επικοινωνηθεί στο ευρύ κοινό κάποια ενδεχόμενη πιλοτική δράση για την μελέτη του ΚΒΕ που θα διεξαχθεί στο μέλλον. Η έννοια του ΚΒΕ μοιάζει καινοφανής και ίσως εξωτική ενώ εκλαμβάνεται ως κάτι

μάλλον ανεδαφικό. Σε γενικές γραμμές υπάρχει η αίσθηση ματαιότητας ως προς ένα τέτοιο εγχείρημα το οποίο όπως εμφατικά διατυπώθηκε:

Οφείλει πρώτα να πλαισιωθεί από επαρκείς θεσμούς και σταθερές πολιτικές. Η βελτίωση της υγείας και της παιδείας θα ήταν πιο σημαντικές.

Η αναφορά στην διαχρονική αστάθεια που εμφανίζεται στον σχεδιασμό των δύο ανωτέρω πολιτικών μπορεί εύλογα να αναχθεί και σε άλλες πτυχές της ελληνικής πολιτικής. Οι πολίτες εκλαμβάνουν με αρνητικό πρόσημο αυτά που βιώνουν.

Αν διατυπωθεί ένας κοινός τόπος απόψεων ο οποίος απορρέει από την αλληλεπίδραση με τους πληροφορητές θα μπορούσε να συνοψιστεί στις εξής συνιστώσες:

Υπάρχει διάχυτη αμφιβολία για την οικονομική βιωσιμότητα ενός τέτοιου εγχειρήματος. Αυτό εμφανίζεται στην διατύπωση του ερωτήματος:

Πού θα βρεθούν τα λεφτά;

Η εν λόγω επισήμανση ακούστηκε από την πλειοψηφία των ερωτηθέντων ή τουλάχιστον υπονοήθηκε με έμφαση.

Μια εναλλακτική διατύπωση ήταν ότι:

Λεφτά μπορούν να εξοικονομηθούν, ωστόσο στο πλαίσιο του υπάρχοντος συστήματος αυτό δεν γίνεται δεδομένου ότι δεν λειτουργεί κατ'αυτόν τον τρόπο.

Η άποψη για την ύπαρξη πόρων που δεν φτάνουν ωστόσο στις πλατιές μάζες σχετίζεται με την ανυπαρξία πολιτικής βούλησης και την διάρθρωση και τον τρόπο λειτουργίας του μακρο-συστήματος. Υποστηρίχθηκε ότι θα ήταν δυνατόν να αξιοποιηθούν οι κοινωνικοί πόροι με τρόπο ώστε να ωφεληθούν οι δικαιούχοι αλλά αυτό δεν γίνεται γιατί οφείλεται σε δομικές συνιστώσες που προσιδιάζουν στο τρέχον κοινωνικό και οικονομικό σύστημα. Η έκφραση αυτής της απόφασης δεν συνοδεύτηκε από την συγκατάνευση για την εφαρμογή του ΚΒΕ αλλά προκρίθηκε η αλλαγή του κοινωνικού παραδείγματος το οποίο δεν θα μπορούσε να εκδιπλωθεί σε καπιταλιστικές συνθήκες.

Στα λεγόμενα των πληροφορητών εντοπίζεται μια ευρέως κοινή τοποθέτηση ότι είναι πιο σημαντικό να διευθετηθούν και βελτιωθούν οι δομές, ώστε η άσκηση της κοινωνικής πολιτικής να διαθέτει κάποια εχέγγυα για τον καθένα. Από όλους τους πληροφορητές διεφάνη η κοινή πεποίθηση ότι είναι αναγκαίο να υπάρχει ένα καλό επίπεδο υγείας – παιδείας, άρα πολιτικών οι οποίες μπορούν να εξασφαλιστούν από ένα ισχυρό κράτος πρόνοιας, ώστε οι ωφελούμενοι να μην έχουν καν την ανάγκη για μια αφηρημένη χρηματική ενίσχυση η οποία θα μπορεί εν τέλει να είναι ανώφελη ή παραπλανητική. Με την έννοια της παραπλάνησης νοείται η κατ'επίφαση χρηματική

απόδοση του ΚΒΕ στους όποιους δικαιούχους η οποία ωστόσο αν δεν έχει ένα ικανοποιητικό ύψος θα είναι «ψιχία» αναφορικά με την αντιμετώπιση δομικών προβλημάτων που θα δημιουργούνται από ανεπαρκείς δομές των θεσμών και πολιτικών που προαναφέρθηκαν. Με λίγα λόγια μια χαμηλού ύψους οριζόντια ενίσχυση δεν θα ήταν ουσιαστικής χρησιμότητας αν ήδη λειτουργούσες και καταξιωμένες δομές δεν ενισχυθούν περαιτέρω ώστε να ανταποκρίνονται άρτια στις ανάγκες των πολιτών ώστε οι τελευταίοι να μην περιέρχονται σε κατάσταση οικονομικής αιμορραγίας που δεν θα έπρεπε να υφίσταται.

Κάποιος που ζει μόνος του, είναι ηλικιωμένος και επιβιώνει με μια σύνταξη των 400 Ευρώ, αν χρειαστεί να μεταβεί σε νοσοκομείο με ταξί και να πληρώσει επιπλέον μέρος του κόστους νοσηλείας του, πώς θα ζήσει;

Το ερώτημα είναι εύλογο γιατί προέρχεται από την στυγνή πραγματικότητα που οι εργαζόμενοι στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής του δήμου την αντιμετωπίζουν ως καθημερινότητα.

Ως προς το ύψος ενός ενδεχομένου ΚΒΕ αν υπήρχε εφαρμογή του, τα ποσά για αξιοπρεπή διαβίωση θα έπρεπε να είναι άνω των €500 σε ατομικό επίπεδο. Βέβαια κατά γενική ομολογία ένα τέτοιο ποσό δεν είναι αρκετό αν υφίσταται μόνο αυτό και αν επιπλέον δεν υπάρχουν περαιτέρω ενισχύσεις και φυσικά ένα σωστά αρθρωμένο σύστημα παροχών και κεντρικών κοινωνικών πολιτικών όπως προαναφέρθηκε.

Σε συνέχεια του προηγούμενου σημείου, υπάρχει η αντίληψη ότι τέτοιες οριζόντιες παροχές που δεν υπακούν σε κριτήρια επιλεξιμότητας και προσομοιάζουν στο «λεφτά από το ελικόπτερο» μπορεί να είναι ένας δούρειος ίππος για την αποψίλωση άλλων κοινωνικών κεκτημένων. Αυτή είναι μια σημαντική παράμετρος και φανερώνει τόσο την δυσπιστία όσο και την έλλειψη εμπιστοσύνης σε σχεδιαζόμενες πολιτικές που μοιάζουν «εκ του πονηρού» όπως αναφέρθηκε. Είναι γεγονός ότι χωρίς μια διασφάλιση των κεκτημένων του κοινωνικού κράτους και λόγω της προφανούς αποψίλωσής του ειδικά μετά την εποχή των μνημονίων, υπάρχει έντονος και εύλογος σκεπτικισμός για εναλλακτικές προτάσεις που θα μπορούσαν ενδεχομένως να συγκαλύπτουν περαιτέρω την μείωση της αποδοτικότητας τους κοινωνικού κράτους.

Η θέση κριτηρίων είναι μια σημαντική παράμετρος για την πλειοψηφία των ερωτηθέντων. Ήταν προφανής η τοποθέτηση ότι τα εισοδηματικά κριτήρια είναι αναγκαίο να λαμβάνονται υπόψη και ότι οι παροχές σε έχοντες είναι μια σπατάλη πόρων αφού επιβαρύνει την δυνατότητα βελτίωσης των μη έχοντων, δηλαδή αυτών που βρίσκονται σε κατάσταση πραγματικής ανάγκης.

Έγιναν αναφορές σε θέματα εξαπάτησης των υπηρεσιών του δήμου από πλασματικούς δικαιούχους οι οποίοι ενώ διέθεταν πόρους, λάμβαναν την προσφερόμενη βοήθεια για τους έχοντες ανάγκη. Ιδιαίτερος μάλιστα τονίστηκε η σημασία των ελέγχων τόσο για τέτοιες περιπτώσεις όσο και για τον τρόπο διάθεσης των επιδομάτων από τους ίδιους του ωφελούμενους⁵⁰. Τονίστηκε ότι κάποιοι δικαιούχοι λόγω ψυχιατρικών ή άλλων προβλημάτων έχουν ανάγκη συνδρομής και στήριξης για τον τρόπο που θα διαθέτουν τα χρήματά τους. Ετέθη το παράδειγμα περίπτωσης τοξικο-εξάρτησης η αντιμετώπιση της οποίας θα ήταν λάθος να γίνει χωρίς μια κάποια επιτήρηση για την διάθεση των χρημάτων που λαμβάνει ως κοινωνικό επίδομα.

Τέθηκε από όλους η τρέχουσα δύσκολη κατάσταση που διάγει η οικονομία καθώς και οι επισφαλείς συνθήκες που δημιουργούνται για τους πολίτες – εργαζόμενους και μη. Η διάθεση πόρων θεωρείται ότι θα είναι πιο επωφελής και με σημαντικότερες θετικές επιπτώσεις αν αυτή γίνει για την δημιουργία υποδομών (βρεφονηπιακοί σταθμοί, περαιτέρω ενίσχυση υπηρεσιών, τόσο σε έμψυχο υλικό όσο και σε πόρους εν γένει). Όσον αφορά το έμψυχο υλικό της υπηρεσίας ακούστηκε η εξής παρατήρηση:

Άνθρωποι που δουλεύουν σε εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες, με ηρωισμό θα μπορούσε να πει κανείς, και παραμένουν ως συμβασιούχοι στην υπηρεσία επί πολλά συναπτά έτη και δεν τους δίνεται η δυνατότητα να έχουν μια σταθερή δουλειά.

Από τις συνεντεύξεις διαπιστώθηκε αβίαστα ότι η εργασία των στελεχών στις κοινωνικές υπηρεσίες συντελείται υπό δύσκολες συνθήκες δεδομένου ότι υπάρχουν περιπτώσεις των οποίων η εργασία ασκείται στο πλαίσιο διαρκώς ανανεούμενων συμβάσεων. Αυτή η συνιστώσα δεικνύει την συστημική αποδιάρθρωση ακόμα και στο επίπεδο των παρεχόντων αυτές τις υπηρεσίες. Είναι αδήριτη ανάγκη η κάλυψη ελλείψεων σε εξειδικευμένο προσωπικό ώστε να υπάρχει ποιοτικότερη προσφορά υπηρεσιών. Σε έναν δήμο πλέον των 60.000 κατοίκων:

Υπάρχουν προβλήματα στα σχολεία που χρήζουν αντιμετώπισης από κοινωνικούς λειτουργούς: παιδιά που προέρχονται από δύσκολα περιβάλλοντα και αντιμετωπίζουν ανέχεια, στέρησης, νοικοκυριά που έχουν πληγεί από την ανεργία, μονογονεϊκές οικογένειες.

Αυτή η διατράνωση των δυσχερειών παραπέμπει στην οριακή δυνατότητα αντιμετώπισης των προβλημάτων που αναφύονται.

---

⁵⁰ Στο σημείο αυτό διαφαίνεται η υποστήριξη ύπαρξης συμπεριφορικών κριτηρίων τα οποία ωστόσο σε κάποιες περιπτώσεις έχουν νόημα όταν οι αποδέκτες χρήζουν στήριξης λόγω ψυχιατρικών ή άλλων σημαντικών προβλημάτων.

Επισημάνθηκε η ανάγκη εξατομίκευσης των όποιων ενεργειών με ή χωρίς χρηματική παροχή και ο συγκερασμός των γενικών αναγκών που πρέπει να αντιμετωπιστούν επιπλέον ως ειδικές. Αυτό άπτεται της εργασίας των κοινωνικών λειτουργών στο βαθμό που μελετούν τις τυπικές προϋποθέσεις επιλεξιμότητας και τις εμπλουτίζουν με επιτόπιες επισκέψεις βάσει των οποίων παραμετροποιείται το μέγεθος των αναγκών και ο τρόπος αντιμετώπισής τους. Βλέπουμε εδώ μια προσέγγιση εν πολλοίς ολιστική η οποία αντίκειται στο one-size-fits-all και αυτό θέτει περαιτέρω ερωτήματα για τον τρόπο που καθολικές παροχές όπως το ΚΒΕ θα λειτουργήσουν τελικά στην επίλυση των προβλημάτων χωρίς μια έστω οριακή συμβουλευτική, ειδικά σε περιπτώσεις που χρήζουν βοήθειας όχι μόνο οικονομικής. Όπως διατυπώθηκε λακωνικά αλλά καίρια:

Είναι αναγκαία η ψυχοεκπαίδευση των αποδεκτών.

Έγινε επίσης μνεία για τις πολιτιστικές διαφοροποιήσεις και τον ειδικό τρόπο χειρισμού τους. Αναφέρθηκε ως παράδειγμα οικογένεια Ρομά με 5 παιδιά τα οποία λαμβάνοντας ένα ποσό επιδόματος της τάξης των 40 Ευρώ ανά τέκνο, έχει μια κάποια αξιοπρόσεκτη ονομαστική αξία παροχών δεδομένης και της παραμονής τους σε παραπήγματα, χωρίς ρευματοδότηση ή χρήση άλλων παροχών (τηλέφωνο, νερό, άλλες συνήθειες παροχές που μεγάλο μέρος του πληθυσμού χρησιμοποιεί θεωρώντας τες ως βασικές). Καθαυτή η εν λόγω χρηματική βοήθεια δεν θεωρείται ότι είναι επαρκής αν οι αποδέκτες δεν γίνουν κοινωνοί και άλλων θεσμών όπως λ.χ. του σχολείου.

Κατέστη σαφής η μη αναγκαιότητα επιδομάτων τύπου ΚΒΕ όταν η πλαισίωση από φορείς είναι επαρκής και υπάρχει θεσμική κάλυψη για τις ανθρώπινες ανάγκες χωρίς να χρειάζεται δανεισμός για να αντιμετωπιστεί λόγω χάρη μια ιατρική επέμβαση σε ιδιωτικό νοσοκομείο. Για την περίπτωση των ιδιωτικών νοσοκομείων αναφέρθηκε:

Έχουν πλημμυρίσει γραμμάτια χρεωμένων ασθενών για τις υπηρεσίες που τους προσφέρθηκαν.

Αυτή η παρατήρηση φανερώνει την σημαντική διάσταση των ελλείψεων και της προσπάθειας κάλυψής τους μέσω του ιδιωτικού τομέα περίθαλψης και οδηγεί στη σκέψη ότι προχωρεί περαιτέρω η εμπορευματοποίηση βασικών αναγκών που πλέον δεν καλύπτονται επαρκώς.

Παρά τις επιφυλάξεις εντοπίστηκαν από τους ερωτώμενους χρήσιμες πτυχές στην εφαρμογή του ΚΒΕ και αυτό μπορεί να συνοψιστεί στην φράση:

Ό,τι μπορεί να δοθεί επιπλέον για τους πολίτες είναι καλό δεδομένων των συνθηκών.

Επιπλέον διατυπώθηκε η άποψη ότι αυτή η χρηματική ενίσχυση μέσω ΚΒΕ θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη για την αγοραστική δύναμη των ωφελουμένων και:

...να τονώσει εν γένει την αγορά...

Υπογραμμίστηκε πάντως ότι αυτό πρέπει να γίνει μετά από ενδελεχή σχεδιασμό και να ληφθούν πρόνοιες που να μην καθιστούν την ενέργεια επί του πρακτέου μια ανεπαρκή προσπάθεια.

Είναι προφανής ο αντίκτυπος των μνημονίων στην αφήγηση των ερωτώμενων. Στον καθημερινό αυθόρμητο λόγο τα μνημόνια συνιστούν ένα συλλογικό τραύμα.

Από τα μνημόνια και μετά έχει «κατολισθήσει» η κρατική παροχή.

Η αίσθηση που αποπνέει η συνομιλία είναι ότι επικρατεί ένα καθεστώς μόνιμης διαχείρισης ελλειμματικότητας. Οι κρατικοί πόροι που παρέχονται στους δήμους δεν είναι αρκετοί. Αυτό είναι ένα σημαντικό πρόβλημα το οποίο πέραν του ότι αποτυπώνεται στην βιβλιογραφία (Σκαμνάκης, 2020), σε τεκμήρια του δήμου (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2020-2024) είναι κοινή αίσθηση και των εργαζομένων.

Ως προς την επιδοματική πολιτική υπάρχουν ενστάσεις από τους ερωτηθέντες:

Δεν εγκρίνω την επιδοματική πολιτική που γαλουχεί τα άτομα στο να μην επιδιώκουν κάτι καλύτερο. Δεφτά εφ' όρου ζωής σημαίνει για κάποιον να μην επιδιώκει κάτι καλύτερο.

Αυτή η παρατήρηση για την επιδοματοποίηση της κοινωνικής ζωής ενέχει ποικίλες διαστάσεις. Πρωτίστως όμως καταφέρεται ενάντια σε ένα δυσχερές κοινωνικό περιβάλλον που εξαναγκάζει τους αποδέκτες επιδομάτων να γίνονται έρμαιο μιας επιδοματικής ημι-ζωής που έχει ένα μόνιμο ταβάνι και συνθλίβει την διάνοιξη ενός πεδίου προσδοκιών και ενός καλύτερου μέλλοντος. Είναι μια επιτομή κριτικής των αναγκαίων μεν αλλά δυσλειτουργικών για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια επιδομάτων που λειτουργούν με παρενέργειες.

Ως αντιπαράδειγμα αυτοπαγίδευσης ωφελομένων ετέθη το εξής: Γίνονταν προτάσεις προς τους ωφελούμενους που λάμβαναν πενιχρά επιδόματα να αναλάβουν την φύλαξη ηλικιωμένων ώστε να μπορούν να συμπληρώνουν το εισόδημά τους. Δεν υπήρξε εν πολλοίς αποδοχή τέτοιων προτάσεων. Τις εν λόγω δουλειές τελικά αναλάμβαναν μετανάστριες από τις χώρες του ανατολικού μπλοκ οι οποίες συνέρρεαν στη χώρα την δεκαετία του 90'. Η άποψη της πληροφορήτριας ήταν ότι:

...οι γηγενείς ωφελούμενοι είχαν γαλουχηθεί με το έτοιμο, έστω κι αν ήταν λίγο, με τις παροχές και τα δώρα υπό μορφή βοήθηματος.

Η ψηφοθηρική χροιά των επιδομάτων είναι ένα θέμα που επίσης τέθηκε. Δημιουργούν πολιτική εξάρτηση και παράλληλα αποτρέπουν τους ωφελούμενους από διεκδικήσεις ενώ έχουν και μια κατευναστική λειτουργία. Ο εφησυχασμός που δημιουργούν τα επιδόματα είναι ένα μείζον ζήτημα και οι αποδέκτες οδηγούνται μοιραία σε μια παθητική στάση. Δημιουργείται μια

εξαρτητική ταυτότητα και αυτοί επαφίενται στην «καλοσύνη των ξένων» για να ανταπεξέλθουν στην καθημερινότητα. Αυτό φυσικά μπορεί να είναι απόρροια και της συστημικής διάρθρωσης των επιδομάτων δεδομένου ότι δεν υπάρχει λ.χ. η βαθμιαία απόσβεση του επιδόματος όταν ο ωφελούμενος καταστεί εργαζόμενος. Πολύ περισσότερο, διαφαίνεται μια τιμωρητική διάθεση όταν κάποιος προσπαθήσει να ενισχύσει το εισόδημά του αφού το όποιο επίδομα ανακαλείται. Ως συνέπεια αυτού είναι η ενδεχόμενη εργασιακή συμμετοχή των ωφελούμενων σε αδήλωτες θέσεις εργασίας που επιφέρουν διπλό πλήγμα: την αποστέρηση εισφορών στα κρατικά ταμεία και την επισφάλεια για τους εργαζόμενους ενίοτε σε συνθήκες που απέχουν από τις εργασιακές ρυθμίσεις προστασίας.

Η συζήτηση με τους ανθρώπους του Δήμου Κορυδαλλού δίνει ένα σημαντικό στίγμα για το τρόπο που εκλαμβάνεται το ΚΒΕ και οι επιφυλάξεις τους είναι σημαντικές όχι μόνο σαν επιχειρήματα κατά του ΚΒΕ αλλά και σαν αιτιάσεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη για τις συνθήκες εφαρμογής του. Παρότι μια δυνατότητα ΚΒΕ θεωρήθηκε ότι θα μπορούσε να είναι θετική ως επιπρόσθετο μέτρο (τουλάχιστον από έναν πληροφορητή), υπάρχει έντονος σκεπτικισμός αν αυτό θα μπορούσε να εφαρμοστεί στην Ελλάδα. Και εδώ ερχόμαστε αντιμέτωποι με ένα σημαντικό ζήτημα, του κατά πόσο η χώρα είναι κάτι εκτός της οργανωμένης Ευρώπης, έχει ιδιόζοντα *sui generis* χαρακτηριστικά που δεν αφήνουν χώρο για διαφοροποιημένες προσεγγίσεις και για εναλλακτικές σκέψεις. Αυτό είναι απόρροια της δομικής δυσλειτουργίας θεσμών στους οποίους οι πολίτες προσβλέπουν, όμως χωρίς ιδιαίτερη ελπίδα, ότι θα γίνουν αποδέκτες υπηρεσιών που απορρέουν από την εύρυθμη λειτουργία τους.

Στις συνεντεύξεις τονίστηκε ότι η ύπαρξη βασικών εύρωστων πυλώνων στο σύστημα υγείας και παιδείας συνιστά ένα σημαντικό πλαίσιο για την στήριξη και περαιτέρω ανάπτυξη της κοινωνίας. Ωστόσο αυτό μοιάζει περισσότερο με ένα ευχολόγιο παρά με βάσιμη προσδοκία. Δεδομένης αυτής της προβληματικής νεόκοποι παράγοντες όπως το ΚΒΕ περισσότερο ξενίζουν και δημιουργούν αμυντική προδιάθεση παρά συνιστούν μια βάση ελπίδας για κάτι καλύτερο. Άρα σημαντική παράμετρος είναι η διαφύλαξη και ανάπτυξη των υπαρχόντων κεκτημένων κοινωνικής πολιτικής, τα οποία θα είναι το υπόβαθρο για περαιτέρω εναλλακτικούς σχεδιασμούς. Στην περίπτωση του B-MINCOME διαπιστώθηκε η σημασία αυτού του παράγοντα.

Όσοι ζουν και εργάζονται υπό δύσκολες συνθήκες και σφιχτούς προϋπολογισμούς που δεν επιτρέπουν άρτια και ευάριθμη στελέχωση καθώς και την παροχή υπηρεσιών επιπέδου που οι ίδιοι σαν επαγγελματίες επιδιώκουν, θεωρούν ότι πρέπει να υπάρξει αναβάθμιση του συστήματος όπως

λειτουργεί, ενώ οι θετικές – αν αποδειχτούν τέτοιες – πιλοτικές ενέργειες έχουν θέση αφού σταθεροποιηθούν και αναπτυχθούν οι υπάρχουσες πολιτικές αλλά και οι θεσμικές παροχές προς τους πολίτες. Μπορεί αυτή η αντιμετώπιση να μοιάζει αρνητική ως προς το ΚΒΕ, ωστόσο η επαρκής εκτίμησή της είναι δυνατό να αποτελέσει τη βάση για την πιλοτική εφαρμογή του. Η φωνή των ανθρώπων στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής, εκεί που οι λειτουργοί της έρχονται αντιμέτωποι με συνθήκες ένδειας που μεταφράζεται σε μη ρευματοδοτούμενες οικίες, σε ανθρώπους που αντιμετωπίζουν βαριά ψυχολογικά προβλήματα και χρήζουν εντατικής στήριξης για να μπορέσουν να επιβιώσουν, σε ηλικιωμένους που δεν μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν και δεν διαθέτουν κάποιο περιβάλλον υποστήριξης, σε μονογονεϊκές οικογένειες που δεν δύνανται να καλύψουν τις βασικές ανάγκες, είναι ο αγγελιοφόρος της αφύπνισης για το τι πρέπει να γίνει. Και παρότι η επιδοματοποίηση της καθημερινής ζωής αυτών που επιβιώνουν εν μέσω αυτής είναι μια πραγματικότητα, πρέπει πρωτίστως να εξεταστούν οι συνθήκες παραγωγής αυτής της συσσωρευμένης δυστυχίας που η κοινωνική πολιτική πασχίζει να απαλύνει, πληττόμενη από πολλές ρυθμίσεις που υπαγορεύουν ποικίλα μέτρα λιτότητας προς τόνωση αριθμητικών και πλεονασματικών αγοραίων επιτευγμάτων.

8. Γενικά συμπεράσματα και προτάσεις

Αυτή η στοιχειώδης έρευνα περισσότερο αποκαλύπτει την ανάγκη για δέσμες ενεργειών που πρέπει να αναληφθούν ώστε να προχωρήσει η μελέτη για το ΚΒΕ, να γίνει κατανοητό στην ευρεία κοινότητα και να υπάρξει ανοιχτή διαβούλευση από τους κοινωνικούς εταίρους για τις προοπτικές του και τη χρησιμότητά του. Ειδικά για την ελληνική πραγματικότητα που βρίσκεται μέσα σε έναν κυκεώνα προβλημάτων, είναι σημαντικό να διερευνηθούν εναλλακτικοί δίαυλοι που ενδέχεται να οδηγήσουν σε μια κάποια ανάκαμψη.

Στη συνέχεια αναπτύσσονται κάποιες ιδέες – προτάσεις για το ΚΒΕ οι οποίες θα ήταν δυνατό να ληφθούν υπόψη στην διαδικασία προσέγγισης του. Προφανώς δεν είναι εξαντλητικές, ενδέχεται να φαντάζουν εκτός πραγματικότητας ή εξωτικές, ωστόσο ο δρόμος για το πέρασμα από τα ευχολόγια ή τα φαντασιοκοπήματα σε μια καλύτερη πραγματικότητα περνάει πάντα από την γη των ουτοπικών σκέψεων.

8.1 Ενδυνάμωση της συζήτησης

Η συζήτηση για το ΚΒΕ βρίσκεται σε μια κρίσιμη καμπή. Υπάρχει ένα εγγενές ενδιαφέρον τόσο από την πλευρά της ελληνικής ακαδημαϊκής κοινότητας με πρωτοστατούντα παράγοντα διάχυσης το Πάντειο και το Εργαστήριο Κοινωνικής Πολιτικής, μέσω διοργάνωσης θεματικών εκδηλώσεων

(«14^η Διεθνής Εβδομάδα Βασικού Εισοδήματος: Τοπικές εμπειρίες με παγκόσμια σκέψη» μεταξύ 21-23/09/2021,⁵¹ «Ακαδημία Βασικού Εισοδήματος» 31/03-03/04/2022.⁵²) Επιπλέον υπάρχει και κάποιο σχετικό ενδιαφέρον από τον πολιτικό κόσμο (τοποθετήσεις ΜΕΡΑ25 και απόψεις Γιάνη Βαρουφάκη⁵³) παρότι δεν φαίνεται σε αυτό το επίπεδο να υπάρχει ευρεία διαβούλευση για το θέμα.

Η ελληνική εκδοχή της Πρωτοβουλίας για το Βασικό Εισόδημα έχει δημιουργήσει ομάδα στο Facebook με περίπου 5.000 μέλη καθώς και ιστότοπο⁵⁴ για την προώθηση του ΚΒΕ. Με την εν λόγω διαδικτυακή παρουσία, γνωστοποιούνται στο ευρύ κοινό, ειδήσεις, θεωρητικές αναλύσεις, νέα και εκδηλώσεις που σχετίζονται με το ΚΒΕ. Η ελληνική πρωτοβουλία στήριξε εναργώς την Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών για την χορήγηση βασικών άνευ όρων εισοδημάτων σε όλη την ΕΕ.⁵⁵ Παρόλο που το δημοψήφισμα που διεξήχθη διαδικτυακά δεν συγκέντρωσε τον απαιτούμενο αριθμό υπογραφών (ένα εκατομμύριο) ώστε να αναληφθεί δράση σε επίπεδο θεσμικών οργάνων της ΕΕ για την συζήτηση του αιτήματος, η συγκέντρωση σχεδόν τριακοσίων χιλιάδων υπογραφών σε επίπεδο ΕΕ δεικνύει ότι υπάρχει ένα αναδυόμενο ενδιαφέρον για το ΚΒΕ σε ολόκληρη την Ευρώπη.⁵⁶

Αυτή η πρωταρχική αφύπνιση υπογραμμίζεται και πλαισιώνεται και από τις διεθνείς δράσεις και συζητήσεις οι οποίες προωθούν ενεργά αν μη τι άλλο την εξέταση των παραμέτρων και τον διάλογο για το θέμα. Ίδωμένο από θεωρητικής πλευράς, διαφαίνεται η ανάδυση ενός νέου παραδείγματος κοινωνικής πολιτικής που προάγει την ανάπτυξη των μεμονωμένων δρώντων και χειραφετεί τα άτομα αποδίδοντάς τους την θέση του ορθολογικού υποκειμένου το οποίο δεν χρειάζεται καθοδήγηση και επιτήρηση για να ζήσει την ζωή του. Μια τέτοια προσέγγιση θέτει την βάση της έμπρακτης αυτονομίας των πολιτών, όπως αυτή σχηματοποιήθηκε από τους πρωταρχικούς διανοητές της φιλελεύθερης ιδεολογίας και την θεωρία του ορθολογικού δρώντος.

Παρότι αυτή η θεωρία κατέστη η λυδία λίθος για την ανάπτυξη, ανάπτυξη και σταθεροποίηση του καπιταλιστικού συστήματος αποδείχτηκε εξαιρετικά επιλεκτική ως προς τις

---

⁵¹ https://www.efsyn.gr/oikonomia/elliniki-oikonomia/311056_peirama-toy-katholikoy-basikoy-eisodimatos (πρόσβαση 23/01/2023)

⁵² <https://www.ubie.org/athens-academy/> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁵³ <https://basicincome.org/news/2016/04/basic-income-essential-approach-varoufakis/> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁵⁴ <https://www.facebook.com/basicincomegr/> και <https://www.basicincome.gr/portal/el/> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁵⁵ https://europa.eu/citizens-initiative/initiatives/details/2020/000003_el (πρόσβαση 23/01/2023)

⁵⁶ Από την Ελλάδα συγκεντρώθηκαν 10.147 υπογραφές ή το 68,54% του κατωφλίου ποσόστωσης των 14.805 υπογραφών. Είναι αξιοσημείωτη η υπέρβαση των κατωφλίων στις περιπτώσεις της Γερμανίας (104,04%), της Ιταλίας (115,73%), της Σλοβενίας (120,14%) και της Ισπανίας (174,47%).

συνιστώσες της. Η υιοθέτηση ελεύθερων επιλογών δεν είναι μια ιδεαλιστική κατάσταση ανεξάρτητη από τους υλικούς και συμβολικούς πόρους, αλλά έχει έρεισμα στο οικονομικό υπόβαθρο. Ο εκθειασμός της ελευθερίας δράσης και του δόγματος ότι ο καθένας είναι ελεύθερος να φτιάξει τη ζωή του διατρέχει το καπιταλιστικό φαντασιακό για αιώνες. Ωστόσο παραβλέπει μια βασική παράμετρο για το κατά πόσο οι συγκείμενες κοινωνικές συνθήκες είναι αναγκαίες και συντείνουν προς μια τέτοια κατεύθυνση. Σύμφωνα με συνταγματικές και άλλες ανθρωπιστικές επιταγές, απαράγραπτα δικαιώματα όπως αυτό της ελευθερίας, της αυτοδιάθεσης, της εργασίας, της ανάπτυξης της ατομικότητας, της ανεξιθρησκίας, των κοινωνικών δικαιωμάτων, της ισότητας των φύλων είναι λίγο ή πολύ κατοχυρωμένα. Ωστόσο γνήσια οικονομικά δικαιώματα δεν έχουν εμφανικά προβλεφθεί από τα εν λόγω κείμενα στο βαθμό που η ίδια η οικονομική χειραφέτηση να καθίσταται αποκλειστικό φαντασιακό πεδίο δυναμικών επιλογών του ατόμου το οποίο έχει και την ευθύνη για την ευδωμή της. Η πορεία αιώνων έχει καταδείξει ότι η ατομική ευθύνη είναι ένα βολικό αφήγημα διαιώνισης των ανισοτήτων και ο τρόπος αντιμετώπισης των τελευταίων έγκειται στην φιλανθρωπική προσέγγισή τους και πρωτίστως σε ένα κοινωνικό κράτος το οποίο μετά την τριακονταετή μεταπολεμική άνθισή του, βάλλεται από τις δυνάμεις της αγοράς ως αντιπαραγωγικό. Υπάρχει ανάγκη για αλλαγή παραδείγματος προς αυτή την κατεύθυνση και το ΚΒΕ είναι μια τέτοια προσπάθεια αλλαγής, τουλάχιστον ως προς τις προθέσεις εφαρμογής αλλά και ως προς τις προϋποθέσεις για να εμπεδωθεί.

Ένα σημαντικό βήμα για την συζήτηση και την εφαρμογή του ΚΒΕ θα ήταν η θεσμική οργάνωση ενός παρατηρητηρίου που θα ασχολείται με το θέμα. Ο ρόλος του θα μπορούσε να είναι συντονιστικός για επιμέρους φορείς που ενδεχομένως ενδιαφέρονται, η επιστημονική μελέτη του πεδίου, η παροχή τεχνογνωσίας σε τρίτους, ο εντοπισμός ευρωπαϊκών προγραμμάτων τα οποία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν ως προς την πιλοτική διάσταση του ΚΒΕ. Επιπλέον, ένα τέτοιο παρατηρητήριο θα είχε την δυνατότητα να παρακολουθεί τις διεθνείς εξελίξεις για τα αντίστοιχα προγράμματα του ΚΒΕ, να διαβουλεύεται με ξένους φορείς και εν γένει να συμβάλλει στην δικτύωση του «κινήματος» για το ΚΒΕ. Ήδη στο εξωτερικό⁵⁷ υπάρχουν αντίστοιχες δράσεις ή /

---

⁵⁷ Ενδεικτικά: Stanford University: Stanford Basic Income Lab: <https://basicincome.stanford.edu/> (πρόσβαση 23/01/2023) / University of Pennsylvania: Center for Guaranteed Income Research: <https://www.penncgir.org/> (πρόσβαση 23/01/2023) / University of Bath: UBILab@IPR: <https://www.bath.ac.uk/campaigns/ubilab-ipr/> (πρόσβαση 23/01/2023) / The University of Sydney: Australian Basic Income Lab: <https://www.sydney.edu.au/arts/our-research/centres-institutes-and-groups/australian-basic-income-lab.html> (πρόσβαση 23/01/2023)

και θεσμοί που θα μπορούσαν να γίνουν παράδειγμα ή να λειτουργήσουν ως τροφοδότες τεχνογνωσίας. Για την ελληνική πραγματικότητα το Εργαστήριο Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου θα μπορούσε να αναλάβει έναν τέτοιο ρόλο.

8.2 Μια ενδεικτική πρόταση πιλοτικής δράσης: τα νησιά

Στο πλαίσιο της ελληνικής πραγματικότητας υπάρχουν εγγενή γεωγραφικά χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν στην εφαρμογή κλειστών πιλοτικών δοκιμών οι οποίες επιπλέον θα εμπεριείχαν τόσο το στοιχείο της αναπτυξιακής διάστασης όσο και καθαυτή την διερευνητική συνιστώσα για την δοκιμαστική εφαρμογή του ΚΒΕ. Τα μικρά νησιά της χώρας και μάλιστα αυτά των κάτω των 5000 κατοίκων που χρήζουν ειδικής φορολογικής ή άλλης μεταχείρισης θα μπορούσαν να είναι επιλέξιμες κοιτίδες για την πιλοτική εφαρμογή του ΚΒΕ. Σε αυτό το πλαίσιο ένα περιορισμένο πεδίο δοκιμής υπό ελεγχόμενη συνθήκη θα είχε τα εξής πλεονεκτήματα:

A) Σχετικά μικρό κόστος χρηματοδότησης

B) Μελέτη επιπτώσεων σε μικρή κλίμακα ως προς την δοκιμαστική εφαρμογή του ΚΒΕ

Γ) Συγκριτική μελέτη σε ομοειδή γεωγραφικά - νησιωτικά δείγματα της προ και μετά εφαρμογής του ΚΒΕ

Δ) Ευχέρεια στην διενέργεια τόσο ποσοτικής αλλά και ποιοτικής έρευνας παρότι το δείγμα είναι ιδιάζον και εξ αυτού όχι αντιπροσωπευτικό

Ε) Αφ' εαυτού αναπτυξιακή χροιά ανεξαρτήτως της πιλοτικής μελέτης

ΣΤ) Θα ήταν δυνατόν ως περίπτωση ελέγχου να επιλεγθεί έτερο μικρό νησί με παρόμοια δημογραφικά χαρακτηριστικά ώστε να υπάρξει μέτρο σύγκρισης

Παρότι ένα δοκιμαστικό πλαίσιο που θα περιλαμβάνει ένα ζεύγος μικρών νησιών με τα παραπάνω χαρακτηριστικά ως μονάδα μελέτης και ελέγχου δύναται να εκληφθεί ως ένα «δολιευμένο δείγμα» που θα έχει τα χαρακτηριστικά «μαύρου κουτιού» αφού μια νησιώτικη οικονομία τέτοιας διάστασης εκφεύγει από το συνολικό πλαίσιο της εθνικής οικονομίας δεδομένης της απόδοσής του, συνιστά από μια διαφορετική οπτική ένα πρόσφορο πεδίο μελέτης αφού θα διαφανούν οι επιπτώσεις ενός ΚΒΕ έστω κι αν αυτές αφορούν μια περίπτωση με ιδιόμορφα χαρακτηριστικά.

Ο αναπτυξιακός χαρακτήρας μια τέτοιας υπό συνθήκες χρηματοδότησης, αν μη τι άλλο, θα καταδειχθεί στο πλαίσιο μιας τέτοιας πραγματικής υπόθεσης. Λόγω του μεγέθους κάποιων

νησιών κύρια συνιστώσα του οποίου είναι και ο γεωγραφικός διαχωρισμός θα μελετηθούν ποικίλες διαστάσεις του ΚΒΕ. Ήδη στην Αστυπάλαια το πιλοτικό πρόγραμμα για την ηλεκτροκίνηση, παρόλο που καθοδηγείται από μια πολυεθνική εταιρεία, δείχνει τι μπορεί να μελετηθεί και πιλοτικά επιτευχθεί σε ένα κλειστό κοινωνικό κύκλωμα όπως το νησιωτικό, ώστε στη συνέχεια να αποτιμηθούν οι διαστάσεις την ηλεκτροκίνησης για μεγαλύτερες κλίμακες εφαρμογής.⁵⁸

Αντίστοιχα πεδία δοκιμής για το ΚΒΕ θα μπορούσαν να είναι είτε οικισμοί σε ορεινές περιοχές είτε και κωμοπόλεις, αφού η χώρα λόγω μεγέθους δίνει την δυνατότητα για εφαρμογή αντίστοιχων δράσεων σε μικρότερες κλίμακες. Η τοπική αυτοδιοίκηση αν ενεργοποιηθεί προς αυτή την κατεύθυνση θα ήταν δυνατόν να θέσει σε κίνηση τέτοιους μηχανισμούς που προσιδιάζουν στην πειραματική διακυβέρνηση (experimental governance)⁵⁹.

8.3 Προτάσεις χρηματοδότησης

Είναι δεδομένο ότι η κάθε κρατική πολιτική χρησιμοποιεί για την ενδυνάμωση του φορολογικού βραχίονά της ποικίλες τακτικές και πρακτικές. Πράγματα ή διαδικασίες, κεφάλαια ή άσκηση επιτηδευμάτων, που σε ορισμένα χρονικά σημεία δεν συνιστούσαν φορολογητέα ύλη, υπό το κράτος ορισμένων συνθηκών ή αναγκών, καθίστανται μέσα για την είσπραξη εσόδων ώστε να γεμίσει ο κρατικός κορβανάς. Από τον φόρο καπνού ή οινοπνεύματος μέχρι το τέλος κινητής τηλεφωνίας και την θέσπιση διοδίων στους αυτοκινητοδρόμους, είναι φανερό οι δυνατότητες και τα μίγματα πολιτικών που μπορούν να χρηματοδοτήσουν τις κρατικές ή τελικά τις κοινωνικές ανάγκες όπως λχ η Έκτακτη Αμυντική Εισφορά που εφαρμόζεται στην Κύπρο⁶⁰. Αυτή η θεσμική ευχέρεια των κρατών ή / και περιφερειακών οντοτήτων όπως η ΕΕ να χαράσσουν και αξιοποιούν πολιτικές που συνδράμουν στις ανάγκες των κοινωνιών, παρότι διέρχονται μέσα από πολλούς

---

⁵⁸ <https://www.euro2day.gr/news/economy/article/2137255/handelsblatt-h-hlektrokinshsh-kai-to-peirama-ths-as.html> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁵⁹ <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09654313.2021.2015749> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁶⁰

<https://mof.gov.cy/gr/%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%B5%CE%BD%CE%B4%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE/%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BA%CE%AF%CE%BD%CE%B7%CF%84%CF%81%CE%B1/1-%CE%BA%CE%AF%CE%BD%CE%B7%CF%84%CF%81%CE%B1-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%AD%CE%BB%CE%BA%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B5%CE%BD%CE%B4%CF%8D%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD> (πρόσβαση 23/01/2023)

συμβιβασμούς συμφερόντων, είναι το κλειδί για την αντίστοιχη εξοικονόμηση πόρων που θα διοχετευθούν στη συνέχεια στην χρηματοδότηση του ΚΒΕ.

Κατωτέρω γίνεται μια αδρή περιγραφή μερικών πεδίων που θα μπορούσαν να χρηματοδοτήσουν ενέργειες όπως το ΚΒΕ. Η απαρίθμηση είναι αναγκαστικά ενδεικτική και λαμβάνει υπόψη τις τρέχουσες κυρίως τεχνολογικές εξελίξεις η βαρύτητα των οποίων είναι αντιληπτή.

8.3.1. Τέλος συμπεριφορικού κεφαλαίου

Η χρήση των μηχανών αναζήτησης και των social media έχει εισχωρήσει σε κάθε πτυχή του ανθρώπινου βίου. Καθαυτή η συμμετοχή των ατόμων στα εικονικά περιβάλλοντα συνιστά μια ακούσια εργασία η οποία παρότι νοείται ως διασκέδαση – ιδιότυπη ψυχαγωγία παρεχόμενη δωρεάν κατά δήλωση των παρόχων, στην ουσία αποσπά μια άδηλη υπεραξία από τους χρήστες. Οι τελευταίοι αμέριμνα αλληλεπιδρώντας σε ένα ιδιότυπο λούνα – παρκ όπως αυτό του παλιού καιρού αλλά χωρίς ενσώματα συμμετοχή, είναι εγκλωβισμένοι σε αυτή την ασώματα παραγωγή δεδομένων που στην εποχή μας ορίζονται ως μεγάλα (big data).

Η Zuboff (2019:107) ορίζει αυτή την διεργασία ως παραγωγή «συμπεριφορικού πλεονάσματος» το οποίο μετατρέπεται σε ένα ιδιότυπο κεφάλαιο εκμεταλλεύσιμο από τους παρόχους. Ουσιαστικά είναι η καταγραφή της δυναμικής αγοραστικής συμπεριφοράς των χρηστών και όπως το αποτυπώνει «Είμαστε τα μέσα ανάπτυξης των στόχων άλλων» (Zuboff, 2019:133). Η επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων παράγει εμπορεύσιμα γνωστικά στοιχεία καταναλωτικής, πολιτικής ή άλλης προδιάθεσης των υποκειμένων που στην εν λόγω διαδικασία αντιμετωπίζονται ως αντικείμενα ή διαφορετικά διατυπωμένο ως σχεσιακές μονάδες πάνω στις οποίες δομείται ερήμην τους ένα εκμεταλλευτικό πλαίσιο από το μάρκετινγκ και την υλική ή άυλη παραγωγή εν γένει. Τα κέρδη που απορρέουν για τους εν λόγω παρόχους θα μπορούσαν να υπολογίζονται ως μια εναλλακτική φορολογητέα ύλη η οποία θα αποφέρει κάποιου είδους τέλος προερχόμενο από την ακούσια επένδυση χρόνου των χρηστών τέτοιων εφαρμογών. Εφαρμόζοντας χρονοχρέωση – δηλαδή βάσει του αριθμού των ωρών που δαπανάει κάποιος χρήστης περιδιαβαίνοντας στις εν λόγω πλατφόρμες – θα ανακτάται ένα χρηματικό κλάσμα ως τέλος για την χρηματοδότηση του ΚΒΕ.

Είναι ίσως ώριμη η συγκυρία κατά την οποία πεδία που η τεχνολογία τα κατέστησε no man's land και απρόσκοπτα συνιστούν εκμεταλλεύσιμους πόρους από πολυεθνικές που έχουν τη δύναμη και τα μέσα, να αρχίσουν να επιστρέφουν στην κοινωνία ένα κομμάτι αυτού του πλούτου και να καταβάλλουν σε αυτήν ένα ποσοστό από την άδηλη εργασία που εμφανίζεται ως

διασκέδαση και δωρεάν παροχή. Το ΚΒΕ θα μπορούσε να ενσωματώσει αυτή την επιστροφή αξίας. Εξάλλου, στην προ διαδικτύου εποχή, οι εταιρείες μάρκετινγκ έδιναν αμοιβή για τη συμμετοχή ατόμων σε ομάδες που δοκίμαζαν προϊόντα για να εκφράσουν την άποψή τους. Μέσω των πλατφορμών αυτή η στοιχειώδης παλαιική ανταμοιβή αποσοβείται χωρίς κόστος για τις επιχειρήσεις. Είναι μια πραγματικά γκρίζα εκμετάλλευση ακούσιας εργασίας αφού η ψηφιακή συμπεριφορά του καθενός μεταπωλείται ερήμην του.

8.3.2. Τέλος διαδικασίας αυτοματοποίησης

Ο Yuval Noah Harari, στο βιβλίο του *21 μαθήματα για τον 21^ο αιώνα* στο κεφάλαιο για την εργασία, χρησιμοποιεί έναν ζοφερό υπότιτλο: «Όταν μεγαλώσεις, μπορεί και να μην έχεις δουλειά.» Harari, Y.N., (2018:38). Ήδη από το 1933 ο Keynes είχε αναφερθεί στο ότι η διαδικασία εξοικονόμησης εργασίας ξεπερνάει τον ρυθμό εξεύρεσης νέων χρήσεων την εργασίας (Frey & Osborne 2013:13). Επιπρόσθετα, οι Frey & Osborne (2013) αξιοποιώντας τα στοιχεία του O*NET,⁶¹ την βάση δεδομένων για αναζήτηση επαγγελματών των ΗΠΑ, και λαμβάνοντας υπόψη 702 επαγγέλματα και τα χαρακτηριστικά τους, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το 47% των θέσεων εργασίας στις ΗΠΑ αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της αυτοματοποίησης. Το U.S. Council of Economic Advisers σε έκθεσή του το 2016 με αποδέκτη τον πρόεδρο των ΗΠΑ είχε επισημάνει ότι το 83% των εργασιών που αμείβονται κάτω των 20\$ την ώρα μπορούν να αυτοματοποιηθούν (McAfee, A., & Brynjolfsson, E., 2016:140). Όπως αναφέρεται σε έρευνα του Ινστιτούτου Bruegel (ΣΕΒ, 2019:16), η εγκατάσταση ενός ρομπότ για κάθε χίλιους εργαζόμενους, επιφέρει μείωση στην απασχόληση κατά 0,16 έως 0,20%. Ο ίδιος ο ΟΟΣΑ επισημαίνει το μέλλον της ρομποτοποίησης αναφέροντας ότι το σύνολο πωληθέντων βιομηχανικών ρομπότ από 78.055 το 2001 θα ανέρχονταν το 2021 σε 630.000.⁶²

Η παραπάνω πρόχειρη σταχυολόγηση συμπερασμάτων για το μέλλον της εργασίας στο πλαίσιο της ρομποτοποίησης, σε συνδυασμό με την τάση που υπάρχει για την παροχή κλασματικής εργασίας μέσω πλατφορμών, οδηγεί στο σκοτεινό σενάριο ότι σύντομα η εργασία δεν θα είναι δικαίωμα, ούτε καν υποχρέωση, αλλά μια μικρή πιθανότητα. Το τέλος επί της πλήρως αυτοματοποιημένης εργασίας θα μπορεί να είναι άλλος ένας τρόπος χρηματοδότησης για το ΚΒΕ. Ήδη το σαρωτικό κύμα της υποκατάστασης εργασιών από ρομπότ και αυτοματισμούς έχει από

⁶¹ <https://www.onetcenter.org/overview.html> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁶² <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9ee00155-en/1/2/2/index.html?itemId=/content/publication/9ee00155-en&csp=b4640e1ebac05eb1ce93dde646204a88&itemIGO=oecd&itemContentType=book> (πρόσβαση 23/01/2023)

καιρό επισημανθεί και υλοποιηθεί. Πρόσφατες δημοσιεύσεις⁶³ για το λογισμικό ChatGPT⁶⁴ το οποίο έχει δυνατότητα να υποκαταστήσει την ανθρώπινη γνώση ακόμα και για επαγγέλματα όπως αυτό των νομικών και των δημοσιογράφων δημιουργώντας ανθρώπινο συνεκτικό και ευλογοφανή λόγο, υποδηλώνουν την κατεύθυνση και τις εκφάνσεις που μπορεί να λάβει η τεχνητή νοημοσύνη εν γένει. Δεδομένου ότι οι τεχνολογικές μεγά-τάσεις δεν αναστρέφονται και δεν μπορεί κανείς εκφράζοντας ένα νέο-λουδιτισμό να απαιτήσει να μεταστραφούν, οι κοινωνίες οφείλουν να προστατεύσουν τα κενά ανθρωπισμού που αυτές θα επιφέρουν.

Βάσει αυτού του σκεπτικού το τέλος που προαναφέρθηκε θα εφαρμόζεται επί της παραγωγικότητας των «μηχανικών εργαζομένων» αλλά και στις τεχνολογίες όπως η ChatGPT, ως ένας μηχανισμός ανασφάλισης για τους πόρους που θα στερούνται οι «ανθρώπινοι εργαζόμενοι». Τα ποσά που θα προκύπτουν, θα τροφοδοτούν το ταμείο για την διανομή του ΚΒΕ. Ίσως μάλιστα αυτή η εξέλιξη επιφέρει την υλοποίηση «της γης της επαγγελίας» την οποία είχε οραματιστεί ο Κένυς, ήδη από το 1930, ότι θα επέρχονταν στο μέλλον, όταν η κεφαλαιακή αύξηση, η βελτίωση της παραγωγικότητας και η τεχνολογική πρόοδος θα έφταναν σε ένα τέτοιο σημείο ανάπτυξης κατά το οποίο δεν θα χρειάζεται κανείς να εργάζεται πάνω από 15 ώρες την εβδομάδα. (Suzman, 2021:11).

Ίσως τέτοιες προσδοκίες να εμπεριέχουν κάποιου είδους αφελή ιδεαλισμό, ωστόσο οι κοσμογονικές αλλαγές που ήδη κάνουν τον γνωστικό ορίζοντα της ανθρωπότητας να τρίζει από την κατάρρευση χρόνιων βεβαιοτήτων, μπορούν να αφυπνίσουν τα αντανάκλαστικά της κοινωνικής πολιτικής και να αναζητηθούν λύσεις για την εφαρμογή ρηξικέλευθων εναλλακτικών όπως το ΚΒΕ.

8.3.3. Τέλος πνευματικής ιδιοκτησίας

Η Παγκόσμια Τράπεζα για το 2021 παγκοσμίως, υπολογίζει το κόστος για την χρήση υλικού που υπάγεται σε πνευματική ιδιοκτησία σε 433,62 δις δολάρια εκ των οποίων το 1/3 αντιστοιχεί στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάτι λιγότερο του 1/3 στις ΗΠΑ⁶⁵ (πρβλ. Διάγραμμα 3). Τέτοια δυσθεώρητα ποσά θα μπορούσαν να είναι ένα υπόβαθρο χρηματοδότησης του ΚΒΕ σε παγκόσμιο ή περιφερειακό επίπεδο. Δεδομένου ότι λ.χ. τα συγγραφικά δικαιώματα στην ΕΕ⁶⁶ έχουν έναν

⁶³ <https://www.naftemporiki.gr/techscience/1431545/ptychio-nomikis-pire-to-programma-technitis-noimosynis-chatgpt/> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁶⁴ <https://openai.com/> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁶⁵ <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.ROYL.CD> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁶⁶ Ενδεικτικός πίνακας διάρκειας πνευματικής ιδιοκτησίας:
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries%27_copyright_lengths#cite_note-EU-79 (πρόσβαση 23/01/2023)

ορίζοντα εκμετάλλευσης καθόλη τη διάρκεια ζωής του δημιουργού πλέον 70 έτη από τον θάνατο του⁶⁷ άρα οι καθολικοί δικαιούχοι αυτού του δικαιώματος, το οποίο φυσικά εμπεριέχει και εισόδημα, καρπώνονται οφέλη για τα οποία δεν εργάστηκαν, αποτελεί ένα σημαντικό κεφάλαιο το οποίο θα μπορούσε να αποδώσει κάποιου είδος τέλος για την εξασφάλιση ενός ΚΒΕ ή εντέλει ένα ποσό για την χρηματοδότηση άλλων εκφάνσεων κοινωνικής πολιτικής.

Πρέπει να σημειωθεί ότι βάσει του αντεπιχειρήματος για την μη εφαρμογή του ΚΒΕ (ή την διανομή άλλων επιδομάτων με έλεγχο πόρων και θέση υποχρεώσεων) είναι ότι οι δικαιούχοι δεν μπορούν να λαμβάνουν εισοδήματα μη δεδουλευμένα. Αυτή η προσέγγιση πέραν του ότι δεν δικαιολογεί την εκμετάλλευση κάποιας κληρονομιάς από έναν δικαιούχο που δεν κόπιασε για αυτή, κατ' αντιστοιχία, ένας καθολικός διάδοχος δημιουργού δεν θα έπρεπε να λαμβάνει τουλάχιστον χωρίς κάποια ειδική φορολόγηση ένα κληρονομητέο δικαίωμα. Περαιτέρω, η πνευματική ιδιοκτησία δεν είναι ένα πλάσμα που ανήκει σε μια ατομικότητα δεδομένου ότι κοινωνικές συντεταγμένες δημιουργούν το πλαίσιο για την παραγωγή περιεχομένου το οποίο σε καμία περίπτωση δεν είναι αυτοφύες αλλά έντονα εξαρτημένο από την ανθρώπινη πραγματικότητα. Ως εκ τούτου, και παραφράζοντας τον Πέιν, η πνευματική κληρονομιά και η αποτύπωσή της σε εμπράγματο φορέα, έχει στοιχεία της κοινωνικής και πανανθρώπινης κληρονομιάς. Συνεπώς πρέπει να αποδίδει σε αυτή την πραγματικότητα που συνέβαλλε στη δημιουργία της ένα κομμάτι μιας υπεραξίας που δεν θα υφίστατο χωρίς την γενικευμένη εισροή της έστω κι αν αυτή είναι άρρητη και δεν είναι δυνατόν να υπολογιστεί επαρκώς.

Αντίστροφα, τα έργα πνευματικής ιδιοκτησίας για τα οποία παύει ο χρόνος προστασίας τους (λ.χ. έργα του Ντοστογιέβσκι, του Κάφκα και τόσων άλλων ή ακόμη πατέντες τεχνολογικές ή χημικές που έληξε ο χρόνος προστασίας τους), είναι σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό κοινά κτήματα για τα οποία ωστόσο η πλειοψηφία των καταναλωτών, καταβάλλει ένα τίμημα που θα μπορούσε να ευεργετεί με κάποιο τρόπο αυτό το κοινό με την καταβολή κάποιου τέλους ως αντισταθμιστικό ωφέλημα που θα βελτίωνε άλλες πλευρές του κοινωνικού του βίου. Διαφορετικά διαπιστώνουμε έναν τύπο σύγχρονης περιφραξής – όπως έγινε άλλοτε με την γη – ο οποίος διαρρηγνύεται μόνο μέσω της αγοραστικής δύναμης. Επιπλέον, η παραγωγή πνευματικού υλικού είτε λογοτεχνικού είτε software είτε άλλου τύπου υπό το καθεστώς αδειών creative commons, ενσωματώνεται ενίοτε σε εμπορικά προϊόντα τα οποία αποκτούν προστιθέμενη αξία. Αυτή η αξία,

---

⁶⁷ Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights (codified version) / <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32006L0116> (πρόσβαση 23/01/2023)

βάσει τους σκεπτικού των δημιουργών του αρχικού έργου, πρέπει να ρέει χωρίς προσκόμματα στο σύνολο των κοινωνιών και αν τελικά περικλείεται μέσα σε εμπορικά προϊόντα, είναι αναγκαίο να αποπληρώνει αυτό το ευεργέτημα ανταποδίδοντάς το.

Από τα ανωτέρω γίνεται εμφανές ότι η άυλη μορφή της πνευματικής ιδιοκτησίας μπορεί να καταστεί ένα μέσο για να προσποριστεί ολόκληρη η κοινωνία ικανές προσόδους για την αξιοπρεπή επιβίωσή της. Αυτή η προοπτική δεν είναι μια κατάργηση της ιδιοκτησίας καθαυτής, αλλά ρύθμιση των όρων άσκησής της. Εξάλλου η απροθυμία των εμπορικών διαχειριστών της ανθρώπινης διανοήσης δεν κάμπτεται σε τέτοιο σημείο ώστε να αποδεχτούν την μη εμπορική διάθεση (λ.χ. φαρμάκων) σε πληθυσμούς που υποφέρουν από ασθένειες αλλά δεν είναι σε θέση να επωμιστούν το οικονομικό βάρος των εν λόγω σκευασμάτων.

Στην ελληνική πραγματικότητα, βάσει του Ν.4481/2017, άρθρο 54⁶⁸ υπάρχει πρόνοια για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας η οποία πραγματώνεται με την καταβολή αμοιβής 2% επί της αξίας ηλεκτρονικών υπολογιστών και άλλων συναφών συσκευών (π.χ. tablets) με αντίστοιχες προδιαγραφές (παρ.3α), 6% επί της αξίας συσκευών εγγραφής ήχου, εικόνας και άλλους υλικούς φορείς πρόσφορους για εγγραφή – αναπαραγωγή υλικού που υπάγεται στην πνευματική ιδιοκτησία (παρ.3β) και 4% επί της αξίας φωτοτυπικών συσκευών, εκτυπωτών, σαρωτών, φωτοτυπικού χαρτιού κλπ. Μια ενδιαφέρουσα διαφοροποίηση - επέκταση αυτής της νομικής ρύθμισης θα μπορούσε να είναι και η παρακράτηση ενός μικρού ποσοστού επί της τιμής των προϊόντων που ενσωματώνουν πνευματική ιδιοκτησία ή αναπαράγουν τους υλικούς και άυλους φορείς διανομής της. Κατ' αυτόν τον τρόπο επί της τιμής λ.χ. ενός βιβλίου, κινηματογραφικού εισιτηρίου, μουσικού αρχείου, μετάδοσης τηλεοπτικών προγραμμάτων η επί όποιας δεσμευμένης πατέντας χημικής, τεχνολογικής ή άλλης, θα μπορούσε να επιβάλλεται ένα ποσοστό προς απόδοση για την ενίσχυση του προϋπολογισμού κάποιου ταμείου για την καταβολή ΚΒΕ (πρβλ. Alston σε Young, 2019:390)

Ο αντίλογος σε αυτή την πρόταση είναι προφανής: θα προκύψει επιβάρυνση των ειδών που ενσωματώνουν πνευματική ιδιοκτησία γεγονός που θα οδηγήσει στην απουσία κινήτρων για την δημιουργία πνευματικών δημιουργημάτων. Ωστόσο, αν δεν τονωθεί η αγοραστική δύναμη των δυνητικών καταναλωτών και η καλύτερευση των συνθηκών ζωής τους με την χρηματοδότηση

---

⁶⁸ <https://www.e-forologia.gr/lawbank/document.aspx?digest=6CCB77787546540.299D46F65100&version=2017/07/20> (πρόσβαση 23/01/2023)

ενός ΚΒΕ ή εν τέλει με κάποιο άλλο μέτρο, τα παράγωγα της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν θα έχουν αποδέκτες.

8.4 Ο κατώτατος μισθός ως σημείο αναφοράς

Τρεχόντως στην Ελλάδα γίνεται ευρεία και εν πολλοίς ένθερμη συζήτηση για την πρόθεση αύξησης του κατώτατου μισθού.⁶⁹ Τα σενάρια στον τύπο αναφέρουν μια κατώτερη προσδοκώμενη αύξηση της τάξης του 5,5% (752 ευρώ) έως και 9,5% (781 ευρώ).⁷⁰ Το πρώτο σενάριο επαναφέρει τον κατώτατο μισθό στα επίπεδα του Ιουλίου 2011 λίγο πριν την εφαρμογή των μνημονίων και την παρεπόμενη μείωσή του κατά 22% η οποία καθορίστηκε νομοθετικά.⁷¹ Βάσει των στοιχείων στο πλαίσιο των προτάσεων για τον κατώτατο μισθό του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ τόσο για το 2021⁷² όσο και για το 2022⁷³ διαπιστώνεται στην Ελλάδα υπολείπεται του 60% του διάμεσου μισθού πλήρους απασχόλησης, ενώ επιπλέον το ύψος του εκπεφρασμένο σε μονάδες ίδιας αγοραστικής δύναμης (PPS) μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ κατατάσσει την χώρα μεταξύ των τελευταίων επτά χωρών (ακολουθούν την Ελλάδα χαμηλότερα στην κατάταξη οι: Ουγγαρία, Τσεχία, Εσθονία, Σλοβακία, Λετονία, Βουλγαρία) (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2022:7). Επιπλέον βάσει του δείκτη Kaitz (πρβλ. Πίνακα 1 και Διαγράμματα 1&2), η Ελλάδα μόλις το 2018 πέτυχε τα επίπεδα του 2009 όσον αφορά το επίπεδο του εν λόγω δείκτη.

Δίνεται έμφαση στον ικανοποιητικό κατώτατο μισθό δεδομένου ότι έχει μια διττή χρησιμότητα: για τους εργαζόμενους το επαρκές ύψος του στηρίζει την ικανότητα αξιοπρεπούς διαβίωσης – όπως αυτό συνάδει και με την πρόταση οδηγίας COM(2020) 682 final⁷⁴ αλλά και με

⁶⁹ <https://www.neolaia.gr/2023/01/15/katwtatos-misthos-paragontes-pou-krino-in-auksisi-odikos-xartis/> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁷⁰ <https://www.neolaia.gr/2023/01/10/katwtatos-misthos-ksekinoun-oi-diavouleuseis-gia-thn-aykshsh-tou/> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁷¹ <https://www.enikos.gr/economy/katotatos-misthos-defteri-afxisi-se-tesseris-mines/1789578/> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁷² <https://ypergasias.gov.gr/wp-content/uploads/2021/07/4.-%CE%99%CE%9D%CE%95-%CE%93%CE%A3%CE%95%CE%95-%CE%97-%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CF%8E%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B8%CF%8C-%CF%84%CE%BF-2021.pdf> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁷³ <https://ypergasias.gov.gr/wp-content/uploads/2022/04/5.-%CE%93%CE%A3%CE%95%CE%95-%CE%97-%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%99%CE%9D%CE%95-%CE%93%CE%A3%CE%95%CE%95-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CF%8E%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B8%CF%8C-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CF%84%CE%BF-2022.pdf> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁷⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0682> (πρόσβαση 23/01/2023)

άλλες θεσμικές προτάσεις ρύθμισης όπως οι 20 αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων,⁷⁵ ενώ αφετέρου σχετίζεται με την δυνατότητα διαφυγής από την επιδοματική στήριξη αφού ένας θεσμοθετημένος επαρκής κατώτατος μισθός δεν δρα ανασταλτικά ως προς την εναλλακτική δυνατότητα για εξεύρεση εργασίας, όταν αυτή υπάρχει, για τον επιδοματούχο. Ωστόσο η εφαρμογή ενός αξιοπρεπούς κατώτατου μισθού, συμπληρούμενη από ένα ΚΒΕ που θα λειτουργούσε ως «κοινωνικός κατώτατος συμπληρωματικός μισθός» θα είχε τις εξής σημαντικές επιπτώσεις όχι μόνο στους εργαζόμενους, μιας και η αξιοπρεπής διαβίωση δεν πρέπει να είναι προνόμιο μόνο αυτών δεδομένου ότι η ρύθμιση της αγοράς εργασίας δεν φαίνεται να επιφυλάσσει θέσεις απασχόλησης πλήρους ή μερικής για όλους:

- **Αύξηση του ΑΕΠ:** Σύμφωνα με εκτιμήσεις του μακροοικονομικού υποδείγματος αποθεμάτων-ροών (Pierros, 2021), η αύξηση στον κατώτατο μισθό αυξάνει το πραγματικό ΑΕΠ (INE-ΓΣΕΕ, 2022:14). Κατ'αναλογία η προσθήκη ενός ΚΒΕ στο σύνολο του πληθυσμού (ή έστω σε μέρος του για αρχή) θα συντελούσε σε αυτή την αύξηση λόγω ενίσχυσης της ζήτησης. Η τελευταία καταβαρυνόμαστε όταν μια οικονομία όπως η ελληνική η οποία στηρίζεται σε αυτή τη ζήτηση δεν την επιτυγχάνει ή τελικά την αποστερείται.
- **Ενίσχυση του εισοδήματος των μερικώς απασχολούμενων:** Δεδομένου ότι το καθεστώς της μερικής ή ευέλικτης απασχόλησης κερδίζει συνεχώς έδαφος και για τα ελληνικά δεδομένα ανέρχεται στο 30% (Κουζής, 2022:249), ενώ δεν διαφαίνεται ανατροπή της συγκεκριμένης συνθήκης, το ΚΒΕ θα ήταν μια ενίσχυση οιονεί κατώτατου «κοινωνικού μισθού» ώστε οι εργαζόμενοι υπό αυτό το μερικό καθεστώς απασχόλησης να μην αποτελούν – όσο το δυνατόν - μέρος του πρεκαριάτου όπως περιγράφηκε παραπάνω.
- **Αναβάθμιση και αναγνώριση της απλήρωτης εργασίας:** ένα ΚΒΕ συνιστά όχι μόνο μια δίκαιη ή ηθική αναγνώριση - με χρηματικούς όρους - επιμέρους σημαντικών εργασιακών εισροών στην κοινωνία, αλλά επίσης αμείβει στην ουσία συντελεστές παραγωγής που αν και απαραίτητοι για την εύρυθμη λειτουργία τόσο της κοινωνίας όσο και της παραγωγής καθαυτής, δεν λαμβάνονται υπόψη - σε τελική ανάλυση - ως τέτοιοι, ενώ παράλληλα

---

⁷⁵ European Pillar of Social Rights (20 principles): https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en (πρόσβαση 23/01/2023)

απαξιώνονται. Το ΚΒΕ θα διαδραμάτιζε τον ρόλο του κατώτατου μισθού στους σκιώδεις εργαζόμενους των οποίων η εργασία δεν προσμετράται ως εργασιακή εισροή.

- **Ενεργητική ανάσχεση των επιπτώσεων της τεχνολογικής ανεργίας:** Αν η παραγωγικότητα είναι ένα αδιαμφισβήτητο δόγμα, η ρομποτοποίηση της παραγωγής και ο παραμερισμός και υποκατάσταση της ανθρώπινης εργασίας είναι βέβαιο ότι θα πετύχει το στόχο για την απεριόριστη αύξησή της. Το ζητούμενο είναι πώς ο περιθωριοποιημένος από την παραγωγική διαδικασία ανθρώπινος παράγοντας θα αποκατασταθεί μέσα στο κοινωνικό – εργασιακό γίγνεσθαι χωρίς να καταστεί παρίας των τεκταινόμενων. Το ΚΒΕ αν μη τι άλλο είναι ένα οικονομικό – εισοδηματικό μέσο απάλυνσης αυτών των συνεπειών. Διαφορετικά τα παράγωγα αυτής της θεαματικής παραγωγικότητας δεν θα απορροφώνται επιπλέον από κάποια σφριγηλή αγορά αλλά θα παραμένουν αδιάθετα. Το ΚΒΕ θα μπορούσε να είναι αυτού του είδους ο κατώτατος μισθός για όσους δεν έχουν ήδη έναν λόγω μη απασχόλησης.

Η παρούσα αναφορά για τον κατώτατο μισθό έχει μια διττή διάσταση: αφενός δίνεται έμφαση ότι κάποιες κερτημένες πολιτικές πρέπει να παραμείνουν και όχι να υποβαθμιστούν από μια ενδεχόμενη εφαρμογή ενός ΚΒΕ, και αφετέρου ότι το ΚΒΕ θα είναι μια ενισχυτική ένεση ρευστότητας σε εργαζομένους και μη. Εάν η πρόθεση κάποιας μερίδας θιασωτών του ΚΒΕ είναι η αντικατάσταση όλων των άλλων μισθολογικών διασφαλίσεων, βοηθημάτων, επιδομάτων ή ενισχύσεων, τότε το ΚΒΕ δεν θα επιτελέσει τον ρόλο του ως οικονομικό δικαίωμα για όλους, αλλά θα καταστεί ένας δούρειος ίππος για μια ακόμα μεγαλύτερη υποβάθμιση των κοινωνικών πολιτικών.

8.5 Μεθοδολογία και οδικός χάρτης για την εφαρμογή ενός πιλοτικού προγράμματος ΚΒΕ

Η υλοποίηση μιας πολιτικής ΚΒΕ είναι ένα μείζον ζήτημα το οποίο η βιβλιογραφία πραγματεύεται τόσο από φιλοσοφικής πλευράς και οπτικής ανθρώπινων δικαιωμάτων, όσο και από πλευράς εφαρμοστικών δυνατοτήτων. Η εφαρμοσιμότητα, αν θεωρήσουμε ότι θα υπάρξει μια καταρχήν συμφωνία στην χρησιμότητα του ΚΒΕ, έχει ως προαπαιτούμενα την συναντίληψη παραγόντων όπως οι αξίες των διαφορετικών κοινωνιών, τις οικονομικές δυνατότητες χρηματοδότησης και τις εκάστοτε θεσμικές κερτημένες ταχύτητες οι οποίες δρουν ανασταλτικά και λόγω καθιερωμένων πολιτικών συμφερόντων οδηγούν σε αγκυλώσεις. Είναι σκόπιμο ο τρόπος εφαρμογής να αντιμετωπιστεί και τεχνικά μέσα από συγκεκριμένες μεθοδολογικές αρχές ώστε να υπάρξει μια μετάπτωση από το αφαιρετικό πεδίο σύλληψης του ΚΒΕ, σε επί του

πρακτέου προτάσεις ώστε να μην φαντάζει σαν μια άσκηση επί χάρτου που ενδέχεται να εφαρμοστεί.

Υπό το φως αυτής της διαπίστωσης παρουσιάζεται κατωτέρω μια αναφορά για την μεθοδολογική προσέγγιση ενός δυνητικού οδικού χάρτη για την εφαρμογή προγραμμάτων ΚΒΕ και ενδεικτικές προτάσεις επ' αυτού.

8.5.1. Μεθοδολογικές επισημάνσεις εφαρμογής του ΚΒΕ

Ο σχεδιασμός προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής είναι «...μια διαδικασία και μια πρακτική με την οποία επιδιώκεται η βέλτιστη αλληλουχία ενεργειών, για την επίτευξη ενός προκαθορισμένου σκοπού» (Δημουλάς, 2019:31). Η συνθετότητα των εν λόγω προγραμμάτων, και καθαυτό το ΚΒΕ ακόμα και στην πιλοτική του διάσταση είναι ένα εξαιρετικά σύνθετο πρόγραμμα, απαιτεί των συγκερασμό και την συνέργεια οργανώσεων, φορέων, αξιοποιήσιμων πόρων, μέσων και τεχνικών ώστε να επιτευχθεί μια βέλτιστη ικανοποίηση αναγκών και επίλυση κοινωνικών προβλημάτων.

Δεδομένου ότι σε συστημικό επίπεδο το σύνολο των θεσμών και των ομάδων συμφερόντων δημιουργούν «επικρατούντα καθεστάτα κοινωνικής πολιτικής» (Ian Gough σε Δημουλάς, 2019:38) τα οποία τείνουν να αυτοαναπαράγονται στο διηνεκές και να έχουν μια εγγενή δυναμική η οποία καθορίζει την δυνατότητα τροποποίησης ή διαφοροποίησής τους, είναι αναγκαίο οι όποιες εκτιμήσεις σχεδιασμού να συνυπολογίζουν αυτές τις δομικές ορίζουσες. Κατά συνέπεια ο σχεδιασμός οφείλει να λαμβάνει υπόψη τα δίπολα ατομικότητα – συλλογικότητα και συνεργασία – κοινωνική σύγκρουση ώστε να επιτυγχάνεται ένα βέλτιστο μείγμα ίσων ευκαιριών, κοινωνικής δικαιοσύνης, ισότητας και επίτευξης λογοδοσίας στο δυναμικό πλαίσιο που ορίζει η τρέχουσα κοινωνική διάθρωση (Δημουλάς, 2019:51).

Δύο ουσιώδεις φάσεις συνθέτουν την διαδικασία του σχεδιασμού: η πρώτη αφορά την ανάλυση κατά την οποία διαμορφώνεται η προσέγγιση του προβλήματος και προσδιορίζονται οι εναλλακτικές επιλογές και η δεύτερη περιλαμβάνει τον σχεδιασμό των προγραμμάτων, ενεργειών και αναμενόμενων αποτελεσμάτων καθώς και το στάδιο της αξιολόγησης (Δημουλάς, 2019:57) ενώ η ανατροφοδότηση συνδέει δυναμικά τις δύο φάσεις. (Κασιμάτη σε Δημουλάς, 2019: 58). Σύμφωνα με τον Δημουλά (2019:60) τα εξής σημεία διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στον σχεδιασμό μιας πολιτικής:

α) Αποσαφήνιση των βασικών επιδιώξεών της, β) Κατανόηση του κοινωνικού προβλήματος και των αναγκών που προκαλούνται από αυτό και πρέπει να ικανοποιηθούν, γ) Προσδιορισμός των

εμπλεκόμενων ομάδων και φορέων, δ) Αναγνώριση των βασικών αιτιών του προβλήματος, ε) Προσδιορισμός του σκοπού και των βασικών στόχων του προγράμματος, στ) Αναζήτηση και αποσαφήνιση εναλλακτικών επιλογών για την επίτευξη των βασικών στόχων του προγράμματος, ζ) Τα είδη των διαθέσιμων παροχών, η) Επιλογή των κατάλληλων παροχών ανά βασικό στόχο, θ) Συγκεκριμενοποίηση των στόχων του προγράμματος, ι) Αποσαφήνιση των κριτηρίων επιλογής των ωφελουμένων, ια) Διατύπωση του βασικού περιγράμματος του προγράμματος, ιβ) Σχεδιασμός εφαρμογής τους προγράμματος και επιλογή δεικτών, ιγ) Εφαρμογή του προγράμματος και αξιολόγησή του.

Οι ανωτέρω ουσιώδεις επισημάνσεις μπορούν να εφαρμοστούν και ως κατευθυντήριες για τον τρόπο προσέγγισης ενός πιλοτικού προγράμματος ΚΒΕ. Λόγω της περιεκτικότητάς τους, τίθενται ως πρωταρχικές μνείες για την «ανάγνωση» των δύο περιπτώσεων οδικών χαρτών που ακολουθούν οι οποίοι εν πολλοίς εμπíπτουν σε αυτή την θεωρητική αφετηρία.

8.5.2. Ενδεικτικά παραδείγματα οδικών χαρτών

Ο φορέας National League of Cities στις ΗΠΑ έχει εκπονήσει ένα εγχειρίδιο το οποίο περιέχει οδηγίες για την εφαρμογή πιλοτικών προγραμμάτων για το ΚΒΕ στις πόλεις. Εκεί παρουσιάζεται μια αδρή περιγραφή των προτεινόμενων βημάτων για τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση ενός τέτοιου προγράμματος.⁷⁶

Ξεκινώντας με τον χαρακτηρισμό των πόλεων ως εργαστηρίων αλλαγής, ο οδηγός επισημαίνει ότι εντός του πλαισίου της πόλης είναι δυνατό να αναληφθούν πρωτοβουλίες για την εφαρμογή του ΚΒΕ και να υπάρξει στοχοθεσία ως προς το τι επιδιώκει να επιτύχει η πόλη. Ως μέσο για την εκπλήρωση αυτών των σκοπών το εγχειρίδιο προτείνει την ανάπτυξης μια θεωρίας αλλαγής.⁷⁷ Βασικός πυρήνας είναι η ομάδα διαχείρισης του προγράμματος γύρω από την οποία συναρθρώνονται οι πολιτικοί και κυβερνητικοί παράγοντες που πρέπει να κινητοποιηθούν, οι συνεργάτες, η κοινότητα, οι πληροφορητές, οι αποδέκτες και οι συμμετέχοντες στην πειραματική ομάδα και στην ομάδα ελέγχου. Η ομάδα διαχείρισης της χρηματοδότησης αναζητά πόρους για την δράση, καταστρώνει την οικονομική στρατηγική και μελετά την αποδοτικότητα της. Οι ερευνητές αναλαμβάνουν το σχεδιασμό του προγράμματος, τις έρευνες για την απόκτηση στοιχείων μέσω ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων, την διαδικασία αξιολόγησης των

⁷⁶ <https://www.nlc.org/resource/universal-basic-income-whos-piloting-it/> (πρόσβαση 23/01/2023)

⁷⁷ Goldilocks Deep Dive: Guiding Your Program to Build a Theory of Change: https://www.poverty-action.org/sites/default/files/publications/Goldilocks-Deep-Dive-Guiding-Your-Program-to-Build-Theory-of-Change_2.pdf (πρόσβαση 23/01/2023)

αποτελεσμάτων καθώς και την εκπόνηση ενδιάμεσων και τελικών αναφορών. Τέλος, η ομάδα επικοινωνίας επικοινωνεί το στρατηγικό όραμα, διοχετεύει τα αποτελέσματα της δράσης προς το ευρύ κοινό και διαχειρίζεται την γνωστοποίησή του προς την κοινότητα.

Ο χάρτης δράσης της πιλοτικής δράσης για το ΚΒΕ όπως καθορίζεται στο εγχειρίδιο εμφανίζεται στον κατωτέρω πίνακα:

	Σχεδιασμός	Υλοποίηση	Ανάλυση	Επόμενα βήματα
Σημαντικοί συμμετέχοντες	Ομάδα χρηματοδότησης Ερευνητές Ομάδα επικοινωνίας	Κυβερνητικοί παράγοντες Κοινότητα Ερευνητές	Ερευνητές Ομάδα επικοινωνίας	Υπεύθυνοι πολιτικής Κοινότητα Ομάδα επικοινωνίας
Σημαντικές δραστηριότητες	Προσδιορισμός χρηματοδότησης Προσδιορισμός χαρακτηριστικών ΚΒΕ Ανάπτυξη επικοινωνιακής στρατηγικής	Συνεργασία με κυβερνητικούς φορείς Αναζήτηση συμμετεχόντων Παρακολούθηση διαδικασίας και μέτρηση των αποτελεσμάτων	Ερμηνεία, κατανόηση των δεδομένων και αξιολόγηση Ανάπτυξη επικοινωνιακού υλικού	Υποστήριξη εφαρμογής του ΚΒΕ σύμφωνα με τα αποτελέσματα Προσέλκυση συμμετοχής της κοινότητας, των πόλεων και ερευνητικών δικτύων

Η μεθοδολογία αναλύεται περαιτέρω ανά στάδιο, για τον καθορισμό του ύψους του ΚΒΕ που θα επιλεγεί, τους αποδέκτες, την διάρκεια της πιλοτικής δράσης, τα εργαλεία ανάλυσης, τον τρόπο επικοινωνίας, την συνεργασία με τους διοικητικούς φορείς, την κατανόηση των επιπτώσεων και την εκτίμηση των αποτελεσμάτων.

Ο Standing (2021:361-376) παρέχει επίσης έναν οδικό χάρτη εκκινώντας από την χρησιμότητα των πιλοτικών προγραμμάτων και αποφαινεται ότι αυτά αξιολογούν την διαδικασία εφαρμογής, τον αντίκτυπο στις στάσεις, στις πεποιθήσεις και στις συμπεριφορές, ενώ υπογραμμίζει τις θεσμικές ή πολιτικές αλλαγές που επιφέρουν. Θεωρεί ότι οι χρηματικές καταβολές πρέπει να προσεγγίζουν τα χαρακτηριστικά του ΚΒΕ (οιονεί καθολικότητα, επάρκεια ποσών, τακτική καταβολή κλπ). Επίσης αναλύει τις παραμέτρους του πιλοτικού προγράμματος οι οποίες πρέπει να διασφαλίζουν ότι το πρόγραμμα:

- Είναι σαφές και βιώσιμο
- Διεξάγεται με σταθερότητα χωρίς αλλαγές
- Έχει επαρκώς μεγάλη κλίμακα
- Έχει αρκετά μεγάλη διάρκεια
- Έχει δυνατότητα επέκτασης και αντιγραφής για χρήση σε άλλες περιπτώσεις
- Χρησιμοποιεί τυχαίες ελεγχόμενες ομάδες
- Μεριμνά για την εκπόνηση βασικών ερευνών για την μελέτη των αποτελεσμάτων
- Αξιολογείται τακτικά με ερευνητικά εργαλεία
- Λαμβάνει εισροές από πληροφοριοδότες
- Διαθέτει διαδικασίες ανάλυσης των επιπτώσεων σε πολλαπλά επίπεδα
- Στο πλαίσιο του αναλύονται οι επιπτώσεις στις αντιλήψεις και στις συμπεριφορές
- Έχει λάβει υπόψη σαφείς και ρητές υποθέσεις πριν την έναρξή του
- Κινείται σε ρεαλιστικό πλαίσιο κόστους και προϋπολογισμού
- Στηρίζεται σε δείγμα που διέπεται από σταθερότητα
- Διαθέτει άρτιες μεθόδους εποπτείας των μηχανισμών μεταβίβασης
- Λαμβάνει υπόψη την αυτενέργεια και τον αντίλογο των εμπλεκομένων

Είναι προφανές ότι οι εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης για την δημιουργία μιας πιλοτικής διάταξης ΚΒΕ διαθέτουν κάποια κοινά σημεία δεδομένου ότι στην ουσία αναφερόμαστε σε μια διαδικασία διαχείρισης έργου παρότι δεν έχει μόνο τα χαρακτηριστικά ενός επιχειρηματικού έργου. Το κομβικό σημείο για να εκτιμηθεί η κοινωνική συνεισφορά του, είναι η ύπαρξη αξιόπιστων δεδομένων για την κατάσταση που επικρατούσε πριν την εκκίνηση του προγράμματος και παράλληλα να προβλέπεται εξ αρχής η μεθοδολογία αξιολόγησής του μετά την διενέργειά του. Ο μεθοδολογικός πλουραλισμός (Δημουλάς, 2019: 218) είναι μια ουσιώδης έννοια για την προσέγγιση και εκτίμηση προγραμμάτων τέτοιας έκτασης.

Επίμετρο

Στο διαδίκτυο αναρτήθηκε μια ιστορία που περιέγραφε ένα παιδί σε μια παραλία το οποίο προσπαθούσε να ξαναπετάξει στη θάλασσα αστερίες που είχαν ξεβραστεί στην αμμουδιά. Υπήρχαν χιλιάδες ξεβρασμένοι αστερίες και η προσπάθεια του παιδιού να τους επιστρέψει στον ζωτικό τους περιβάλλον φαινόταν μάταιη. Κάποιος ενήλικας περιπατητής που βρέθηκε εκεί, είδε την σκηνή και πλησιάζει το παιδί ρωτώντας το: «Τι κάνεις; Δεν βλέπεις ότι δεν μπορείς να τους

σώσεις όλους;» Το παιδί τον κοιτάει επιτιμητικά, σκύβει, πιάνει έναν ακόμα αστερία και τον πετάει στην θάλασσα. «Αυτός πάντως σώθηκε», του λέει.

Αυτή η τόσο απλοϊκή ιστορία αποτελεί μια παραίνεση για στοιχειώδη δράση ώστε να σωθούν όσοι περισσότεροι αστερίες γίνεται. Στην θέση των αστεριών βρίσκονται οι άνθρωποι. Παρότι ο 21^{ος} αιώνας κατά τα φαινόμενα έχει ξεπροβάλλει δύσκολος και αρκετές φορές οι προοπτικές του μοιάζουν ζοφερές, οι άνθρωποι που έχουν ξεβραστεί ή είναι πολύ πιθανό να ξεβραστούν, σε μη βιώσιμες περιοχές της κοινωνικής σφαίρας, έχουν κάποια αναφαίρετα δικαιώματα για τα οποία πολλοί διανοητές έχουν διατυπώσει θεωρίες και έχουν μιλήσει, σε όλη την διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας, ενώ έχουν προτείνει και στοιχειοθετήσει, ανάλογα με την οπτική τους, μεθόδους για την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων. Η οικονομική διάσταση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, πιο πολύ τώρα παρά ποτέ, μοιάζει αναγκαίο να υλοποιηθεί. Το ΚΒΕ είναι ένα επιπλέον μέσο. Είτε ιδωμένο ως θεσμικά αντίστροφα εφαρμοσμένη επαιτεία αν είναι ισχύ, είτε ως λύση για σημαντικά προβλήματα που σοβούν, πρέπει να διερευνηθεί επί του πρακτέου αν υπάρχει περιθώριο εφαρμογής του. Η μέχρι τώρα *ex cathedra* συζήτηση πρέπει να φτάσει στους πολίτες και να κάμψει πολιτικές και συστημικές αντιδράσεις και σκοπιμότητες. Φαίνεται πως κάτι κινείται προς αυτή την κατεύθυνση. Η συνέχεια θα δείξει αν η ίδια η κοινωνία θα υιοθετήσει το ΚΒΕ ή όχι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Δασκαλάκης, Δ., (2014). *Εισαγωγή στη σύγχρονη Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Δημουλάς, Κ. (2017). *Κοινωνική Πολιτική, Τεύχος 7, Η Εφαρμογή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης στην Ελλάδα*, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Δημουλάς, Κ. (2019). *Σχεδιασμός, εφαρμογή και αξιολόγηση προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής*. Αθήνα: Διώνικος.
- Δημουλάς, Κ. – Κουζής, Γ. (επιμ.), (2018). *Κρίση και Κοινωνική πολιτική. Αδιέξοδα και λύσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
- Ευαγγελίδης, Α. (2019). Διπλωματική εργασία, *Το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης και οι πολιτικές Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, ΠΜΣ Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Διακυβέρνηση, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Καρέλλας, Δ. (2021). Καθολικό Βασικό Εισόδημα – Μέρος Πρώτο: Τι θέλει να είναι. <https://socialpolicy.gr/2021/03/%ce%ba%ce%b1%ce%b8%ce%bf%ce%bb%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%b2%ce%b1%cf%83%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%b5%ce%b9%cf%83%cf%8c%ce%b4%ce%b7%ce%bc%ce%b1-%ce%bc%ce%ad%cf%81%ce%bf%cf%82-%cf%80%cf%81%cf%8e%cf%84.html> (πρόσβαση 23/01/2023)
- Καρέλλας, Δ. (2021). Καθολικό Βασικό Εισόδημα – Μέρος Δεύτερο: Τι μπορεί να είναι. <https://socialpolicy.gr/2021/04/%ce%ba%ce%b1%ce%b8%ce%bf%ce%bb%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%b2%ce%b1%cf%83%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%b5%ce%b9%cf%83%cf%8c%ce%b4%ce%b7%ce%bc%ce%b1-%ce%bc%ce%ad%cf%81%ce%bf%cf%82-%ce%b4%ce%b5%cf%8d%cf%84.html> (πρόσβαση 23/01/2023)
- Κουζής, Γ. (2022). *Η μεγάλη εργασιακή απορρύθμιση. Τα 30+ χρόνια προς το ευέλικτο πρότυπο*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
- Λαλιώτη, Β., (2017). Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα. Το χρονικό ενός «πολυαναμενόμενου» αναγγελθέντος μέτρου. *Τετράδια Κοινωνικής Πολιτικής τχ.2*. Αθήνα: Gutenberg.
- Λυδάκη, Α. (2016). *Αναζητώντας το χαμένο παράδειγμα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

- Λύτρας, Α. (2016). *Η μισθωτή εργασία στην κοινωνική οργάνωση*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Παρασκευάς, Ι. (2022). *Εισαγωγή στο Βασικό Εισόδημα*. Ανάκτηση από: <https://www.enainstitute.org/wp-content/uploads/2022/03/%CE%92%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CC%81%CE%95%CE%B9%CF%83%CE%BF%CC%81%CE%B4%CE%B7%CE%BCE%CE%B1.pdfce%b5%ce%b9%cf%83%cf%8c%ce%b4%ce%b7%ce%bc%ce%b1/> (πρόσβαση 23/01/2023)
- Ροζάνης, Σ. (επιμ.), (2007). (μτφ. Γρ. Κονδύλης), *Τρία κείμενα για την ουτοπία: Thomas More Ουτοπία, Francis Bacon Νέα Ατλαντίς, Henry Neville Η νήσος του Πάιν*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σακελλαρόπουλος, Θ. (επιμ.), (2011). *Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Διόνικος.
- Σακελλαρόπουλος, Θ., Οικονόμου Χαρ., Σκαμνάκης, Χρ., Αγγελάκη, Μ., (επιμ.), (2018). *Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: Διόνικος.
- Σκαμνάκης, Χρ. (2020). *Η κοινωνική πολιτική στην αυτοδιοίκηση*. Αθήνα: Διόνικος
- Χλέτσος, Μ. (2008). *Από την πρόνοια στην εργασία. Νέες τάσεις και προκλήσεις για την κοινωνική προστασία*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Agamben, G. (2007). *Κατάσταση εξαίρεσης. Όταν η έκτακτη ανάγκη μετατρέπει την εξαίρεση σε κανόνα*. (μτφ. Μαρία Οικονομίδου). Αθήνα: Πατάκης.
- Babbie, E. (2011). (μτφ. Γιάννης Βογιατζής, εισαγωγή-επιμέλεια Κώστας Ζαφειρόπουλος), *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
- Eriksen, H.T. (2007). (μτφ. Κατσικερός, Α.), *Μικροί τόποι, μεγάλα ζητήματα. Μια εισαγωγή στην κοινωνική και πολιτισμική ανθρωπολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
- Giddens, A. (2014). (μτφ. Αλέξανδρος – Ανδρέας Κύρτσης), *Οι συνέπειες της νεωτερικότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Hall, S., Held, D., McGrew, A., (2003). (μτφ. Τσακίρης Θ. & Τσακίρης Β.) *Η νεωτερικότητα σήμερα*. Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλα.
- Harvey, D. (2009). (μτφ. Ε. Αστερίου). *Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας. Διερεύνηση των απαρχών της πολιτισμικής μεταβολής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Harvey, D. (2015). (μτφ. Ε. Αστερίου). *Δεκαεφτά αντιφάσεις και το τέλος του καπιταλισμού*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Mason, J., (2011), μτφ. Ελένη Δημητριάδου, *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.
- Paries van, P., Vanderborght, Y., (2021). (μτφ. Χρηστίδης, Γ.), *Βασικό εισόδημα για όλους. Μια ριζοσπαστική και ρεαλιστική πρόταση για μια ελεύθερη κοινωνία*. Αθήνα: Πόλις.
- Ritzer, G. (2012). (μτφ. Γιώργος Χρηστίδης), *Σύγχρονη κοινωνιολογική θεωρία*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Ritzer, G. (2012). (μτφ. Δ. Λάλλας), *Περί της Μακτοναλντοποίησης της Κοινωνίας*. Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος
- Skidelsky, R. & E., (2012). (μτφ. Μεντζαλίρα, Χ.), *Πόσα πραγματικά χρειαζόμαστε. Η αγάπη για το χρήμα και το όνειρο της καλής ζωής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Standing, G., (2021). (μτφ. Παπασυριόπουλος, Α.), *Βασικό Εισόδημα. Πώς θα το επιτύχουμε*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.
- Standing, G. (2022). (μτφ.Τουλγαρίδου, Μ.), *Το προκαριάτο. Η νέα επικίνδυνη τάξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
- Suzman, J. (2021). (μτφ.Εκκεκάκη, Λ.), *Εργασία. Η ιστορία του πως περνάμε το χρόνο μας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Zuboff, S. (2020). (μτφ. Μπέτσος, Γ.), *Η εποχή του κατασκοπευτικού καπιταλισμού*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Ξενόγλωσση

- Ajuntament de Barcelona (2021). *Resultados finales del Proyecto piloto B-MINCOME (2017-2019)*. Ανακτήθηκε από: <https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu-documents/informe-integracion-resultados-bmincome-es.pdf> (πρόσβαση 23/01/2023)
- Ajuntament de Barcelona (2021). *B-MINCOME pilot final results (2017-2019), Executive Summary*. Ανακτήθηκε από: https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu-documents/bmincome_executive_report.pdf (πρόσβαση 23/01/2023)
- Dimoulas C., 2017. *Constraints against and prospects towards the implementation of the Basic Income in Greece within the crisis*, Green European Foundation. Ανακτήθηκε από:

- https://gef.eu/wp-content/uploads/2018/01/GEF_BasicIncomeGreece.pdf (πρόσβαση 23/01/2023)
- Frey, C.B. & Osborne, A.M., (2013). *The future of employment: How susceptible are jobs to computerization?* Oxford Martin School – University of Oxford. Ανακτήθηκε από: https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf (πρόσβαση 23/01/2023)
- Green European Foundation, (2019). *European Green Perspective on Basic Income* Brussels
- Gentilini, U., Grosh, M., Rigolini J., Yemtsov, R., (2020). *Exploring Universal Basic Income*, World Bank Group. Ανακτήθηκε από: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32677> (πρόσβαση 23/01/2023)
- Hiilamo, H. (2022). A Truly Missed Opportunity: The Political Context and Impact of the Basic Income Experiment in Finland. *European Journal of Social Security*, 24(3), 177–191. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1177/13882627221104501> (πρόσβαση 23/01/2023)
- McAfee, A., & Brynjolfsson, E. (2016). Human Work in the Robotic Future: Policy for the Age of Automation. *Foreign Affairs*, 95(4), 139–150. Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/43946940> (πρόσβαση 23/01/2023)
- Pierros, C. (2020). “A labor market–augmented empirical stock-flow consistent model applied to the greek economy”, *Working Papers Series 949*, Levy Economics Institute, Annandale-on-Hudson, New York. Ανακτήθηκε από: https://www.levyinstitute.org/pubs/wp_949.pdf (πρόσβαση 23/01/2023)
- Prassl, J. (2018). *Humans as a service*. Oxford University Press.
- Spicker, P. (2011). *The origins of modern welfare* - Vives, L.J. (1526), *De Subventione Pauperum* (On the relief of the poor, or of human need), Peter Lang. Ανακτήθηκε από: <http://www.spicker.uk/open-access/Vives%20On%20the%20relief%20of%20the%20poor%20-%20volume%201%20of%20The%20origins%20of%20modern%20welfare.pdf> (πρόσβαση 23/01/2023)
- Trantas, N., (2021). “Could "degrowth" have the same fate as "sustainable development"? A discussion on passive revolution in the Anthropocene age”, *Journal of Political Ecology*

28(1), p.224-245. Ανακτήθηκε από: doi: <https://doi.org/10.2458/jpe.2362> (πρόσβαση 23/01/2023)

Young, K. (ed.), (2019). *The future of economic and social rights*, Cambridge University Press.

Πηγές

Δήμος Κορυδαλλού (2021), *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2020-2024*, Α' Φάση: Στρατηγικός σχεδιασμός

Δήμος Κορυδαλλού (2021), *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2020-2024*, Β' Φάση: Επιχειρησιακός και οικονομικός προγραμματισμός,

<https://korydallos.gr/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1-%CE%B4%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%BF%CF%81%CF%85%CE%B4/> (πρόσβαση 23/01/2023)

ΣΕΒ (2019). Special Report, *Robot και απασχόληση*. Ανακτήθηκε από:

https://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/52420/SR_Robots_FINAL.pdf (πρόσβαση 23/01/2023)

92/441/EOK: Σύσταση του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1992 σχετικά με τα κοινά κριτήρια που αφορούν την επάρκεια πόρων και παροχών στα συστήματα κοινωνικής προστασίας.

Ανακτήθηκε από: <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/9953c2cf-a4f8-4d31-aeed-6bf88a5407f3> (πρόσβαση 23/01/2023)

Finland's basic income findings: More happiness, but no effect on employment (2019)

<https://yle.fi/a/3-10637492> (πρόσβαση 23/01/2023)

Final verdict on Finland's basic income trial: More happiness but little employment effect (2020)

<https://yle.fi/a/3-11337944> (πρόσβαση 23/01/2023)

Results of the basic income experiment: small employment effects, better perceived economic security and mental wellbeing (2020)

<https://vatt.fi/en/-/results-of-the-basic-income-experiment-small-employment-effects-better-perceived-economic-security-and-mental-wellbeing> (πρόσβαση 23/01/2023)

Universal Basic Income: The Promise vs the Practicalities (2017)

<https://www.intereconomics.eu/contents/year/2017/number/2/article/universal-basic-income-the-promise-vs-the-practicalities.html> (πρόσβαση 23/01/2023)

Σύνδεσμοι ενδιαφέροντος

Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών για Βασικό Εισόδημα Άνευ Όρων:

<https://www.facebook.com/basicincomegr/> (πρόσβαση 23/01/2023)

Πρωτοβουλία για το βασικό εισόδημα στην Ευρώπη: <https://www.basicincome.gr/portal/el/>

Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής Παντείου Πανεπιστημίου: <https://socialpolicy.panteion.gr/>

Alaska Permanent Fund Corporation: <https://apfc.org/> (πρόσβαση 23/01/2023)

Basic Income Earth Network: <https://basicincome.org/>

B-MINCOME: <https://ajuntament.barcelona.cat/bmincome/es/informacion-ayudas-economicas>
(πρόσβαση 23/01/2023)

Drexel University – Center for Hunger- Free Communities: <https://drexel.edu/hunger-free-center/research/briefs-and-reports/universal-basic-income/> (πρόσβαση 23/01/2023)

European small islands federation: <https://europeansmallislands.com/> (πρόσβαση 23/01/2023)

Eurostat: Local Administrative Units: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/local-administrative-units> (πρόσβαση 23/01/2023)

Freiburg Institute for Basic Income Studies: <https://www.fribis.uni-freiburg.de/en/fribis/>

Mein Grundeinkommen: <https://www.mein-grundeinkommen.de/> (πρόσβαση 23/01/2023)

National League of Cities - Basic Income in Cities: A Guide to City Experiments and Pilot Projects: <https://www.nlc.org/resource/universal-basic-income-whos-piloting-it/> (πρόσβαση 23/01/2023)

Unconditional Basic Income Europe: <https://www.ubie.org/>

Universal Income Project: <https://www.universalincome.org/>

E.E.T.A.A. Α.Ε. – Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης:

<https://www.eetaa.gr/>

Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης ΚΕΔΕ: <https://www.ita.org.gr/el/>

ΚΕΔΕ – Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων: <https://kede.gr/>

ΟΤΑ Πρόγραμμα Ανάπτυξης και Αλληλεγγύης για την Τοπική Αυτοδιοίκηση «Αντώνης Τρίτσης»:

https://www.eetaa.gr/fundings/index.php?tag=view_programmata_details&programma_id=89 (πρόσβαση 23/01/2023)

Π.Ε.Δ.Α. – Περιφερειακή Ένωση Δήμων Αττικής: <https://www.pedattikis.gr/>

Social Policy – Θεματικός ιστότοπος για την κοινωνική πολιτική: <https://socialpolicy.gr/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακες

Πίνακας 1: Απασχολούμενοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης στον Δήμο Κορυδαλλού (ΕΛΣΤΑΤ:2011)

Επίπεδο εκπαίδευσης	Δήμος Κορυδαλλού	Δήμος Κορυδαλλού %	Περιφερειακή Ενότητα Πειραιά	Περιφερειακή Ενότητα Πειραιά %	Χώρα	Χώρα %
Κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου / Πτυχιούχοι Παν/μίου - Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, ανώτερων επαγγελματικών και ισότιμων σχολών	6,311	29.56%	45,182	28.66%	1,188,077	31.87%
Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολλέγια κλπ.) / Απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού, Εκκλησιαστικού, Επαγγελματικού κλπ.)	9,976	46.72%	74,435	47.21%	1,446,956	38.82%
Απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου και πτυχιούχοι Επαγγελματικών Σχολών	3,269	15.31%	24,540	15.56%	526,807	14.13%
Άλλη περίπτωση(1)	1,795	8.41%	13,512	8.57%	565,793	15.18%
ΣΥΝΟΛΟ	21,351	100.00%	157,669	100.00%	3,727,633	100.00%

Πίνακας 2: Άνεργοι στον Δήμο Κορυδαλλού κατά επίπεδο εκπαίδευσης (ΕΛΣΤΑΤ:2011)

Επίπεδο εκπαίδευσης	Δήμος Κορυδαλλού	Δήμος Κορυδαλλού %	Περιφερειακή Ενότητα Πειραιά	Περιφερειακή Ενότητα Πειραιά %	Χώρα	Χώρα %
Κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου / Πτυχιούχοι Παν/μίου - Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, ανώτερων επαγγελματικών και ισότιμων σχολών	957	17.44%	7,135	17.25%	180,590	21.02%
Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολλέγια κλπ.) / Απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού, Εκκλησιαστικού, Επαγγελματικού κλπ.)	2,747	50.06%	20,023	48.41%	375,748	43.74%

Απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου και πτυχιούχοι Επαγγελματικών Σχολών	1,072	19.54%	8,224	19.88%	146,740	17.08%
Άλλη περίπτωση(1)	711	12.96%	5,979	14.46%	155,925	18.15%
ΣΥΝΟΛΟ	5,487	100.00%	41,361	100.00%	859,003	100.00%

Πίνακας 3: Απασχολούμενοι στον Δήμο Κορυδαλλού κατά μονοψήφιο κωδικό οικονομικής δραστηριότητας (ΕΛΣΤΑΤ:2011)

Κλάδοι Οικονομικής Δραστηριότητ ς (ΚΟΔ) Μονοψήφιος	Απασχολού μενοι κατά ΚΟΔ Δήμου Κορυδαλλο ύ	Απασχολού μενοι κατά ΚΟΔ Δήμου Κορυδαλλο ύ %	Απασχολού μενοι κατά ΚΟΔ Περιφερεια κή Ενότητα Πειραιά	Απασχολού μενοι κατά ΚΟΔ Περιφερεια κή Ενότητα Πειραιά %	Απασχολού μενοι κατά ΚΟΔ Χώρας	Απασχολού μενοι κατά ΚΟΔ Χώρας %
Α. ΓΕΩΡΓΙΑ, ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΑ	86	0.40%	834	0.53%	372,209	9.99%
ΣΤ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	1,162	5.44%	8,600	5.45%	254,081	6.82%
Ζ. ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ - ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΜΗΧΑΝΟΚΙΝ ΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΤΟΣΥΚΛΕ ΤΩΝ	4,824	22.59%	34,926	22.15%	651,739	17.48%
Η. ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣ Η	2,169	10.16%	18,464	11.71%	192,871	5.17%
Θ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗ ΤΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤ ΟΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	1,262	5.91%	9,533	6.05%	291,589	7.82%
Ν. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙ ΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗ ΤΕΣ	750	3.51%	6,054	3.84%	102,192	2.74%

Ε. ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ - ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	2,366	11.08%	16,188	10.27%	359,779	9.65%
Ο. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	1,390	6.51%	9,300	5.90%	294,359	7.90%
Π. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	1,352	6.33%	9,534	6.05%	236,831	6.35%
ΛΟΙΠΟΙ ΚΛΑΔΟΙ	5,990	28.05%	44,236	28.06%	971,983	26.08%
ΣΥΝΟΛΟ	21,351	100.00%	157,669	100.00%	3,727,633	100.00%

Πίνακας 4: Απασχολούμενοι στον Δήμο Κορυδαλλού κατά επάγγελμα και μονοψήφιο κωδικό οικονομικής δραστηριότητας (ΕΛΣΤΑΤ:2011)

Επάγγελμα - Μονοψήφιος	Δήμος Κορυδαλλού	Δήμος Κορυδαλλού %	Περιφερειακή Ενότητα Πειραιά	Περιφερειακή Ενότητα Πειραιά %	Χώρα	Χώρα %
1. Ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη	1,130	5.29%	7,666	4.86%	218,437	5.86%
2. Επαγγελματίες	3,348	15.68%	23,277	14.76%	678,794	18.21%
3. Τεχνικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	2,396	11.22%	18,374	11.65%	330,187	8.86%
4. Υπάλληλοι γραφείου	2,417	11.32%	17,327	10.99%	293,288	7.87%
5. Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές	5,676	26.58%	42,211	26.77%	844,702	22.66%
6. Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς	104	0.49%	829	0.53%	316,390	8.49%
7. Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	2,775	13.00%	20,477	12.99%	458,183	12.29%
8. Χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού και	1,761	8.25%	13,797	8.75%	234,843	6.30%

συναρμολογητές (μονταδόροι)						
9. Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτες και μικροεπαγγελματίες	1,744	8.17%	13,711	8.70%	352,809	9.46%
ΣΥΝΟΛΟ	21,351	100.00%	157,669	100.00%	3,727,633	100.00%

Πίνακας 5: Διαχρονικοί δείκτες Kaitz για 4 επιλεγμένες χώρες

ΕΤΗ	ΕΛΛ ΑΔΑ / ΜΕΣ ΟΣ	ΠΟΡΤ ΟΓΑΛΙ Α / ΜΕΣΟ Σ	ΙΣΠΑΝΙΑ / ΜΕΣΟΣ	ΓΑΛΛΙ Α / ΜΕΣΟ Σ	ΕΛΛΑΔΑ / ΔΙΑΜΕΣ ΟΣ	ΠΟΡΤΟΓ ΑΛΙΑ / ΔΙΑΜΕΣΟ Σ	ΙΣΠΑΝΙΑ / ΔΙΑΜΕΣΟ Σ	ΓΑΛΛΙΑ / ΔΙΑΜΕΣ ΟΣ
2000	0.38	0.35	0.29	0.50	0.48	0.49	0.36	0.62
2001	0.36	0.35	0.29	0.51	0.47	0.49	0.36	0.63
2002	0.36	0.36	0.28	0.51	0.47	0.51	0.35	0.63
2003	0.33	0.36	0.28	0.52	0.42	0.50	0.35	0.64
2004	0.33	0.36	0.28	0.53	0.42	0.50	0.35	0.66
2005	0.34	0.35	0.30	0.54	0.44	0.50	0.37	0.67
2006	0.32	0.33	0.31	0.51	0.44	0.47	0.39	0.63
2007	0.33	0.33	0.32	0.51	0.44	0.48	0.39	0.63
2008	0.34	0.33	0.32	0.51	0.46	0.49	0.39	0.63
2009	0.34	0.34	0.32	0.51	0.46	0.50	0.39	0.63
2010	0.40	0.36	0.32	0.50	0.47	0.53	0.38	0.62
2011	0.41	0.36	0.32	0.50	0.49	0.53	0.38	0.62
2012	0.35	0.36	0.32	0.51	0.41	0.52	0.38	0.63
2013	0.37	0.36	0.32	0.51	0.43	0.52	0.38	0.63
2014	0.36	0.39	0.31	0.51	0.42	0.55	0.37	0.63
2015	0.36	0.40	0.31	0.50	0.42	0.56	0.37	0.62
2016	0.37	0.42	0.32	0.50	0.44	0.59	0.38	0.62
2017	0.37	0.43	0.34	0.50	0.43	0.60	0.40	0.62
2018	0.36	0.45	0.34	0.50	0.46	0.63	0.41	0.62
2019	0.40	0.45	0.41	0.50	0.50	0.63	0.50	0.61
2020	0.40	0.46	0.43	0.49	0.51	0.66	0.51	0.61
2021	0.40	0.47	0.41	0.49	0.50	0.66	0.48	0.61

Πίνακας 6: Πειράματα ΚΒΕ ή αντίστοιχα στις ΗΠΑ⁷⁸

⁷⁸ Πηγή: <https://www.nlc.org/resource/universal-basic-income-whos-piloting-it/> (πρόσβαση 23/01/2023)

Project	Location	Implementing organization	Dates	Recipients	Amount and frequency
Universal basic income					
Eastern Band of Cherokee Indians Casino Revenue Fund	North Carolina	Eastern Band of Cherokee Indians	Ongoing since 1996	All enrolled members of Eastern Band of Cherokee Indians	Approx. \$3,500-6,000 / 6 months
Basic Income Project	TBD in 2019	Y Combinator Research	TBD (3-5 yrs)	1,000 residents of low- to middle-income neighborhoods	\$1,000 / month
Ontario Basic Income Pilot	3 sites in Ontario, Canada	Government of Ontario	2017 – March 2019 (possible early termination)	4,000 low-income individuals and couples (18-64 years old)	Up to \$16,989 per year for a single person, less 50% of any earned income Up to \$24,027 per year for a couple, less 50% of any earned income Up to \$500/month additional for people with disabilities
Universal base income					

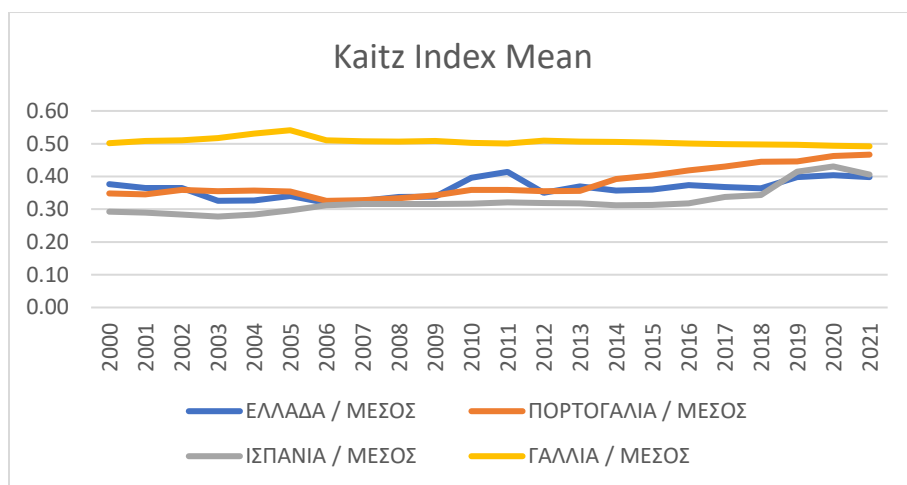
Alaska Permanent Fund Dividend	Alaska	Alaska Permanent Fund Corporation (state-owned)	Ongoing since 1982	All Alaska residents	Approx. \$1,000-\$2,000 / year
Stockton Economic Empowerment Demonstration (SEED)	Stockton, CA	Office of Mayor Michael Tubbs, Reinvent South Stockton Coalition, Reinvent Stockton Foundation	Feb 2019 – Jul 2020	100 residents of low-to middle-income neighborhoods	\$500 / month
Chicago Resilient Families Initiative (proposed)	Chicago, IL	Chicago Resilient Families Initiative Task Force	TBD	Proposed: 1000 families	Proposed: \$500 / month
Basic income					
Magnolia Mother’s Trust	Jackson, MS	Springboard To Opportunities	2018 – 2019	16 low-income African-American mothers	\$1,000 / month
Preserving Our Diversity	Santa Monica, CA	City of Santa Monica Housing and Economic Development	Nov 2017 – ongoing	21 low-income elderly, rent-burdened renters. Proposed expansion to serve up to 300	Calculated by household using the Basic Needs Subsidy Method, average of \$500 / month
Base Income					
Baby’s First Years (Income & the Developing Brain Study)	New York City, NY	University of California, Irvine	2017 – 2022	1,000 low-income mothers with newborns	\$333 / month for 40 months for treatment mothers; \$20 / month for 40 months for

	New Orleans metropolitan area, LA	Columbia University			control-group mothers
	Omaha metropolitan area, NE	New York University			
	Twin Cities, MN	University of Wisconsin-Madison			
Direct Giving Lab	Chicago, IL	Direct Giving Lab	Ongoing since 2017	70 low-income families. Proposed expansion to 200	\$100 / month
Cash transfers					
General Assistance	Merced, CA	Merced County Human Services Agency	Ongoing	Low-income individuals ineligible for CalWORKs and without children in the home	Calculated based on individual need

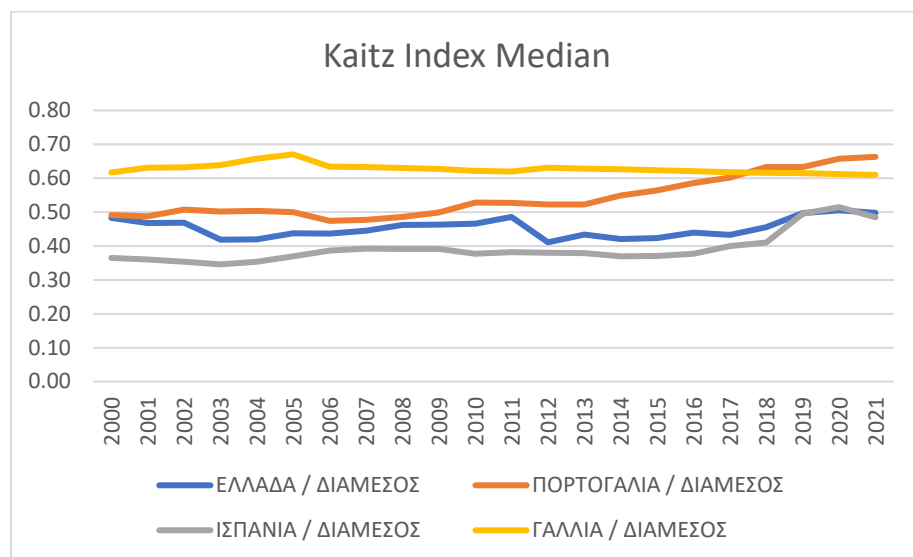
Διαγράμματα

Διάγραμμα 1: Δείκτης Keitz 4 χωρών βάσει μέσου εισοδήματος⁷⁹

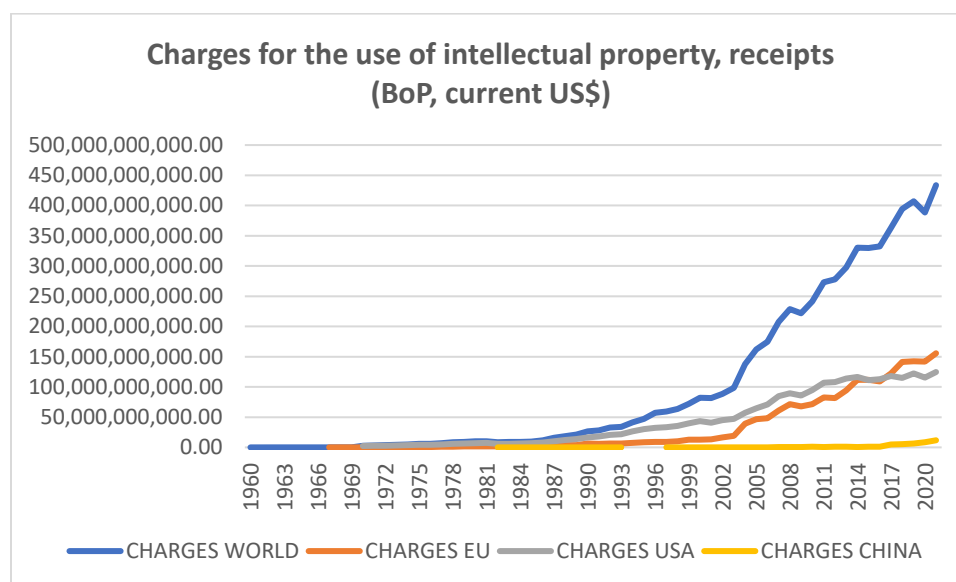

⁷⁹ Πηγή: OECD Minimum relative to average wages of full-time workers. Στοιχεία και γράφημα επεξεργασθέντα από τον γράφοντα.

Διάγραμμα 2: Δείκτης Keitz 4 χωρών βάσει διάμεσου εισοδήματος⁸⁰

Διάγραμμα 3: Κόστη για χρήση πνευματικής ιδιοκτησίας διεθνώς⁸¹

⁸⁰ Πηγή: OECD Minimum relative to average wages of full-time workers. Στοιχεία και γράφημα επεξεργασθέντα από τον γράφοντα.

⁸¹ Πηγή: International Monetary Fund, Balance of Payments Statistics Yearbook and data files. / Data are based on the sixth edition of the IMF's Balance of Payments Manual (BPM6) and are only available from 2005 onwards.. Τα στοιχεία επεξεργάστηκαν από τον γράφοντα. Η επεξήγηση του γραφήματος αναφέρει: Charges for the use of intellectual property are payments and receipts between residents and nonresidents for the authorized use of proprietary rights (such as patents, trademarks, copyrights, industrial processes and designs including trade secrets, and franchises) and for the use, through licensing agreements, of produced originals or prototypes (such as copyrights on books and manuscripts, computer software, cinematographic works, and sound recordings) and related rights (such as for live performances and television, cable, or satellite broadcast). Data are in current U.S. dollars.